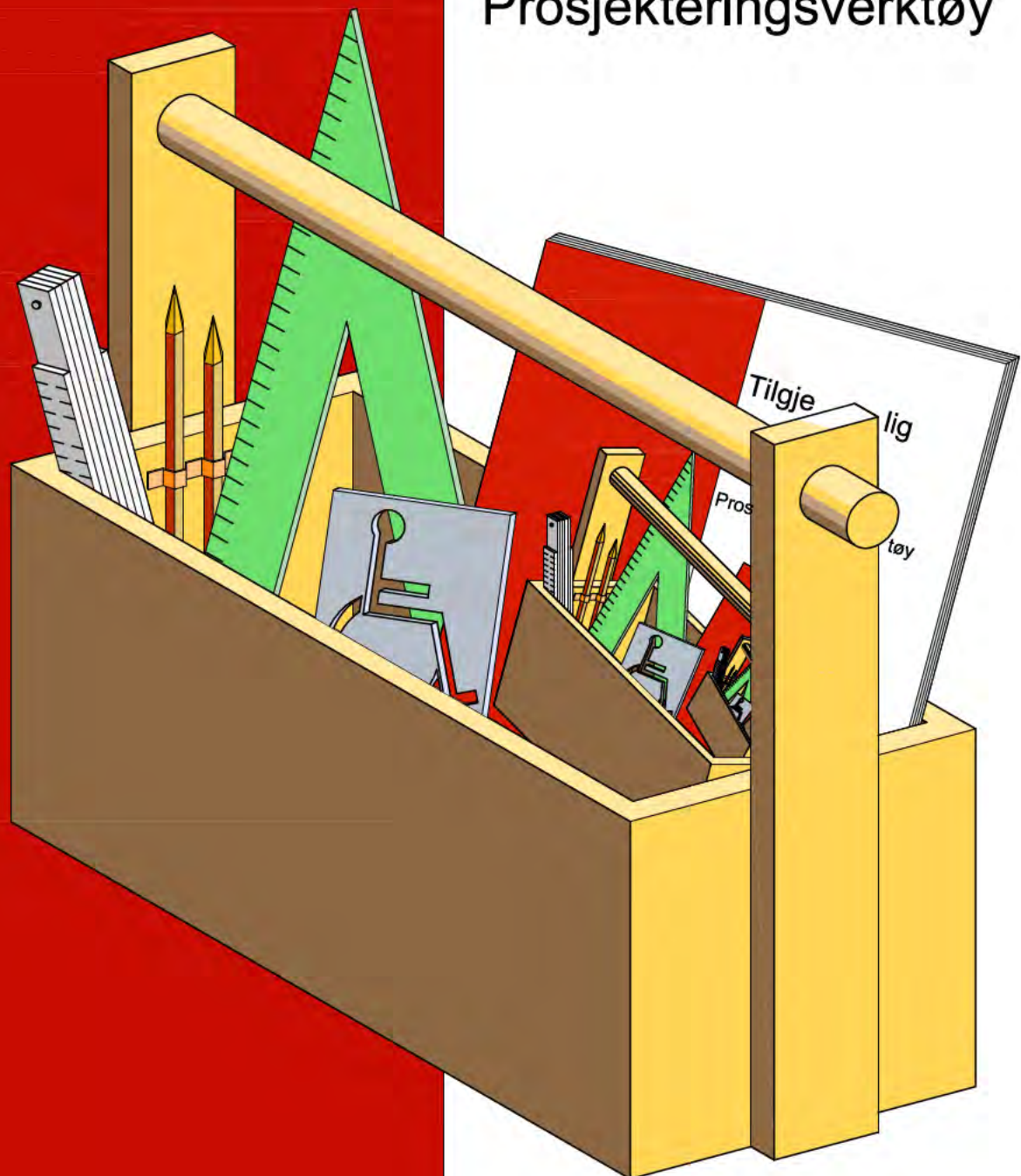

Tilgjengelig bolig

Prosjekteringsverktøy

00: INNLEDNING

					01.04.2016	Innhold 00:01
					01.06.2014	Forord 00:02
					01.05.2014	De sju prinsipper for universell utforming 00:03
					01.06.2014	Generelt 00:04
					01.06.2014	Veiledning i bruk 00:05

01: UTEAREALER

§ 8-9					01.06.2014	Parkering 01:01
§ 8-5	§ 8-6				01.05.2014	Gangatkomst til bygning 01:02
§ 8-2	§ 8-4	§ 8-10			01.06.2014	Uteoppholdsareal 01:03

02: BYGNINGENS PLANLØSNING

§ 12-4	§ 12-15	§ 12-20			01.06.2014	Inngangsparti 02:01
§ 12-5	§ 12-6	§ 12-15			01.06.2014	Kommunikasjonsvei 02:02
§ 12-7	§ 12-8				01.06.2014	Entré og garderobe 02:03
§ 12-5	§ 12-7	§ 12-9	§ 12-15	§ 13-20	01.06.2014	Bad, toalett og vaskerom 02:04
§ 12-5	§ 12-7	§ 13-20			01.06.2014	Vaskerom 02:05
§ 12-7	§ 13-13				01.06.2014	Kjøkken 02:06
§ 12-7	§ 13-13				01.06.2014	Stue 02:07
§ 12-7	§ 13-13				01.06.2014	Soverom 02:08
§ 12-7	§ 12-10				01.06.2014	Innvendig bod 02:09
§ 12-7	§ 12-10				01.06.2014	Sportsbod 02:10
§ 12-11					01.06.2014	Balkong og terrasse 02:11
§ 12-12				§ 13-12	01.05.2014	Avfallssystem og kildesortering 02:12

03: BYGNINGSDELER

§ 12-3	§ 12-6	§ 12-15	§15-13		01.04.2016	Heis 03:01
§ 12-16					01.06.2014	Trapp 03:02
§ 12-18					01.05.2014	Rampe 03:03
§ 12-16	§ 12-17				01.06.2014	Rekkverk 03:04
§ 12-15	§ 12-20				01.06.2014	Dører 03:05
§ 12-7	§ 12-20	§ 12-21	§ 13-13		01.06.2014	Vindu og andre glassfelt 03:06

04: INSTALLASJONER

§ 12-21					01.06.2014	Skilt, betjeningspanel, håndtak, armaturer mv. 04:01
---------	--	--	--	--	------------	--

05: MILJØ

§ 13-1	§ 13-2	§ 13-4	§ 13-14	§ 13-15	01.05.2014	Inneklima og materialbruk 05:01
§ 13-16	§ 13-18	§ 13-19	§ 13-20	§ 13-21		
§ 13-6	§ 13-7	§ 13-8	§ 13-9		01.05.2014	Lyd 05:02

06: DIMENSJONERING

					01.05.2014	Dimensjonering for rullestol 06:01
--	--	--	--	--	------------	------------------------------------

07: DIVERSE

					01.05.2014	Definisjoner ord og begreper 07:01
					01.05.2014	Aktuell litteratur 07:02
					01.05.2014	Adresser og lenker 07:03

08: KONTROLL

					01.05.2014	Sjekkliste 08:01
--	--	--	--	--	------------	------------------

Tilgjengelig bolig**Bakgrunn**

Prosjekteringsverktøy "Tilgjengelig bolig" er en revidert utgave av Porsgrunn og Trondheim kommunes prosjekteringsverktøy "Universell utforming flerleilighetsbygg", utgitt i 2009. Verktøyet er basert på forskrift om tekniske krav til byggverk (byggteknisk forskrift) TEK10 og utdrag fra tilhørende veiledning relatert til tilgjengelig boenhet. Strukturen med temablad og sjekkpunkt gjør det enklere for prosjekterende å bruke den som håndbok og oppslagsverktøy. Endringer i veiledning til TEK10 1. april 2014 er innarbeidet i verktøyet.

Anbefalte tilleggsytelser i prosjekteringsverktøyet går utover minstekrav i TEK10.

Ved all prosjektering er det derfor nødvendig å bruke TEK10 i sin helhet som grunnlagsdokument. Prosjekteringsverktøyet er et supplement i prosjekteringsarbeidet.

Prosjekteringsverktøyet er beregnet for tilgjengelige boliger i det generelle markedet. Det er ikke beregnet på spesialboliger. Elementer fra prosjekteringsverktøyet kan likevel brukes ved slik prosjektering.

Verktøyets oppbygging

Prosjekteringsverktøyet er en samling temablad med tilhørende sjekkpunkter. I tillegg til TEK10 med utdrag fra veiledning har hvert temablad anbefalte tilleggsytelser med forklaringer og illustrasjoner for å tydeliggjøre tilgjengelig boenhet. Forskrifter om tekniske krav til byggverk kapittel 12 Planløsning og bygningsdeler i byggverk, er i hovedsak utgangspunktet for strukturen i verktøyet. For å gi en større bredde og imøtekomme ulike brukerkrav er det også tatt med utdrag fra kapittel 8 Uteareal og plassering av byggverk samt kapittel 13 Miljø og helse.

Prosjekteringsverktøyet inneholder definisjoner av ord og begreper, litteraturliste over temaet tilgjengelig boenhet, samt adresseliste med lenker. Prosjekteringsverktøyet har også en sjekklister basert på struktur og innhold i prosjekteringsverktøyet. Sjekklisten kan danne utgangspunkt for tilbakemeldingsrapport i forbindelse med kontroll av prosjektering og utførelse.

Målgruppe

Prosjekteringsverktøyet er ment for prosjekterende i privat og offentlig virksomhet. Videre kan det benyttes ved kommunalt tilsyn og ved kontroll av prosjektering og utførelse. Verktøyet kan også være til hjelp i planarbeid.

Tilgjengelig boenhet

Begrepet tilgjengelig brukes om en standard der ikke alle krav til universell utforming gjelder. Dimensjoneringsgrunnlaget er bruk av rullestol samt gitte krav til orientering.

Krav om tilgjengelig boenhet § 12-2

- (1) Boenhet i bygning med krav om heis skal ha alle hovedfunksjoner på inngangsplanet. Inngangsplanet skal være tilgjengelig for personer med funksjonsnedsettelse slik det følger av bestemmelser i forskriften.
- (2) Boenhet i bygning uten krav om heis som har alle hovedfunksjoner på bygningens inngangsplan, skal være tilgjengelig på inngangsplanet slik det følger av bestemmelser i forskriften, med mindre det i § 8-6 gis unntak fra krav til gangatkomst.
- (3) Med hovedfunksjoner menes stue, kjøkken, soverom, bad og toalett.

Universell utforming

"Universell utforming er utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming". Definisjon er hentet fra Temarapport "Universell utforming - begrepsavklaring", Miljøverndepartementet 2007.

Det legges vekt på å utvikle gode generelle løsninger slik at enkeltgrupper i befolkningen ikke trenger å benytte spesielle tekniske innretninger eller særløsninger. Dette omfatter samfunnsplanlegging, arealdisponering, arkitektur og produktutvikling. Vi er avhengige av de fysiske omgivelsene i alle menneskelige situasjoner. Funksjon og brukbarhet må derfor inngå som et naturlig og viktig element i utvikling av god arkitektur. Universell utforming vil gi god brukskvalitet for alle. Verdigrunnlaget for universell utforming er å legge til rette for at alle skal ha like muligheter for personlig utvikling, samfunnsdeltakelse og livsutfoldelse.

Uteareal med krav om universell utforming § 8-2

- 1) Følgende uteareal skal være universelt utformet slik det følger av bestemmelser i forskriften:
  - b) felles uteareal for større boligområde
  - c) uteareal for boligbygning med krav om heis

Prosjektering av tilgjengelig boenhet

Kunnskap om hvordan mennesker utfører aktiviteter, forflytninger og betjening av fast inventar og utstyr i boligen, er nyttig for å prosjektere tilgjengelig boenhet. Flere av illustrasjonene i prosjekteringsverktøyet viser plassering av snusirkel / betjeningsareal på 1,5 m foran fast inventar. Det samme betjeningsareal kan med fordel brukes til å betjene flere funksjoner i samme rom. Eksempel på dette er overlappende betjeningsareal foran toalett og servant. Dette er med på å komprimere arealet i boligen og samtidig gi funksjonalitet og gode løsninger. Prosjekteringsverktøyet viser også eksempler på planløsninger der ulike betjeningsareal er sammenstilt.

Redaksjon:

Solveig Dale, rådgiver universell utforming / ergoterapeut, Byplankontoret, Trondheim kommune
Anders Nohre, byggesaksbehandler / sivilarkitekt, Byggesakskontoret, Trondheim kommune
Marit Kjelling, rådgiver universell utforming / ergoterapeut, Ergoterapitjenesten, Porsgrunn kommune

Nyutviklede Illustrasjoner:

Pål Guthorm Kavli, planlegger / sivilarkitekt, Byplankontoret, Trondheim kommune
samt Illustrasjoner hentet fra veiledning til TEK10

Øvrige medvirkende:

Eli Nordvik, seniorrådgiver / ergoterapeut, NAV Hjelpemiddelsentral Sør-Trøndelag
Sidsel Laupstad, prosjektutvikler / sivilarkitekt, Utbyggingsenheten, Trondheim kommune
Hilde Bendiksen Grunnan, prosjektutvikler / sivilingeniør, Utbyggingsenheten, Trondheim kommune
Sivilarkitekt MNAL Gunnar Dale, Porsgrunn

Designere og produktutviklere trengte et utvidet funksjonalitetsbegrep der det ble tatt hensyn til et stort spekter av menneskelige ferdigheter. I 1985 utviklet derfor arkitekt Mace sammen med flere arkitekter og produktdesignere ved The Centre for Universal Design ved North Carolina State University i USA begrepet universal design. Det ble utarbeidet sju prinsipper med tilhørende retningslinjer for universell utforming. Prinsippene skal kunne brukes til evaluering, nyutvikling, utdanning og informasjonsarbeid, som funksjonskrav og sjekklister og gi grunnlag for spesifikasjoner.

Prinsipp	Definisjon	Retningslinjer
1: Like muligheter for bruk.	Utformingen skal være brukbar og tilgjengelig for personer med ulike ferdigheter.	1A: Gi alle brukergrupper samme muligheter til bruk, alltid like løsninger når det er mulig, likeverdige hvis like ikke er mulig. 1B: Unngå segregering og stigmatisering av brukere. 1C: Muligheter for privatliv, sikkerhet og trygghet skal være tilgjengelig for alle. 1D: Gjøre utformingen tiltalende for alle brukere.
2: Fleksibel i bruk.	Utformingen skal tjene et vidt spekter av individuelle preferanser og ferdigheter.	2A: Muliggjøre ulike valg av metoder for bruk. 2B: Skal tjene både høyre og venstrehandsbruk. 2C: Lette brukerens nøyaktighet og presisjon. 2D: Muliggjøre ferdigheter som samsvarer med brukerens tempo.
3: Enkel og intuitiv i bruk.	Utformingen skal være lett å forstå uten hensyn til brukerens erfaring, kunnskap, språkferdigheter eller konsentrasjonsnivå.	3A: Eliminere unødvendig kompleksitet. 3B: Være i overenstemmelse med brukerens forventninger og intuisjon. 3C: Tjene et vidt spekter av lese-, skrive- og språkferdigheter. 3D: Arrangere informasjonen konsist i forhold til virkelighet. 3E: Muliggjøre effektive og raske tilbakemeldinger i løpet av og etter at oppgaven er utført.
4: Forståelig informasjon.	Utformingen skal kommunisere nødvendig informasjon til brukeren på en effektiv måte, uavhengig av forhold knyttet til omgivelsene eller brukerens sensoriske ferdigheter.	4A: Bruke forskjellige måter (bilde, verbal, taktil/fysisk merking) for en bred presentasjon av essensiell informasjon. 4B: Muliggjøre adekvate kontraster mellom essensiell informasjon og deres omgivelser. 4C: Maksimere kompatibilitet med forskjellige typer teknikker og innretninger, til bruk for mennesker med sensoriske begrensninger.
5: Toleranse for feil.	Utformingen skal minimalisere farer og skader som kan gi ugunstige konsekvenser, eller minimaliserer utilsiktede handlinger.	5A: Arrangere elementene på en slik måte at en minimaliserer farer og feil; mest brukte elementer, elimineres, isoleres eller skjermes. 5B: Sørge for advarsel om farer og feil. 5C: Sørge for anordninger for feilsikkerhet. 5D: Ikke oppmuntre til utilsiktede handlinger på områder som krever årvåkenhet.
6: Lav fysisk anstrengelse.	Utformingen skal kunne brukes effektivt og bekvemt med et minimum av besvær.	6A: Tillate brukeren å opprettholde en nøytral kroppsstilling. 6B: Bruke rimelig betjeningsstyrke. 6C: Minimalisere gjentakende handlinger. 6D: Minimalisere vedvarende fysisk kraft.
7: Størrelse og plass for tilgang og bruk.	Hensiktsmessig størrelse og plass skal muliggjøre tilgang, rekkevidde, betjening og bruk, uavhengig av brukerens kroppstørrelse, kroppsstilling eller mobilitet.	7A: Muliggjøre en klar synslinje til viktige elementer for både sittende og stående brukere. 7B: At det er bekvem rekkevidde til alle komponenter for sittende og stående brukere. 7C: Muliggjøre variasjoner i hånd- og gripestørrelse. 7D: Tilrettelegge nok rom for bruk av hjelpemidler og personlig assistanse.

Universell utforming
Ved å ta hensyn til nedsatt evne til bevegelse, syn, hørsel, forståelse og nedsatt toleranse for stoffer i miljøet, vil omgivelsene bli mer funksjonelle for alle.

Funksjonsnedsettelse	Funksjonsnedsettelse kan føre til	Forhold å ta hensyn til ved utforming av bygninger og utemiljø
☐ Bevegelse	☐ Nedsatt ballanse, bruk av rullator, rullestol eller stokk m.m. ☐ Nedsatt utholdenhet ☐ Nedsatt kraft ☐ Nedsatt koordineringsevne av bevegelser ☐ Behov for assistanse ☐ Begrenset rekkevidde	☐ Trinnfri adkomst. ☐ Hinderfri gang og kommunikasjonsvei. ☐ Benker underveis i lange korridorer og langs gangveier. Benker inntrukket fra gangareal. ☐ Unngå tunge dører og tung betjening av vinduer. ☐ Håndløper i rundstokk gir god gripemulighet. ☐ Lange håndtak gir fleksibel grepsbruk. ☐ Behov for rullestolsirkel med diameter 1,5 m foran fastmontert utstyr. Dette gir betjeningsareal for å betjene utstyr. ☐ Behov for assistanseareal for å kunne gi hjelp.
☐ Syn	☐ Nedsatt evne til å se konturer i omgivelsene ☐ Ekstra følsomhet for reflekser ☐ Dårlig belysningsnivå kan føre til lese – og konsentrasjonsproblem	☐ God allmennbelysning sammen med punktbelysning er en forutsetning for å oppnå godt lysmiljø i rom. ☐ Direkte og indirekte belysningsnivå i samme rom gir mulighet for oversiktlys og lys for å se kontraster. ☐ Bruk hvitt lys. ☐ Tilstrekkelig lyshetsgradforskjell mellom to tiliggende farger skaper kontraster i miljøet. ☐ Unngå motlys da dette skaper mørke omgivelser og blending. Eventuelt kompensere tiltak for å dempe motlys. ☐ Unngå blanke overflater da dette skaper blending og reflekser. ☐ Frie gangbaner, unngå søyler i gangareal. ☐ Markering av søyler i tydelig fargeforskjell til bakgrunnsfarge og gulvfarge.
☐ Hørsel	☐ Lang etterklangstid skaper hørselsproblem ☐ Bruker av høreapparat kan ha problem med å skjelne lyder fra hverandre	☐ Unngå kvadratiske rom 1 x 1 eller 2 x 1 da slik romgeometri gir ekstra lang etterklangstid. ☐ Behov for god belysning for å kunne "lese" på munnen. ☐ I fellesrom bruk av lydpanel. ☐ Trinnyllyddempende materiale i trapper.
☐ Forståelse (Orienterbarhet)	☐ Nedsatt evne for å ta ut retning ☐ Nedsatt evne til å forstå omgivelsene ☐ Nedsatt evne til å finne frem ☐ Behov for enkelhet i struktur/utforming	☐ Planløsning har grunnleggende betydning for å kunne orientere seg. ☐ Det skal være enkelt og intuitivt å finne frem i bygde omgivelser. ☐ Organisering av de enkelte rom og kommunikasjonsveier som gjør det enkelt å finne frem. ☐ Informasjon via flere virkemidler, - taktilt, visuelt og/eller auditivt. Dette gir alternative måter å innhente informasjon på. ☐ Bevisst bruk av materialer, farger, belysning og akustiske egenskaper. ☐ Bruk av naturlige ledelinjer gir god orienterbarhet. Naturlig ledelinje kan være: - adskilt møbleringssone og gangsone med ulik struktur i underlag

		<ul style="list-style-type: none"> - vegger i korridor - håndløper langs trapp - lyspunkter i tak ☐ Bruk av tydelig lyshetsgradforskjell i tilliggende farger. ☐ Bevisst bruk av farger og belysning vil gi enklere orienterbarhet. ☐ Gulv mørkere enn vegg, vegg mørkere enn tak. Dette forenkler oppfattelse av rommets struktur. ☐ Skilting med piktogram, lett å oppfatte for alle. ☐ Enkle, tydelige skilt med kontrast mellom bakgrunnsfarge og bokstaver. Hvit skrift på mørk bunn eller mørk skrift på lys bunn gir god lesbarhet.
☐ Miljø (Astma og Allergi)	☐ Pollen allergi ☐ Allergi mot støv	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Unngå sandkasse nær hovedinngang. ☐ Unngå allergene planter nær hovedinngang og luftinntak. ☐ Monter luftfilter ved luftinntak. ☐ Det anbefales utstrakt bruk av lukkede skap fremfor åpne hyller som samler mye støv. ☐ Der høyden mellom himling og fast innredning blir liten, bør dette vurderes å innebygges. Dette minsker oppsamling av støv, og er til stor hjelp for mennesker med astma og allergi. <p>Se veileder fra Astma og allergiforbundet.</p>

Generelt

Prosjekteringsverktøyet er inndelt i følgende hovedtema:

- Utearealer
- Bygningens planløsning
- Bygningsdeler
- Installasjoner
- Miljø
- Dimensjonering
- Skilt

Hvert hovedtema er inndelt i ulike temablad. Prosjekteringsverktøyet består av forskrift om tekniske krav til byggverk (byggteknisk forskrift) TEK10 med utdrag fra veiledning til TEK10 relatert til tilgjengelig boenhet. I tillegg har prosjekteringsverktøyet anbefalte tilleggsytelser utover TEK10 som en ytterligere presisering av tilgjengelig boenhet. Anbefalte tilleggsytelser kan ikke kreves. Det understrekes likevel viktigheten av å følge de anbefalte tilleggsytelser for å oppnå funksjonell bolig.

Temabladene har illustrasjoner som tydeliggjør tilgjengelig boenhet. En del illustrasjoner er nyutviklet og en del er kopiert fra veiledning til TEK 10.

Tekniske forskrifter i sin helhet

Ved all prosjektering er det nødvendig å bruke TEK10 i sin helhet som grunnlagsdokument. Prosjekteringsverktøyet er et supplement i prosjekteringsarbeidet.

Oppbygging av temasider**HOVEDTEMA****Tema xx:xx**

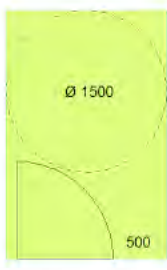
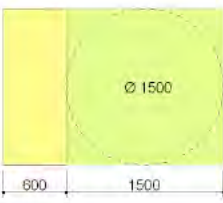
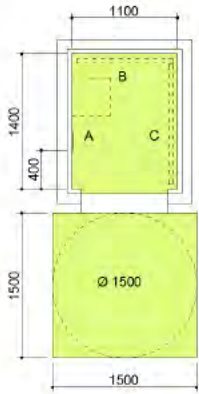
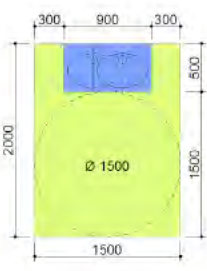
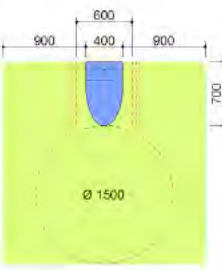
Utgave (Dato for siste oppdatering)

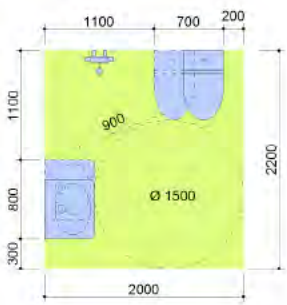
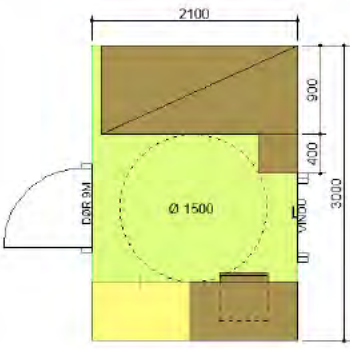
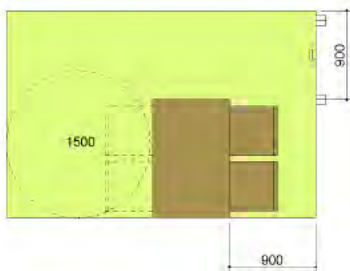
Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Sjekkpunkter det er viktig å ta hensyn til.	<p>§</p> <p>☐ Krav i forskrift om tekniske krav til byggverk (TEK10).</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Utdrag fra ytelser i veiledning til forskrift om tekniske krav til byggverk (TEK10).</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ Oppfyller krav i TEK10.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ Oppfyller krav i TEK10. Den prosjekterende kan vise til slike løsninger eller tilsvarende for å oppfylle krav i TEK10.</p>	☐ Anbefalte tilleggsytelser er et supplement til ytelser i veiledning TEK10. Dette er anbefalte tilleggsytelser for å oppnå større grad av tilgjengelig boenhet.

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Lengde
Mål er i all hovedsak basert på TEK10 med veiledning og generelle anbefalinger fra Norges byggforskningsinstitutt, NBI. Valg av innredning, inventar og utstyr baseres på hvilke kvaliteter som planlegges. Innredning, inventar og utstyr som velges må kunne betjenes fra rullestol (Se nødvendig betjeningsareal).	

Illustrasjoner viser hensiktsmessig plassering av betjeningsareal for å oppnå funksjonell bruk av inventar og utstyr.

Betjeningsareal		
<p>Tegnforklaring</p> <p>Nødvendig gulvflate</p> <p>Betjeningsareal / rullestolsirkel er det areal som bruker av rullestol og andre trenger for å kunne betjene utstyr og innredning.</p>	<p>Betjeningsareal / rullestolsirkel ved innadslående dør, slik at dørbblad ikke overlapper rullestolsirkel.</p> 	<p>Betjeningsareal / rullestolsirkel i forkant av fast innredning.</p>
<p>Betjeningsareal / rullestolsirkel foran heisdør. Arealet gir også plass for manøvreringsareal for båre.</p> 	<p>Plassering av betjeningsareal / rullestolsirkel i forkant av servant, slik at bruker av rullestol kan betjene servant.</p> 	<p>Plassering av betjeningsareal / rullestolsirkel i forkant av toalett. Det meste av forflytning fra rullestol til toalett foregår forfra eller litt på skrå forfra. Enkelte tar også sideveis forflytning til toalett.</p>

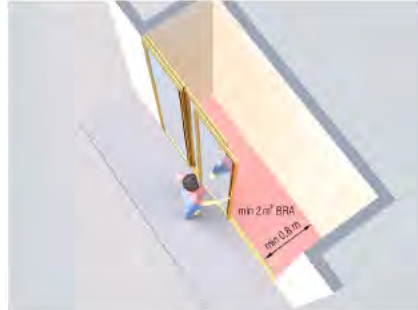
Eksempel på planløsninger		
<p>Planløsning som viser overlappende betjeningsareal, rullestolsirkel ved toalett og servant.</p> 	<p>Planløsningen viser overlappende betjeningsareal foran skap og ved siden av seng.</p> 	<p>Betjeningsareal som kan overlappes stol. Illustrasjonen viser nødvendig passasjebredde 0,9m frem til vindu.</p>

Illustrasjoner

Horisontalt felt plasseres utenfor dørens slagradius.

Delt oppbevaringsareal vist med skyvedørløsning.

Håndlist skal være i to høyder på begge sider og følge trappeløpet, også rundt repos.

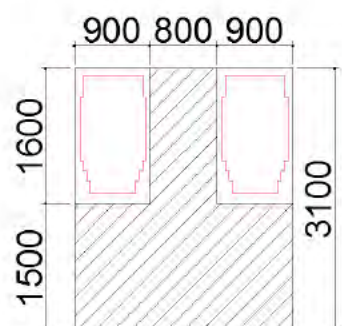
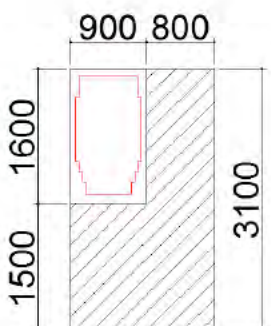

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsetelser
☐ Generelt	<p>§ 8-9 (1)</p> <p>☐ Byggverk skal ha nødvendig parkerings- og oppstillingsplass tilpasset byggverkets funksjon.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Antall parkerings- og oppstillingsplasser må prosjekteres ut fra forventet bruk og besøk. Et grunnlag for beregning av antall slike plasser gis av kommunal myndighet, jf. pbl. § 28-7.</p>	
☐ Antall	<p>§ 8-9 (3)</p> <p>☐ Bygning med boenhet med krav om heis og byggverk med krav om universell utforming skal ha tilstrekkelig antall parkeringsplasser for forflytningshemmede og tilstrekkelig annen oppstillingsplass for rullestol, barnevogn mv.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Tilrettelagte parkeringsplasser for forflytningshemmede er en viktig forutsetning for tilgjengelighet til byggverk.</p> <p>☐ Hvilke byggverk som omfattes av krav om heis og universell utforming er regulert i § 12-1 og § 12-2.</p> <p>Preaksepterte ytelse</p> <p>☐ 1. Antall parkeringsplasser for forflytningshemmede må stå i forhold til totalt antall parkeringsplasser.</p> <p>☐ 2. Det må alltid være minst en parkeringsplass for forflytningshemmede der det anlegges parkeringsplasser.</p> <p>☐ 3. I eller nær inngangsparti til bygning med krav om heis og byggverk med krav om universell utforming må det være oppstillingsplass for rullestol, barnevogn mv.</p>	<p>☐ Minimum 10 % av samlet antall parkeringsplasser tilrettelagt for forflytningshemmede.</p> <p>☐ Vurdér parkering og lademulighet for elektrisk rullestol innendørs. Denne parkeringen kan enten være i tilknytning til inngangspartiet til hver enkelt bolig, ved felles inngangsparti, eventuelt i parkeringskjeller. Gjelder store rullestoler/ scootere for utendørs bruk.</p>
☐ Plassering	<p>§ 8-9 (3)a</p> <p>☐ Parkeringsplass skal være nær hovedinngang.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Ved planlegging av parkeringsareal må det legges vekt på trygge og korte fotgjengerforbindelser til byggverk.</p> <p>☐ Avstand mellom hovedinngang og parkeringsplass må være så kort som mulig. Avstand må vurderes i hvert enkelt tilfelle.</p> <p>§ 8-9 (3)b</p> <p>☐ I byggverk med parkeringsplasser skal disse være plassert nær heis.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Parkeringsplassene som er nærmest heis må reserveres for forflytningshemmede.</p>	<p>☐ Parkeringsplasser for forflytningshemmede maksimum 25 m fra hovedinngang.</p> <p>☐ Plassering av parkeringsplasser slik at det er enkelt og intuitivt å finne inngang til bolig.</p> <p>☐ Innendørs framfor utendørs parkering der dette er mulig. Snø og is kan medføre problemer for personer med nedsatt evne til forflytning.</p> <p>☐ Dersom disse parkeringsplassene ligger inntil gangareal, kan deler av gangarealet brukes til manøvreringsareal for å komme ut og inn av bil.</p>
☐ Størrelse ☐ Overflate		<p>☐ Parkeringsplass for forflytningshemmede: bredde 4,5 m og lengde 6,0 m.</p> <p>☐ Manøvreringsareal kan overlape kjøreareal forutsatt oversiktlig plassering av parkeringsplass.</p> <p>☐ Jevn overflate på parkeringsplass og tilstøtende kjøre- og gangareal.</p> <p>☐ Ved langsgående parkering bredde 2,0 m og lengde 6,5 m pluss fritt manøvreringsareal (kryss) 1,5 m.</p>
☐ Fallforhold		<p>☐ Parkeringsplassens helning maksimum 1 % slik at rullestolheiser fungerer som forutsatt.</p> <p>☐ Fortauskant avfaset til 0-kant i bredde minst 1,0 m i umiddelbar nærhet, slik at det er mulig å kjøre</p>

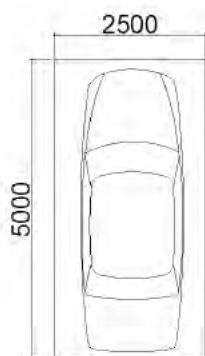
☐ Merking ☐ Belysning	<p>§ 8-9 (3)c</p> <p>☐ Parkeringsplass skal ha tilfredsstillende belysning og være tydelig skiltet og merket.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Parkeringsplass for forflytningshemmede må ha skilt med informasjon om at plassen er forbeholdt forflytningshemmede.</p> <p>☐ 2. Plassen må i tillegg merkes med rullestolsymbol på dekket.</p>	rullestol opp på fortauet. ☐ Skilting med piktogram både på bakkenivå og stolpe for god synlighet både sommer og vinter. ☐ Belysning kan fungere som ledelinje.
☐ Parkerings- og garasjeanlegg (P-hus)		☐ Det anbefales parkeringsplasser for forflytningshemmede både i parkeringshus og på bakkeplan. Snø og is kan medføre problemer for personer med nedsatt evne til forflytning. ☐ Parkering for forflytningshemmede samlet gruppevis. I nærhet av heis i parkeringsanlegg. ☐ Portåpning til parkeringshus minimum 2,5 m fri høyde. NB! Overgangskurve fra skrått til plant nivå slik at lange og høye biler kan passere. ☐ Skilting med piktogram både på gulv og vegg. ☐ Søylar plasseres utenfor gangsoner. ☐ Søylar i kontrast til bakgrunnsfarge.
☐ Frastillingsplass for elektrisk rullestol		☐ Parkeringsplass for elektrisk rullestol 1,7 m x 3,1 m . Dersom det avsettes plass til flere, kan størrelsen reduseres til 1,3 m x 3,1 m . Dette er til nytte for personer med nedsatt gangfunksjon som bruker elektrisk rullestol utendørs. ☐ Plassering av parkeringsplass for elektrisk rullestol nær heis. ☐ Kontakter for lading plassert på vegg eller søyle 1,0 m over gulv.

Veiledende mål			
Biler med rullestolheis	Bredde 2,25 m	Lengde 5,30 m	Høyde 2,05 m

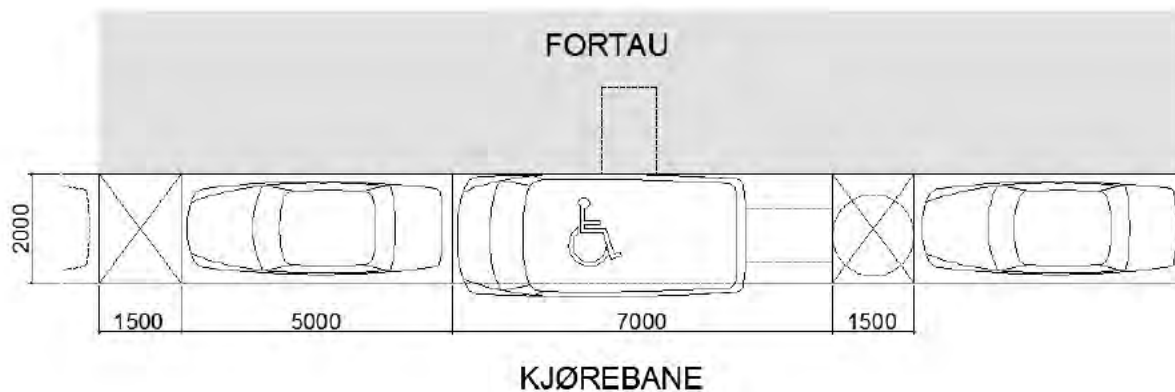
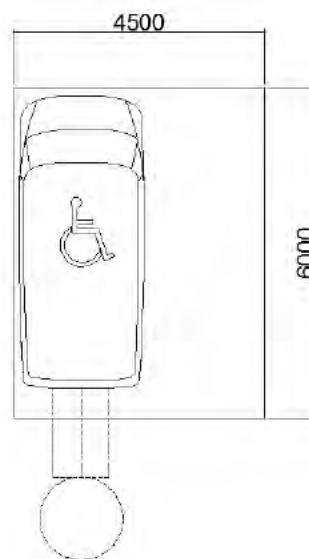
Betjeningsareal	
Parkeringsplass for en elektrisk rullestol/ scooter. Skravert felt: forflytningsareal. Forflytningsareal kan overlape gangareal.	Parkeringsplasser for to elektriske rullestoler/ scootere. Skravert felt: forflytningsareal. Forflytningsareal kan overlape gangareal.

Standard P-plass ute.

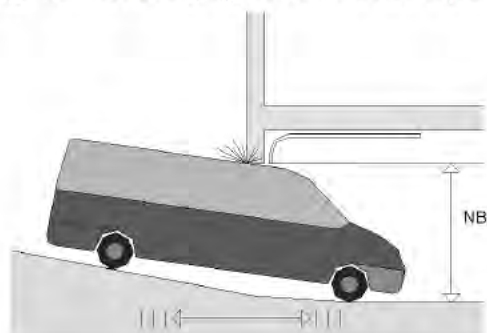

P-plass for forflytningshemmede ute. Stiplet del av illustrasjonen viser nødvendig plass for rullestolheis og betjeningsareal bak bilen.

Illustrasjoner

Fri høyde portåpning til parkeringshus. NB! Overgangskurve fra skrått til plant nivå.

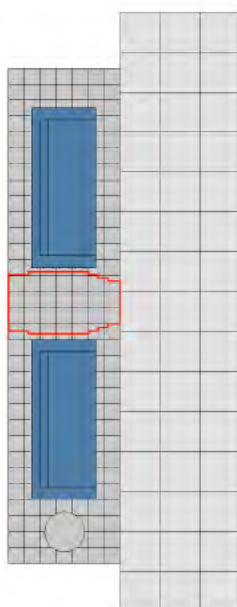
Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsetelser
☐ Generelt	<p>§ 8-5 (1)</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Gangatkomst skal være sikker og dimensjonert for forventet ferdsel og transport. ☐ Med gangatkomst menes gangvei fra kjørbare vei og parkering til inngangsparti til byggverk og uteoppholdsareal, og mellom disse. <p>Veiledning</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Gangatkomst må ha tilstrekkelig bredde og tåleevne for den bruk som er forutsatt. Det er viktig at gangatkomst er fri for hindre og utstikkende elementer fra byggverket slik at fare for sammenstøt unngås. 	
☐ Planløsning ☐ Skilting		<ul style="list-style-type: none"> ☐ Enkelt og intuitivt å ta seg frem til hovedinngang. ☐ Tydelig markert atkomstvei helt fram til inngangsdøren. Svaksynte og blinde vil da finne lettere frem, og det blir enklere å orientere seg for alle. ☐ Orienteringsskilt i umiddelbar nærhet av atkomst til boligområdet, tilbaketrukket fra gangveien. ☐ Plassering av orienteringsskilt slik at det er mulig å komme helt inntil for å lese. ☐ Høyde 1,0 m målt underkant av orienteringsskilt til bakkenivå. ☐ Plant område foran skilt 1,5 x 1,5 m. <p>Se tema: Skilt, betjeningspanel, håndtak, armaturer mv. 04:01</p>
☐ Stigning ☐ Hvileplan ☐ Benker	<p>§ 8-6 (1)</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Gangatkomst til bygning med boenhet skal være trinnfri og ikke ha større stigning enn 1:20. ☐ For kortere strekning inntil 3,0 m kan stigning være maksimum 1:12. ☐ For hver 0,6 m høydeforskjell skal det være hvileplan på minimum 1,6 m x 1,6 m. ☐ Dersom terrenget er for bratt til at kravet om stigningsforhold kan oppnås, gjelder ikke kravet om trinnfrihet og stigning til bygning med boenhet uten krav om heis. <p>Veiledning</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ I forskriftens § 8-5 er gangatkomst definert som gangvei fra kjørbare vei og parkering til inngangsparti til byggverk og uteoppholdsareal, og mellom disse. ☐ Kravet om trinnfri atkomst gjelder for alle bygninger med boenhet. Kravet er gitt for å øke tilgjengeligheten til boenheter. Hensikten er å opprette atkomstforhold som er brukbare for flest mulig. Dette ses i sammenheng med en sterk økning i antall eldre i de neste årene. Det vurderes som mindre ressurskrevende å legge til rette for trinnfri atkomst til boenhet når bygget prosjekteres og bygges, enn i etterkant. ☐ Ved stigning er hvileplan nødvendig for at atkomst skal være brukbar for personer med funksjonsnedsettelse. Størrelsen på hvileplanet er gitt for at rullestolsbruker skal kunne snu på hvileplanet. Hvileplanet må være tilnærmet horisontalt slik at man ikke ruller bakover. ☐ I første ledd er det gitt et unntak for småhus (bygning med boenhet uten krav om heis) i bratt terreng. Unntaket gjelder dersom terrenget er for bratt til at kravet til stigningsforhold 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Håndløper der stigningen er brattere enn 1:12. ☐ Benk/ hvileplass i tilknytning til atkomstvei, delvis skjermet for sol. Små barn og mange eldre trenger skjerming fra direkte sollys. ☐ Areal med plass til rullestol / barnevogn ved siden av benk, minimum 0,9 m bredde. ☐ Benk plasseres inntrukket fra atkomstvei slik at den ikke er til hinder for en passerende person. ☐ Benk utformet med rygg og armlener, sittehøyde 0,47 m ☐ Farge på benk i kontrast til bakgrunnsfarge.

	<p>fra kjørbær vei og parkering kan oppnås. Der forutsetningen om bratt terreng er oppfylt, bortfaller både kravet til trinnfrihet og kravet til stigningsforhold. Bygninger med boenheter uten krav om heis omtales i § 12-2 .</p> <p>☐ En bygning kan ha flere inngangspartier til ulike boenheter. Eksempelvis vil en enebolig med sokkelleilighet kunne ha to inngangspartier. Dersom gangatkomst til inngangsparti til sokkelleilighet er for bratt, kan denne omfattes av unntaksbestemmelsen selv om gangatkomst til hovedleilighet omfattes av hovedregelen om trinnfrihet. Unntaket gjelder kun for den gangatkomsten som er for bratt.</p> <p>☐ For at unntaket kan gjøres gjeldende må tomtens beskaffenhet, plassering av byggverket jf. § 8-3, atkomstforhold samt bygningstype vurderes. Stigningsforholdet må vurderes i sin helhet, både kravet om maksimum 1:20 og kravet om maksimum 1:12 for kortere strekning.</p>	
☐ Bredde ☐ Tverrfall	<p>§ 8-6 (3)a</p> <p>☐ Fri bredde minimum 1,8 m. For kortere strekning kan fri bredde være minimum 1,4 m.</p> <p>☐ Tverrfall skal være maksimum 2 %.</p> <p>Veiledning</p> <p>Byggverk og bygning med boenhet som omfattes av kravet er beskrevet i § 12-3.</p> <p>☐ Kravet til fri bredde på gangatkomst er basert på at to rullestoler skal kunne møte hverandre. En rullestol vil kunne snu på en bredde på 1,8 m, men ikke på en bredde på 1,4 m. Bredden kan reduseres til 1,4 m når gangveien er kort; inntil 5,0 m, og man har oversikt over veien fram til byggverket. Man har da muligheten til å vente slik at to personer i rullestol ikke trenger å møtes på veien uten å kunne passere hverandre.</p> <p>☐ Fri bredde på lengre gangveier kan også reduseres til 1,4 m over kortere strekninger dersom dette er hensiktsmessig. Forutsetningen for å redusere bredden vil være at den kortere strekningen er synlig fra bredere strekninger.</p> <p>§ 8-6 (4)</p> <p>☐ Gangatkomst til bygning med krav til tilgjengelig boenhet skal ha fri bredde på minimum 1,6 m.</p> <p>☐ For kortere strekninger kan fri bredde være minimum 1,4 m.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Bredde på 1,6 m på gangatkomst til bygning med krav til tilgjengelig boenhet er basert på mål om at en rullestol skal kunne snu på gangveien. En rullestol vil kunne snu på en bredde på 1,6 m, men ikke på en bredde på 1,4 m. Hvilke bygninger som det kreves tilgjengelig boenhet er beskrevet i § 12-2.</p> <p>☐ Bredden kan reduseres til 1,4 m når gangveien er svært kort og inntil 5,0 m og man har oversikt over veien fram til bygning. Fri bredde på lengre gangveier kan også reduseres til 1,4 m over kortere strekninger dersom dette er hensiktsmessig. Forutsetningen for å redusere bredden vil være at den korte strekningen er synlig fra bredere strekninger.</p>	☐ Tverrfall maksimum 1,5 % (1: 65) . Stort tverrfall fører til nedsatt retningsstabilitet ved bruk av rullator eller rullestol.
☐ Ledelinjer	<p>§ 8-6 (3)c</p> <p>☐ Visuell og taktil avgrensing.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Gangvei må være synlig i terrenget og det må være mulig å kjenne avgrensingen på veien med føttene eller med mobilitetsstokk. Vanligvis er gangveier avgrenset med kantstein. Denne utgjør da en taktil og visuell avgrensing både</p>	☐ Naturlige ledelinjer er å foretrekke.

	fordi den har en annen struktur som er følbare og fordi den har en annen farge enn dekket på gangveien og omliggende grunn. ☐ Der det ikke anlegges kantstein er det viktig at det er avstand mellom veikant og grøft.	
☐ Overflater	<p>§ 8-6 (3)b</p> ☐ Fast og skliskikkert dekke. <p>Veiledning</p> ☐ Med fast dekke menes dekke som gjør det mulig å kjøre med rullestol og rullator uten at hjulene synker ned i dekket og uten at det blir tungt å kjøre. ☐ Med skliskikkert dekke menes dekke som ved regn og i våt tilstand ikke blir uforholdsmessig glatt og dermed kan utgjøre en fare for fall. Kravet til skliskikkert dekke innebærer ikke krav om varmekabler som holder det fritt for snø og is.	☐ Fargeforskjell mellom kantstein og atkomstveiens belegg, minimum 40 % lyshetsgradforskjell. ☐ Unngå kumlokk og rister i gangvei. ☐ Der kumlokk og rister ikke kan unngås legges disse i plan med overflatedekket. ☐ Vannavrenning for å unngå dammer og isdannelse. ☐ Unngå lysreflekterende materialer. Dette kan blende og øker risikoen for å falle. ☐ Vurdér varmekabler i atkomstvei. ☐ Åpne fugebredder i belegget maksimum 10 mm .
☐ Belysning ☐ Merking	<p>§ 8-6 (3)d</p> ☐ Nødvendig belysning. <p>Veiledning</p> Byggverk og bygning med boenhet som omfattes av kravet er beskrevet i § 12-3. ☐ Belysning av gangvei må synliggjøre veien og veiens avgrensning mot området rundt. Mengde belysning og styrke på belysning velges ut fra hvilket dekke og hvilken farge på dekke som er valgt.	☐ Jevn blendingsfri belysning. ☐ Lyspunkter som står tett nok til at det ikke blir mørke soner mellom lyskildene. Belysningen kan da fungere som ledelinje. ☐ Belysningskilder trukket vekk fra gangvei.
☐ Beplantning		☐ Unngå allergene planter nærmere enn 100 meter fra atkomstvei, inngang og luftinntak.

Illustrasjoner

Naturlig ledelinje med adskilt gangsoner og møbleringssoner med ulik struktur og farge i dekke.

Benk trukket inn fra gangareal med plass for barnevogn og rullestol ved siden av benk.

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Planløsning ☐ Størrelse	<p>§ 8-4 (1)</p> <p>☐ Uteoppholdsareal skal etter sin funksjon være egnet for rekreasjon, lek og aktiviteter for ulike aldersgrupper.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Grunnlaget for utforming av utearealer legges i planarbeidet (områdeplan og detaljplan). Disponering og utforming av uteoppholdsareal må vises på utomhusplanen.</p> <p>☐ De gunstigst beliggende deler av området må reserveres til felles uteoppholds- og lekearealer. Dette er spesielt viktig der prosjektet utvikles i bratt terreng.</p> <p>☐ Uteoppholdsareal for boenheter må være variert slik at det kan benyttes til ulike aktiviteter og for ulike aldersgrupper av beboere.</p> <p>☐ Uteoppholdsareal som opparbeides for lek for småbarn må være egnet for denne målgruppen med hensyn til både sikkerhet og utfordringer. Det samme vil gjelde for uteoppholdsareal som skal være egnet for ungdom, voksne eller eldre.</p> <p>§ 8-4 (4)</p> <p>☐ Byggverk skal etter sin funksjon ha tilstrekkelig uteoppholdsareal.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hva som er tilstrekkelig uteoppholdsareal til ulike byggverk må vurderes i det enkelte tilfelle og i forhold til byggverkets funksjon.</p>	
☐ Universelt utformet uteareal	<p>Følgende uteareal skal være universelt utformet slik det følger av bestemmelser i forskriften:</p> <p>8-2 (1) b</p> <p>☐ Felles uteareal for større boligområde.</p> <p>☐ Felles uteareal for større boligområde skal være universelt utformet slik at det er brukbart for flest mulig. Felles uteareal omfatter atkomstveier, parkeringsareal og uteoppholdsareal i tilknytning til byggverk.</p> <p>☐ Felles uteareal kan ligge innenfor eller utenfor boligområdets tomteområde. Felles uteareal innenfor boligområdets tomteområde vil bestå av atkomstvei, parkering og uteoppholdsareal. Et areal som ligger utenfor boligområdets tomteområde kan være et uteoppholdsareal som er åpent for allmennheten og som kan knyttes opp mot et boligområde, eksempelvis en park eller en skolegård/nærmiljøpark ved skolebygg.</p> <p>☐ Hva som skal regnes som "større boligområde" for de ulike uteoppholdsarealene må sammenholdes med plandelens bestemmelser om uteoppholdsareal. Dersom det på et større boligområde er bygning med boenhet med krav om heis, vil felles uteareal måtte tilfredsstille kravene om universell utforming, se første ledd bokstav c.</p> <p>Følgende uteareal skal være universelt utformet slik det følger av bestemmelser i forskriften:</p> <p>8-2 (1) c</p> <p>☐ Uteareal for boligbygning med krav om heis.</p> <p>☐ Uteareal for boligbygning med krav om heis omfatter atkomst, parkering og uteoppholdsareal.</p> <p>☐ Bestemmelsen omfatter både felles og privat uteoppholdsareal. Krav om universell utforming av opparbeidet uteareal som er til privat bruk følger av kravet om at boenheter i bygning med krav om heis skal være tilgjengelig. Eksempler på</p>	

	uteoppholdsareal er balkong, terrasse, uteplass, takterrasse mv.	
☐ Lek og rekreasjon ☐ Horisontalt felt	<p>§ 8-4 (5) a</p> ☐ Opparbeidet areal avsatt til lek og rekreasjon skal ha et horisontalt felt med fast dekke på minimum 1,6 m x 1,6 m som muliggjør deltakelse og likestilt bruk. <p>Veiledning</p> ☐ Byggesaksdelen i plan- og bygningsloven regulerer arealet til lekeplasser, men ikke utstyret til lekeplasser. For at personer som bruker rullestol skal kunne delta i lek, enten ved at man aktivt kan benytte lekeplassutstyr eller ved at man kan være sammen med andre som leker, kreves det at det anlegges et felt som gjør det mulig å oppholde seg ved lekeapparatene. Dette arealet gjør det også mulig for foreldre som benytter rullestol å passe på barn eller delta i leken. ☐ Arealets størrelse er dimensjonert for at en rullestol kan være parkert, at det er plass for personer ved siden av og at det er plass for å snu. Arealet kan inngå i annet dekke som legges på lekearealet, forutsatt at dette er et fast dekke som hjulene ikke kjører seg fast i. Det er ikke behov for markering eller merking av arealet. <p>Preaksepterte ytelser</p> ☐ 1. Horisontalt felt må plasseres hensiktsmessig i forhold til lekeapparater. Der det er flere typer lekeplassutstyr må det være flere felt dersom feltet ikke er plassert sentralt i forhold til lekeapparatene. ☐ 2. Der det etableres et rekreasjonsareal med bord og stoler eller annen type rekreasjonsareal, må det også etableres et horisontalt felt slik at rullestolbruker har plass til både å delta på en likestilt måte, samt at det er mulighet for å snu. ☐ 3. Atkomstvei må gå helt fram til det horisontale feltet og mellom øvrige felt. <p>§ 8-4 (5) d</p> ☐ Det skal være plass for rullestol der det anlegges sitteplasser. <p>Veiledning</p> ☐ Der det anlegges sitteplasser langs veier eller i uteoppholdsareal må det i tillegg til benk eller stol avsettes et fritt areal slik at det er plass til rullestol. Arealet plasseres slik at bruk former en naturlig sittegruppe. Ved benker kan fritt areal plasseres ved siden av eller overfor benk. Arealet må sikre likestilt bruk. Plassering av areal i veibane er ikke tilstrekkelig.	☐ Areal for lek som gir utfordring for alle barn, også for barn med nedsatt bevegelseevne og nedsatt orienteringsevne. ☐ Der det anlegges trapp etableres nivåfri atkomst i umiddelbar nærhet. ☐ Areal med plass til rullestol / barnevogn ved siden av benk minimum 0,9 m bredde.
☐ Orientering ☐ Støy ☐ Lys ☐ Miljø	<p>§ 8-4 (2)</p> ☐ Uteoppholdsareal skal plasseres og utformes slik at god kvalitet oppnås, herunder i forhold til sol- og lysforhold, støy- og annen miljøbelastning. <p>Veiledning</p> ☐ Plassering av uteoppholdsareal er avgjørende for kvalitet på lek, rekreasjon og aktivitet. Ved plassering av byggverk må samtidig plassering av uteoppholdsareal vurderes. For gangatkomst til uteoppholdsareal, se § 8-7. God kvalitet oppnås enklere ved gjennomtenkte løsninger der målgruppenes behov er vurdert. ☐ Å kunne oppholde seg eller konsentrere seg om lek uten å bli forstyrret eller forstyrre andre, vil være en kvalitet som kan oppnås gjennom en gjennomtenkt plassering og utforming. ☐ Uteoppholdsareal som skal være egnet for ro og hvile må ikke plasseres like inntil støykilder eller til et uteoppholdsareal der det forutsettes støyende aktivitet, for eksempel ballspill.	☐ Utforming av uteoppholdsareal som stimulerer sansene: lukt, syn, hørsel, føle- og likevektssansen. ☐ Bevisst bruk av sansestimulerende utformingstiltak for å gi god orienteringsmulighet. ☐ Unngå sandlekeplass i nærhet av inngangsparti og luftinntak. ☐ Enkelt og intuitivt å finne veien mellom ulike lek- og rekreasjonsareal.
		<p>Støygrenser: Se: Retningslinjer for behandling av støy i arealplanlegging T-1442, Miljøverndepartementet.</p> <p>Se tema: Lyd 05:02.</p>

	<p>☐ Lys og solforhold er en viktig kvalitet på ethvert uteoppholdsareal. Lysforhold omfatter så vel dagslys som belysning. Belysning på kvelds- og nattertid vil kunne øke sikkerhet og trygghet ved bruk av arealene.</p> <p>☐ Solforhold er en viktig kvalitet for uteoppholdsareal. Der det ikke er mulig å oppnå gode solforhold på alle uteoppholdsareal, er det viktig å plassere uteoppholdsareal med gunstig solforhold der det er stillesittende aktiviteter, både for barn, unge, voksne og eldre. Dette gjelder også sosiale møtesteder med eksempelvis bord eller sittegrupper. For ballplasser er det også viktig å vurdere plassering med hensyn til solblending.</p> <p>☐ Lydforhold er også en viktig kvalitet for et uteoppholdsareal. Støy fra trafikk eller bygningstekniske installasjoner mv. er belastende og bidrar ikke til rekreasjon. Uteoppholdsareal er vanskelig å lydisolere. Plassering av uteoppholdsareal må derfor vurderes nøye med hensyn til støy. For å oppnå taleforståelighet på et område der det er støy, må uteoppholdsområdet skjermes uten at dette går utover solforholdene på området.</p> <p>☐ Miljøbelastning som for eksempel forurenset luft vil redusere kvaliteten på et uteoppholdsareal. Eksos fra biltrafikk og utslipp fra industri vil kunne redusere kvaliteten på området. Det samme gjelder miljøbelastninger i grunn. Der det er grunnlag for undersøkelser om miljøbelastninger i grunn, må disse gjennomføres før uteoppholdsarealet plasseres.</p>	
☐ Gangveier		☐ Gangforbindelser mellom lek og rekreasjonsareal. ☐ Gangveier med fast dekke. ☐ Gangveier med tydelig visuell og taktil avgrensning med for eksempel gress, smågatestein el.l. ☐ Benker inntrukket fra gangvei. Inntrukket areal med fast underlag. ☐ Benker i 50 – 100 m avstand. Se tema: Gangatkomst til bygning 01:02.
☐ Nivåforskjell ☐ Merking	<p>§ 8-4 (3)</p> <p>☐ Uteoppholdsareal skal utformes slik at fare for personer unngås.</p> <p>☐ Lekearealer skal avskjermes mot trafikk.</p> <p>☐ Nivåforskjeller skal sikres slik at fallskader forebygges.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Faremomenter som trafikk, sammenstøt og fall må vurderes med hensyn til sikringstiltak. Der uteoppholdsareal ligger inntil høydeforskjeller som ved opphold eller lek kan utgjøre fare, er sikring nødvendig. Type sikringstiltak vil være avhengig av høydeforskjell og underlag.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Uteoppholdsareal må være sikkert i bruk for alle aldersgrupper.</p> <p>☐ 2. Lekeareal må være sikret mot trafikk. Dette gjelder også ballbaner.</p> <p>§ 8-4 (5) b</p> <p>☐ Opparbeidet utendørs nivåforskjell skal være sikret og/eller merket visuelt og taktilt.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Taktil merking utføres slik at det er følbart med føttene og visuell merking utføres slik at det oppstår synlig kontrast mellom bakgrunn og markering.</p>	☐ Unngå nivåforskjell med ett trinn. Dette gir snublefare. ☐ Kant mot nivåforskjell og trinn merkes med minimum 40 % lyshetsgradforskjell.

	<p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Nivåforskjeller som kan utgjøre fare må sikres.</p> <p>☐ 2. Nivåforskjell på mer enn 0,5 m og der det er hardt underlag, må sikres med rekkverk eller liknende slik at fall forebygges.</p> <p>☐ 3. Kant mot nivåforskjell og trinn må merkes taktilt og visuelt.</p> <p>§ 8-4 (5) c</p> <p>☐ Stolper, rekkverk mv. skal ha synlig kontrast til omgivelsene.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Med synlig kontrast til omgivelsene menes at stolper og lignende gir en fargekontrast til omgivelsene eller at de er markert slik at man gjøres oppmerksom på fare for sammenstøt. Dette gjelder også for rekkverk ved nivåforskjeller. Kontrastfarge til omgivelsene må vurderes ved prosjektering av stolper og lignende. Dette gjelder også for markering. Synlig kontrast må være en del av utformingen. Løse klistrelapper eller tape vurderes ikke som god universell utforming.</p>	
<p>☐ Utstyr</p>		<p>☐ Minimum 1,5 m nivåfri atkomst i del av sandkassa. Dette gir mulighet for å kunne betjene sandkassa også for barn med nedsatt funksjonsevne.</p> <p>☐ Noen av lekeapparatene egnet for barn med nedsatt bevegelsesevne og nedsatt orienteringsevne.</p> <p>☐ Tydelig lyshetsgradforskjell minimum 40 % mellom farger på utstyr, bakgrunn og underlag.</p> <p>☐ Benker med rygg og armlener.</p> <p>☐ Sitte høyde benk 0,47 m.</p> <p>☐ Bord egnet for person med bruk av rullestol. Fri høyde under bord minimum 0,67 m.</p> <p>☐ Minst en overbygd sittegruppe for å skjerme mot sol og nedbør. Små barn og mange eldre trenger skjerming for direkte sollys.</p>
<p>☐ Belysning</p>		<p>☐ Belysning langs gangveier, trapp, sosiale soner, sykkelparkering etc.</p> <p>☐ Belysning plassert i møbleringssoner.</p> <p>☐ Ensidig belysning langs gangveier danner naturlig ledelinje for personer med nedsatt syn.</p> <p>☐ Unngå blendende belysning. Lyset bør rettes på skrå ned mot gangveiens kant og danne skygge. Dette gir god markering i mørket for personer med nedsatt syn.</p>
<p>☐ Trapp</p>	<p>§ 8-10 (1)</p> <p>☐ Trapp i uteareal skal være lett og sikker å gå i.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Inntrinn i utvendige trapper må ha bredde og dybde slik at trappen er god og sikker å gå i, uavhengig av årstid. Dype inntrinn gir bedre sikkerhet mot fall.</p> <p>§ 8-10 (2) a</p> <p>☐ Jevn stigning og samme høyde på opptrinn.</p>	<p>☐ Opptrinn: 120 mm - 160 mm.</p> <p>☐ I umiddelbar nærhet av trapp anlegges trinnfri atkomst.</p>

	<p>Veiledning Kravet gjelder for trapp i uteareal som angitt i § 8-2.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Inntrinn for utvendige trapper må være minimum 280 mm.</p> <p>☐ 2. Utvendig trapp må ha stigningsvinkel mindre enn 30 grader.</p> <p>§ 8-10 (2) b</p> <p>☐ Rekkverk med håndlist på begge sider som følger hele trappeløpet og avsluttes etter første og siste trinn med avrundet kant.</p> <p>Veiledning Kravet gjelder for trapp i uteareal som angitt i § 8-2.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ Håndlister i trapp må monteres med overkant 0,9 m over inntrinnets forkant.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ Det anbefales å montere håndlist i to høyder. Håndlist beregnet på barn og lave personer monteres på 0,7 m. Håndlist bør være sammenhengende i hele trappens lengde. Håndlist bør ha et tilnærmet rundt tverrsnitt med diameter ca 45 mm.</p> <p>☐ I ekstra brede trapper bør det i tillegg være håndlist i midten av trappeløpet.</p> <p>§ 8-10 (2) c</p> <p>☐ Taktilt og visuelt farefelt foran øverste trinn, oppmerksomhetsfelt foran og inntil nederste trinn og synlig kontrastmarkering.</p> <p>Veiledning Kravet gjelder for trapp i uteareal som angitt i § 8-2.</p> <p>☐ For at blinde og svaksynte skal ha nytte av et farefelt på toppen av en trapp er det viktig at teksturen på feltet er gjenkjennbart som et farefelt. Det er utviklet et system med forskjellig type merking som angir grad av fare. Farefelt, også kalt varselsfelt, er utformet med taktile (følbare) sirkler med diameter ca 3-4 cm. Oppmerksomhetsfelt er utformet med taktile linjer eller andre mønster. Disse angivelsene er foreløpig ikke standardisert.</p> <p>☐ Materialbruk i trapper i uteareal vil variere. Det er viktig å tilpasse taktile og visuelle markeringer til trappens materiale og farge, både for å oppnå estetisk kvalitet og for å oppnå synlige kontraster. Kravet til markering av trappeforkant på trappens øvrige trinn gjelder for inntrinn. Det kreves ikke markering av opptrinn.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Utforming av farefelt må være gjenkjennbart som taktil varsling av fare.</p> <p>☐ 2. Farefeltet må plasseres med ett trinns dybde før trappen starter.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ Markering på trappeforkant bør ha bredde 20-40 mm i hele trappens bredde.</p> <p>☐ Dybde på farefelt bør være 0,6 m.</p>	
☐ Beplantning		☐ Unngå allergifremkallende planter og trær (bjørk, hassel, or, osp, burot mfl.).

Illustrasjoner

Naturlig ledelinje med adskilt gangsoner og møbleringsone med ulik struktur og farge i dekke.

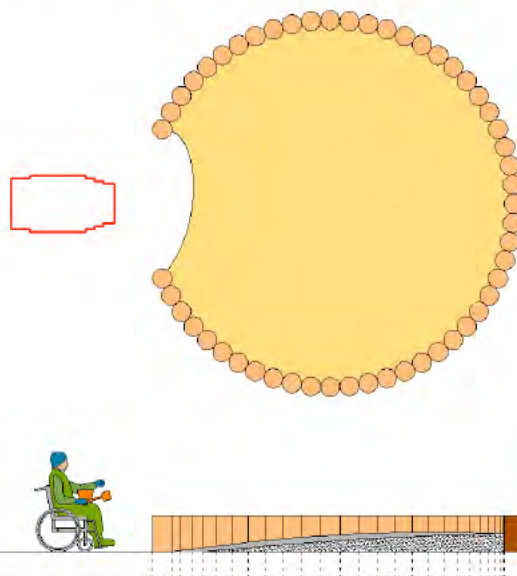
Benk trukket inn fra gangareal med plass for barnevogn og rullestol ved siden av benk.

Eksempel på lekeplass som muliggjør deltakelse og likestilt bruk, det horisontale felt inngår i arealet.

1,5 m nivåfri atkomst i del av sandkassa.

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsetelser
☐ Generelt ☐ Planløsning ☐ Orientering ☐ Hoved-inngang	<p>§ 12-4 (1)</p> <p>☐ Inngangsparti skal være godt synlig, sentralt plassert og oversiktlig i forhold til atkomst. Inngangsparti skal være sikkert og enkelt å bruke.</p> <p>☐ Med inngangsparti menes byggverkets atkomstområde ved hovedinngangsdør.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Inngangsparti må være lett å finne og må derfor tre tydelig fram i fasaden. Dette oppnås med en kombinasjon av god bygningsutforming og bevisst material- og fargebruk.</p> <p>☐ Det er lettere å orientere seg fra lang avstand dersom inngangsparti er sentralt plassert.</p> <p>☐ Med inngangsparti menes byggverkets atkomstområde fra terreng til og med hovedinngangsdør. Inngangspartiet begynner med andre ord der gangatkomst i terrenget avsluttes. Inngangspartiet omfatter hovedinngangsdør inklusiv overbygg eller andre innretninger som bygges i tilknytning til hovedinngangsdør.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Inngangsparti må være synlig så vel i dagslys som i mørke.</p> <p>☐ 2. Inngangsparti må være sikkert med hensyn til fri høyde, minimum 2,25 m, utstikkende elementer og nivåforskjeller. Utstikkende elementer må unngås og det må være tilstrekkelig høyde under takutbygg til at ferdsel av personer og transport av møbler og lignende kan skje på en trygg måte.</p> <p>☐ 3. Et byggverk kan ha flere likeverdige innganger. Kravene gjelder for alle hovedinnganger dersom det er flere likeverdige innganger som tjener som hovedinngang.</p> <p>§ 12-4 (2)d</p> <p>☐ Utenfor hovedinngangsdør skal det være et horisontalt felt på minimum 1,5 m x 1,5 m. Ved sidehengslede dører gjelder dette utenfor dørens slagradius.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Et horisontalt felt utenfor hovedinngangsdør kreves for at en person i rullestol har plass og kan stå støtt ved betjening av dør, dørtelefon og lignende.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Feltet må plasseres slik at sikker bruk av ringeklokke, nøkkel, samt åpning eller lukking av dør er mulig fra rullestol.</p> <p>☐ 2. Feltet må ved utadslående dør plasseres utenfor dørens slagradius.</p>	<p>☐ Hovedinngang utformet med takutspring/ klimaskjerming, slik at inngangspartiet blir snø- og isfritt.</p> <p>☐ Sittemulighet nær hovedinngang.</p> <p>☐ Der det anlegges flere tilgjengelige boenheter anbefales overdekket parkeringsplass for elektriske rullestoler nær inngangspartiet.</p> <p>☐ Lademulighet for elektrisk rullestol. Elektrisk uttak montert 1,0 m fra gulv.</p> <p>☐ Unngå røykeområde ved inngangsparti.</p> <p>☐ Unngå allergene planter i tilknytning til inngangsparti.</p> <p>Se tema: Parkering 01:01.</p>
☐ Dører ☐ Manuell åpningskraft ☐ Døråpner	<p>§ 12-15 (3)b</p> <p>☐ Dør som er beregnet for manuell åpning skal kunne åpnes med åpningskraft på maksimum 20 N.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med bestemmelsen er å sikre at personer med redusert armkraft/håndkraft kan åpne dører.</p> <p>☐ Tunge dører og dører med dørlukkere kan være vanskelig å åpne, særlig for barn og eldre personer. Dersom man skal åpne dør fra rullestol eller benytter andre ganghjelpemidler blir dette ekstra komplisert.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. For dører som krever større åpningskraft enn 20 N må utstyr som sikrer minst like god tilgjengelighet benyttes. Slikt utstyr kan være dørautomatikk.</p> <p>☐ 2. Dører som må være selvlukkende, dvs. som har dørpumpe, må ha dørautomatikk.</p>	<p>☐ Bryter for døråpner plasseres på dørens låsside utenfor dørens slagradius.</p> <p>☐ Alternativ plassering av bryter for døråpner på stolpe eller søyle.</p> <p>☐ Bryter for døråpner i kontrast til bakgrunnsfarge.</p> <p>☐ Bryter for døråpner merket med piktogram med lyshetsgradforskjell til bakgrunnsfarge.</p> <p>☐ Åpningstid 20 sek. Person med gangvansker vil da ha mulighet til å passere.</p> <p>Se tema: Dører 03:05.</p> <p>Se tema: Skilt, betjeningspanel, håndtak, armaturer mv. 04:01.</p>

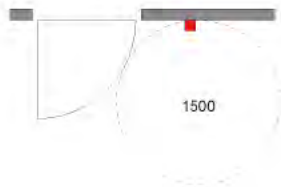
	<p>§ 12-4 (2)e</p> <p>☐ Betjening for eventuell automatisk døråpner skal plasseres slik at den er tilgjengelig for person i rullestol og slik at sammenstøt med dør unngås.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Dersom det er montert automatisk døråpner som må aktiveres ved hjelp av bryter, må denne plasseres slik at den lett kan nås både for person i rullestol og for gående. Bryter må ikke plasseres slik at man oppholder seg innenfor dørens slagradius mens man betjener bryteren. Dette for å unngå at døren kan treffe personen idet den slås opp.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Bryter må plasseres med minimum avstand på 0,5 m fra hjørne og med en høyde på mellom 0,8 m og 1,1 m over ferdig gulv.</p> <p>☐ 2. Bryter til døråpner må være i kontrastfarge til bakgrunn og være merket med symbol eller tekst.</p>	
☐ Oppmerksomhetsfelt	<p>§ 12-4 (2)b</p> <p>☐ Det skal være et visuelt og taktilt oppmerksomhetsfelt foran hovedinngangsdør.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Et oppmerksomhetsfelt foran døren er til orienteringshjelp for blinde og svaksynte. At feltet skal være visuelt innebærer at det skal være synlig som et avgrenset felt. At det skal være taktilt innebærer at materialet skal kunne føles med føttene eller med en mobilitetsstokk. En nedfelt skraperist foran inngangsdøren er et eksempel på et oppmerksomhetsfelt. Risten vil ha en annen struktur og ha kontrast til øvrig materiale. For utforming av skraperist, se <u>NS 11001 Universell utforming av byggverk</u>.</p>	☐ Nedfelt dørmatte med fast kvalitet på innside av inngangsdør.
☐ Nivåforskjeller	<p>§ 12-4 (2)c</p> <p>☐ Inngangsparti skal være trinnfritt.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Dersom inngangspartiet av tekniske årsaker må ha terskel, må denne ha maksimal høyde 25 mm.</p>	<p>☐ Unngå nivåforskjell mellom skraperist og omliggende areal.</p> <p>☐ Person som bruker rullestol og har nedsatt kraft vil ha problem med å forsere alle typer terskler.</p>
☐ Glassfelt	<p>§ 12-20 (3)</p> <p>☐ Glassfelt i kommunikasjonsvei der det kan være fare for sammenstøt, skal være kontrastmerket med glassmarkør synlig fra begge sider i to høyder med senter 0,9 m og 1,5 m over ferdig gulv.</p> <p>☐ Mønster i glassmarkør i dør skal være forskjellig fra glassmarkør i glassfelt.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ For å unngå fare for sammenstøt må glassfelt være godt synlig også for person med nedsatt syn. Dette kan oppnås ved at glassfelt merkes med glassmarkør/kontrastmerking.</p> <p>☐ Høydemarkering er angitt ut fra et sikkerhetsperspektiv samt at markeringen da blir synlig for både stående og sittende personer, barn og personer med ulike typer av svaksynthet. Kravet om at mønster i glassmarkør skal være forskjellig i dør og glassfelt er gitt for at man lettere skal kunne se at det er en dør i feltet.</p>	<p>☐ Ved fargevalg av glassmarkør / losholt, ta hensyn til kontrast i forhold til bakgrunnsfarge.</p> <p>☐ Hvit farge gir god kontrast. Frostet glassmarkering alene gir liten kontrast.</p>
☐ Belysning ☐ Kontrast	<p>§ 12-4 (2)a</p> <p>☐ Inngangsparti skal ha belysning slik at inngangsparti og hovedinngangsdør er synlig i forhold til omliggende flater.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Belysningsstyrke må tilpasses material- og fargebruk slik at inngangsparti og hovedinngangsdør blir synlig i forhold til omliggende flater.</p>	☐ Punktbelysning av callinganlegg, kodelås, kortlesere, navneskilt og ringeknapper.

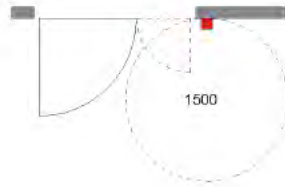
2. Lyskilde må ikke plasseres slik at den gir reflekterende lys eller blanding.

Betjeningsareal og forflytningsareal

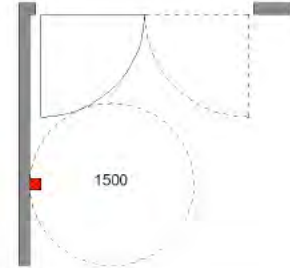
Plassering av bryter for døråpner på dørens låsside.

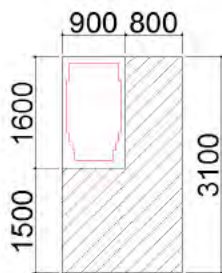
Plassering av bryter for døråpner på dørens låsside for dør med skåtet sidefelt.

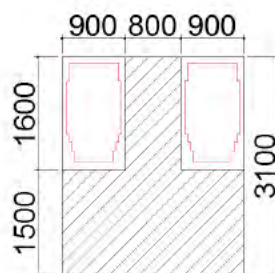
Alternativ plassering av bryter for døråpner på stolpe eller søyle utenfor dørens svingradius.

Parkeringsplass for en elektrisk rullestol/ scooter.
Skravert felt: forflytningsareal.
Forflytningsareal kan overlape gangareal.

Parkeringsplasser for to elektriske rullestoler/ scootere.
Skravert felt: forflytningsareal.
Forflytningsareal kan overlape gangareal.

Illustrasjoner

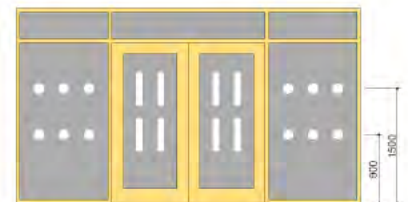
Horisontalt felt plasseres utenfor dørens slagradius.

Bryter for døråpner plassert slik at den kan nås og slik at sammenstøt unngås når døren åpnes.

Sikring av glassfelt med kontrastmerket glassmarkør på begge sider, med forskjellig mønster for dør og glassfelt.

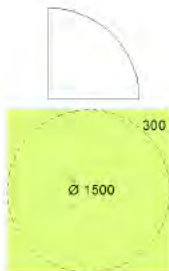

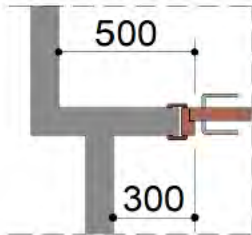

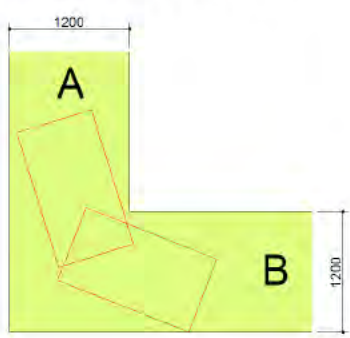
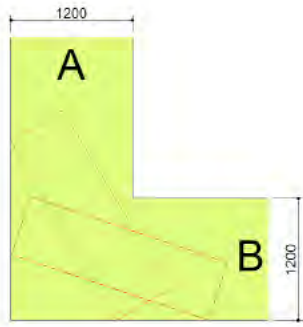
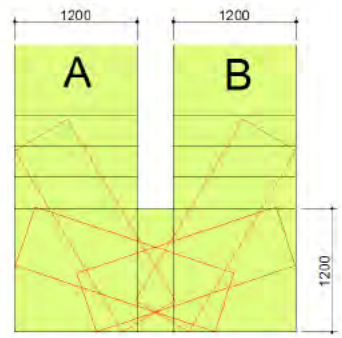
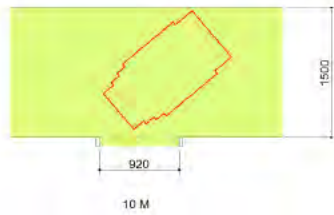
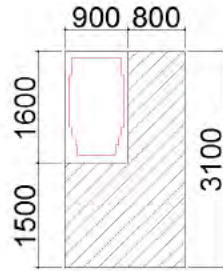
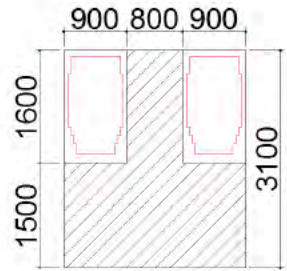
Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Planløsning ☐ Orientering ☐ Skilting ☐ Heis ☐ Trapp ☐ Belysning ☐ Lydforhold	<p>§ 12-6 (1)</p> <p>☐ Kommunikasjonsvei skal være sikker, hensiktsmessig og brukbar for den ferdsel og transport som forventes.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Kommunikasjonsvei benyttes som begrep for atkomst i byggverk og omfatter blant annet korridor, svalgang og trapperom. Begrepet brukes ikke om arealer internt i en boenhet. Kravet gjelder for atkomst til alle deler av byggverket. For atkomstvei til byggverk benyttes begrepet gangatkomst. At byggverket er sikkert og funksjonelt utformet innebærer at fare for skade på personer unngås. Ferdsel og transport omfatter ferdsel av personer og transport av møbler og annet utstyr.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Kommunikasjonsvei må være uten hindringer som kan medføre fare for skade på personer.</p> <p>☐ 2. Skilt må plasseres på en slik måte at det ikke er fare for sammenstøt. Avstand fra underkant skilt som henger fra tak eller stikker ut fra vegg, må være minimum 2,25 m til underliggende gulv.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ Kommunikasjonsvei for persontrafikk og transportvei for vareleveranser bør være atskilt slik at det oppnås sikker og hensiktsmessig ferdsel for alle parter.</p> <p>§ 12-6 (2)</p> <p>☐ Kommunikasjonsvei skal være lett å finne og orientere seg i.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Det er viktig at det er lett å orientere seg i et byggverk. Kommunikasjonsveier som er logisk oppbygd og som er uten blindveier, gjør det lettere å orientere seg i byggverket.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Heis og trapp må være sentralt plassert i forhold til hovedinngang.</p> <p>☐ 2. Anvisninger om retning eller rom må plasseres slik at det er lett å orientere seg.</p> <p>§ 12-5(2)</p> <p>☐ Byggverk skal ha planløsning som gjør det lett å orientere seg.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ For å oppnå at det er lett å orientere seg må det tas hensyn til menneskers ulike forutsetninger for å kunne "lese" et rom og menneskers ulike evne til å orientere seg og bevege seg. I motsetning til personer med alminnelig synsevne som lett danner seg et overblikk over et rom, vil personer som er svaksynte eller blinde først oppfatte detaljer for så å kunne danne seg et bilde av helheten.</p> <p>☐ Rettvinklede kommunikasjonsveier gjør det lettere å orientere seg og finne fram til rom. God belysning og bevisst bruk av farger og kontraster gjør det lettere å oppfatte rommets form. Kvaliteten på akustikken i rommet har også betydning for muligheten til å danne seg et bilde av rommet. En lang etterklangstid reduserer evnen til å oppfatte lyder og svekker dermed orienteringsevnen for blinde og svaksynte. Etterklangstiden øker dersom rommets flater er "harde", glatte og plane.</p> <p>☐ God allmennbelysning og eventuell punktbelysning på viktige detaljer, samt effektiv merking og skilting gjør det også lettere å orientere seg i bygget.</p>	<p>☐ Sitteplasser i tilknytning til hovedinngang. Sitteplasser med armlener og sittehøyde 0,47 m.</p> <p>☐ I en 90 graders sving anbefales summen av passasjebredden til minst 2400 mm.</p> <p>☐ Heis og trapp i umiddelbar nærhet til hverandre. Dette gjør det lett å orientere seg.</p> <p>☐ Unngå plassering av heis rett overfor trapp. Hvis heis likevel plasseres slik, anbefales minimum 2,5 m avstand mellom bygningsdelene, for å forebygge fallulykker i trapp.</p> <p>☐ Lys kan benyttes som ledelinje i kommunikasjonsveier for å gjøre det lettere å orientere seg.</p> <p>☐ Søylar plasseres utenfor gangsoner.</p> <p>☐ Søylar i kontrast til bakgrunnsfarge.</p> <p>☐ Direkte og indirekte belysning i samme rom gir mulighet for å se kontraster og gir oversiktlys.</p> <p>☐ Dersom vindu plasseres i enden av korridor kan det oppstå blendende motlys. Kompenserende tiltak kan være skjerming, sidelys og god allmennbelysning.</p> <p>☐ Himlinger med akustisk demping.</p> <p>☐ Trinnyddempende materiale i gulv og trapp.</p> <p>☐ Jevn demping av alle frekvenser innenfor høreområdet.</p> <p>☐ Plassering av skilt slik at det er mulig å komme helt inntil. Dette gjør skilt lesbart også for personer med nedsatt syn.</p> <p>☐ Etasjeskilt plassert slik at det er godt synlig etter siste trappetrinn.</p> <p>☐ Skilting av heis og trapp med bruk av piktogram.</p> <p>Se tema: Skilt, betjeningspanel, håndtak, armaturer mv. 04:01.</p> <p>Se tema: Lyd 05:02.</p>

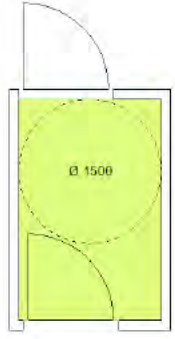
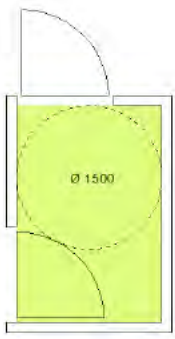
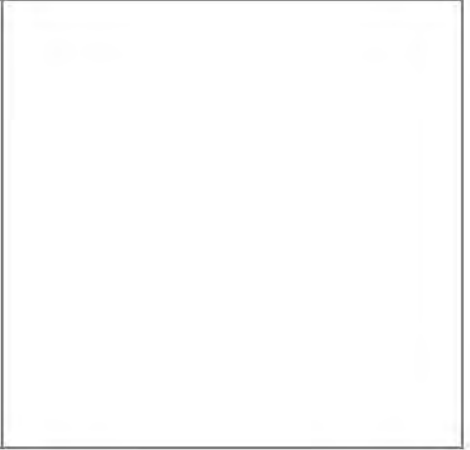
	☐ Blanke flater kan gi uønskede reflekser fra belysning som kan forstyrre muligheten til å orientere seg. Mørke flater krever sterkere belysning enn lyse flater. Det er derfor viktig å avstemme belysning med materialbruk. Preaksepterte ytelser ☐ 1. Kommunikasjonsveier må gi logiske og sikre forbindelser mellom de ulike romfunksjonene i hele bygningen. ☐ 2. Skilting og merking må være konsekvent og ensartet i hele bygget.	
☐ Sikkerhet	§ 12-5(3) ☐ Byggverk skal ha utforming slik at fare for skade på person og husdyr ved sammenstøt eller fall unngås. Veiledning ☐ Det er spesielt viktig å legge vekt på sikkerhet for utsatte grupper som barn, eldre og personer med funksjonsnedsettelse. Svaksynte og blinde er særlig utsatt for sammenstøt og fallskader. Eldre mennesker trenger mer lys enn yngre. En 80-åring trenger eksempelvis fem ganger så mye lys som en 20-åring for å se det samme. ☐ Hjemmeulykker utgjør i dag den største gruppen av ulykker. Mange hjemmeulykker kan forebygges ved god planlegging og utførelse av bygninger. Undersøkelser indikerer at uegnet og lite gjennomtenkt planløsning og materialvalg kan forårsake ulykker. ☐ Belysning er et viktig virkemiddel for å forbygge skader. Ved og i trapper er det særskilt viktig med god og riktig belysning. ☐ Glatte gulv kan gi fallulykker. Riktig materialvalg er særlig viktig i våtrom og i andre rom hvor gulv og underlag har fuktig overflate, for eksempel områder nær inngang. Preaksepterte ytelser ☐ 1. Framstikkende kanter som kan gi fare for sammenstøt, må merkes og sikres. ☐ 2. Ledelinjer må ikke føre mot framstikkende kanter, søyler og lignende som kan gi sammenstøt. ☐ 3. Det må benyttes overflatebelegg som i tørr eller våt tilstand ikke er så glatte at det er fare for fall.	
☐ Frastillingsplass for elektrisk rullestol		☐ Frastillingsplass for elektrisk rullestol plassert i nærhet av inngangsparti eller nær egen leilighet. ☐ Frastillingsplass for elektrisk rullestol plassert til side for ferdsel i kommunikasjonsvei. ☐ Frastillingsplass for elektrisk rullestol 1,7 m x 3,1 m . Dersom det avsettes plass til flere, kan størrelsen senkes til 1,3 m x 3,1 m . ☐ Forflytningsareal kan overlappes gangareal. ☐ Kontakter for lading av elektrisk rullestol, montert på vegg 1,0 m fra gulv.
☐ Bredder ☐ Korridor ☐ Svalgang ☐ Sluse ☐ Vindfang	§ 12-6 (4)b ☐ Korridor og svalgang skal ha fri bredde på minimum 1,5 m . I lange korridorer skal det avsettes tilstrekkelig areal til at to rullestoler kan passere hverandre. Korte strekninger under 5,0 m , der det ikke er dør, kan ha fri bredde på minimum 1,2 m Veiledning ☐ Fri bredde i korridor og svalgang må tilpasses forventet ferdsel. Det må ikke være noen hinder som reduserer bredden.	☐ I sluse og vindfang, snusirkel for rullestol med diameter minimum 1,5 m uten overlapping av dørslag. ☐ Gjenstander på vegg bør unngås med mindre de stikker høyst 100 mm ut fra veggen.

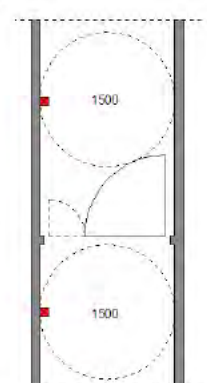
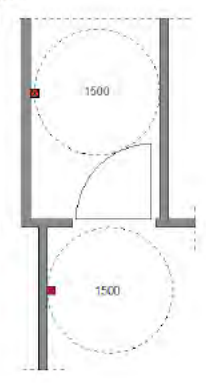
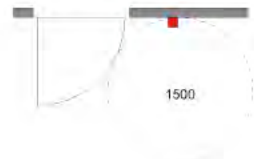
	<p>En bredde på 1,5 m tilsvarer diameter for snusirkel for rullestol. Nødvendig bredde for at to rullestoler skal kunne passere hverandre er 1,8 m.</p> <p>☐ Med lange korridorer menes korridorer med lengde på 30 m eller mer.</p>	
☐ Nivåforskjell ☐ Merking ☐ Terskel	<p>§ 12-6 (3)</p> <p>☐ Nivåforskjell og åpning i gulv skal sikres slik at personer og husdyr ikke utsettes for fare.</p> <p>☐ Nivåforskjell skal være tydelig merket og ha nødvendig belysning.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med kravet er å forhindre fallskader.</p> <p>☐ Tydelig merking oppnås med fargekontraster og god belysning.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ Åpning i gulv i kommunikasjonsvei som kan utgjøre fare, må sikres med rekkverk eller lignende slik at man ikke kan falle og skade seg.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ Gulv og underlag bør være uten uventede trinn eller nivåforskjeller.</p> <p>§ 12-6 (4)a</p> <p>☐ Kommunikasjonsvei til tilgjengelig boenhet skal være trinnfri.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Kommunikasjonsvei til tilgjengelig boenhet omfatter atkomst fra hovedinngang frem til og med inngangsdør til boenhet.</p> <p>☐ I trinnfri kommunikasjonsvei bør terskler unngås. Der det av tekniske grunner må være terskel, må denne være avfaset.</p>	☐ Unngå nivåforskjeller. ☐ Unngå rampe. ☐ Hvis det likevel er behov for rampe, markeres start og slutt, eventuelt hele rampen i avvikende materiale eller farge. ☐ Rampe i sklisikkert materiale.
☐ Overflater		☐ Unngå gulv med stormønstret overflate, samt gulv med småmønstret overflate. Mørke felt i gulv kan oppfattes som hull for personer med nedsatt syn og orienteringsevne. ☐ Gulvbelegg i korridor: fast, jevnt og sklisikkert. ☐ Synlig fargekontrast mellom gulv og vegg. ☐ Unngå blanke overflater som gir reflekser. ☐ Velg gulvmateriale som ikke samler støv og skitt og som er lett å holde rent.
☐ Dør ☐ Fri sideplass ☐ Manuell åpningskraft ☐ Døråpner ☐ Glassfelt	<p>§ 12-15 (3)e</p> <p>☐ Ved sidehengslede dører skal det være minimum 0,5 m fri sideplass ved låskant på dørens hengselsside og minimum 0,3 m på dørens karmside.</p> <p>☐ Ved skyvedører er det tilstrekkelig med fri sideplass på 0,3 m på begge sider.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Bestemmelsen om sideplass skal sikre at rullestolsbruker har tilstrekkelig plass ved åpning og lukking av dør.</p> <p>☐ Behovet for fri sideplass er 0,5 m på den siden der døren åpnes mot deg/slår inn og 0,3 m på den siden der døren åpnes fra deg/slår ut.</p> <p>☐ Ved skyvedør er det behov for 0,3 m sideplass ved dørens åpningside, uansett om den åpnes innenfra eller utenfra.</p>	☐ Vurdér branddør som kan stå åpen på magnet. ☐ Unngå dørpumpe på dører som ikke har brannkrav. ☐ Bryter for døråpner i kontrast til bakgrunnsfarge, merket med piktogram. ☐ Åpningstid 20 sek . Person med nedsatt bevegelsesevne vil da ha mulighet til å passere. Se tema: Dører 03:05 . Se tema: Vindu og andre glassfelt 03:06 .

<p>§ 12-15 (3)b</p> <p>☐ Dør som er beregnet for manuell åpning skal kunne åpnes med åpningskraft på maksimum 20 N.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med bestemmelsen er å sikre at personer med redusert armkraft/håndkraft kan åpne dører.</p> <p>☐ Tunge dører og dører med dørlukkere kan være vanskelig å åpne, særlig for barn og eldre personer. Dersom man skal åpne dør fra rullestol eller benytter andre ganghjelpemidler blir dette ekstra komplisert.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. For dører som krever større åpningskraft enn 20 N må utstyr som sikrer minst like god tilgjengelighet benyttes. Slikt utstyr kan være dørautomatikk.</p> <p>☐ 2. Dører som må være selvlukkende, dvs. som har dørpumpe, må ha dørautomatikk.</p>	
<p>§ 12-15 (3)c</p> <p>☐ Døråpner for automatiske dører skal monteres utenfor dørens slagradius.</p> <p>☐ Den skal være godt synlig og være plassert med betjeningshøyde mellom 0,8 m og 1,1 m over gulv.</p> <p>☐ Avstand fra innvendig hjørne skal være minimum 0,5 m.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Med dørens slagradius forstår vi området som døren slår ut over når den åpnes eller lukkes.</p> <p>☐ Årsaken til at døråpner må plasseres utenfor dørens slagradius er fare for sammenstøt når døren slår opp. For at en rullestolsbruker skal kunne benytte døråpner, må døråpner plasseres slik at rullestolen kan stå utenfor dørens slagradius mens døråpner betjenes. Kravet om 0,5 m fra innvendig hjørne er satt for at rullestol skal ha tilstrekkelig plass ved siden av dør.</p> <p>☐ Angitt høydeplassering skal sikre at både stående og sittende kan betjene døråpner.</p>	

Betjeningsareal																										
<p>Tegnforklaring</p> <p> Nødvendig gulvflate</p>	<p>Tabell som viser anbefalt passasjebredde ved 90 graders sving i felles kommunikasjonsvei.</p> <table border="1" data-bbox="721 1462 1398 1599"> <tr> <td style="background-color: #e1f5fe;">A</td> <td>1500</td> <td>1400</td> <td>1300</td> <td>1200</td> <td>1100</td> <td>1000</td> <td>900</td> </tr> <tr> <td style="background-color: #e1f5fe;">B</td> <td>900</td> <td>1000</td> <td>1100</td> <td>1200</td> <td>1300</td> <td>1400</td> <td>1500</td> </tr> <tr> <td style="background-color: #e1f5fe;"></td> <td>2400</td> <td>2400</td> <td>2400</td> <td>2400</td> <td>2400</td> <td>2400</td> <td>2400</td> </tr> </table>		A	1500	1400	1300	1200	1100	1000	900	B	900	1000	1100	1200	1300	1400	1500		2400	2400	2400	2400	2400	2400	2400
A	1500	1400	1300	1200	1100	1000	900																			
B	900	1000	1100	1200	1300	1400	1500																			
	2400	2400	2400	2400	2400	2400	2400																			
<p>Betjeningsareal ved utadslående dør.</p> 	<p>Betjeningsareal ved innadslående dør.</p> 	<p>Fri sideplass ved dør.</p> 																								

<p>Eksempel på passasjebredden for elektrisk rullestol i korridor.</p> 	<p>Passasjebredden for bære i korridor.</p> 	<p>Passasjebredden for bære i trapp.</p>
<p>90 graders sving i kommunikasjonsvei.</p> 	<p>Parkeringsplass for elektrisk rullestol/ scooter. Skravert felt: forflytningsareal.</p> 	<p>Parkeringsplasser for elektriske rullestoler/ scootere. Skravert felt: forflytningsareal.</p>

<p>Eksempel på planløsninger</p>		
<p>Vindfang og sluse.</p> 	<p>Vindfang og sluse.</p> 	

<p>Plassering av bryter for døråpner i korridor.</p> 	<p>Plassering av bryter for døråpner i korridor.</p> 	<p>Plassering av bryter for døråpner på dørens låsside.</p>
--	--	---

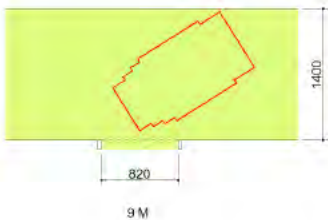
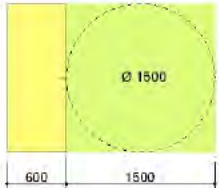
<p>Illustrasjoner</p>		
<p>Dør beregnet for manuell åpning skal ha åpningskraft på maksimum 20 N.</p> 	<p>Nødvendig fri sideplass ved dør.</p> 	<p>Nødvendig fri sideplass ved skyvedør.</p>

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggssytelser
☐ Plassforhold	<p>§ 12-7 (2)</p> <p>☐ Tilgjengelig boenhet skal være dimensjonert for rullestol på inngangsplanet. Rom skal ha trinnfri tilgang og snuareal med diameter på minimum 1,5 m. Rom skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Med tilgjengelig boenhet menes boenhet som er tilrettelagt for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ I boenhet i bygning hvor det er krav til heis skal alle rom, unntatt ekstra bad/toalett, være tilgjengelige for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ I boenhet som har alle hovedfunksjoner på inngangsplanet, skal alle rom på inngangsplanet være tilgjengelige og tilrettelagt for person som benytter rullestol. Dette gjelder eksempelvis der det er flere soverom eller stuer på inngangsplanet. Krav om tilgjengelighet gjelder også entré og balkong/terrasse, se <u>§ 12-8</u> og <u>§ 12-11</u>.</p> <p>☐ Med trinnfri tilgang menes at atkomst til rom internt i boenhet på inngangsplanet, skal være uten trinn. Der det av tekniske årsaker er behov for en terskel, må denne være avfaset slik at den ikke er til hinder for bruk av rullestol, rullator og lignende.</p> <p>☐ Plassering av snuarealet i rommet skal ikke overlape fast innredning eller slagarealet til dører i rommet. Dersom dør slår ut fra f.eks. et soverom, kan snuareal plasseres foran døren. I rommet der døren slår inn vil snuarealet måtte plasseres utenfor dørens slagareal.</p> <p>☐ Det er krav om at rommet skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte.</p> <p>☐ Betjeningsareal og snuareal kan overlape hverandre og må plasseres hensiktsmessig i forhold til bruk.</p> <p>§ 12-8 (1)</p> <p>☐ Entre/inngang i tilgjengelig boenhet skal ha fri passasje utenfor møbleringssone og plass til snusirkel med diameter 1,5 m for rullestol utenfor dørens slagradius.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Kravet gjelder der det er krav om tilgjengelig boenhet. Hensikten med bestemmelsen er å sikre tilstrekkelig plass for bruk av rullestol i entré. Kravet om plass utenfor dørens slagradius gjelder for alle dører som fører til eller fra entré.</p>	<p>☐ Fri passasjebredde minimum 0,9 m.</p> <p>☐ Frastillingsplass for barnevogn og tekniske hjelpemidler. Alternativ frastillingsplass i privat bod på samme plan som boenheten.</p>
☐ Dører		<p>☐ Hvis det planlegges dør fra entré til toalett, anbefales skyvedør. Dette sparer areal i entré.</p> <p>Se tema: Dører 03:05.</p>
☐ Farge ☐ Markeringer		<p>☐ Synlig fargekontrast mellom gulv og vegg og mellom dør og vegg.</p>
☐ Innredning		<p>☐ Åpen garderobe eller skyvedørgarderobe uten terskel.</p> <p>☐ Mulighet for å montere garderobestang i forskjellige høyder.</p> <p>☐ Garderobeskap ført opp til tak for å unngå støv.</p>
☐ Belysning ☐ Installasjon		<p>☐ Stikkontakt 1,0 m over gulv i tillegg til stikkontakt ved gulv. (For eventuelt å lade elektrisk rullestol.)</p>

	☐ Dagslys der det er mulig.
--	--

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Dybde
Hylle / skap 1-roms	1,2 m x 0,6 m
Hylle / skap 2-roms	1,6 m x 0,6 m
Hylle / skap 3-roms	2,0 m x 0,6 m
Hylle / skap 4-roms	2,2 m x 0,6 m
Hylle / skap > 4-roms	2,4 m x 0,6 m
Oppbevaringsmøbel 1-roms	0,6 m x 0,6 m
Oppbevaringsmøbel 2-roms	0,8 m x 0,6 m
Oppbevaringsmøbel > 2-roms	1,0 m x 0,6 m
Stol	0,6 m x 0,6 m
Rullestol / rullator / barnevogn	1,0 m x 0,6 m

Betjeningsareal		
<p>Tegnforklaring</p> <p> Nødvendig gulvflate</p> <p> Veggfast innredning</p>	<p>Minimum betjeningsareal ved utadslående dør.</p> 	<p>Minimum betjeningsareal ved innadslående dør.</p>
<p>90 graders sving innvendig i boenhet.</p> 	<p>Betjeningsareal foran hylle / skap</p> 	

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Trinnfri	<p>§ 12-7 (1)</p> <p>☐ Rom og annet oppholdsareal skal ha utforming tilpasset sin funksjon og ha tilstrekkelig størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med bestemmelsen er å sikre at rom får tilfredsstillende størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning som er tilpasset rommets forventede bruk.</p> <p>☐ Med fast innredning menes kjøkkenbenk, skap, dusj, toalett, servant og lignende. Med løs innredning menes møbler og annet løst inventar, eksempelvis vaskemaskin, komfyr og lignende.</p> <p>Preaksepterte løsninger</p> <p>☐ 2. Romhøyde i bod, bad og toalett må være minimum 2,2 m.</p> <p>§ 12-7 (2)</p> <p>☐ Tilgjengelig boenhet skal være dimensjonert for rullestol på inngangsplanet. Rom skal ha trinnfri tilgang og snuareal med diameter på minimum 1,5 m. Rom skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Med tilgjengelig boenhet menes boenhet som er tilrettelagt for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ I boenhet i bygning hvor det er krav til heis skal alle rom, unntatt ekstra bad/toalett, være tilgjengelige for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ I boenhet som har alle hovedfunksjoner på inngangsplanet, skal alle rom på inngangsplanet være tilgjengelige og tilrettelagt for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ Det er kun krav om at ett bad/toalett på inngangsplanet skal være tilgjengelig, jf. § 12-9 annet ledd. Dersom det f.eks. etableres et ekstra bad/toalett i tillegg, er det ikke krav om at dette skal være tilgjengelig.</p> <p>☐ For boenhet med felles kjøkken og stue og flere soverom/oppholdsrom på inngangsplanet, eksempelvis bofellesskap, er det i boenheten som helhet krav om tilgjengelighet til hvert rom, men kun krav om at minst ett bad er tilgjengelig, se <u>§ 12-9</u>. Dette gjelder selv om det er bad/toalett på hvert av sove-/oppholdsrommene.</p> <p>☐ Med trinnfri tilgang menes at atkomst til rom internt i boenhet på inngangsplanet, skal være uten trinn. Der det av tekniske årsaker er behov for en terskel, må denne være avfaset slik at den ikke er til hinder for bruk av rullestol, rullator og lignende.</p> <p>☐ Plassering av snuarealet i rommet skal ikke overlape fast innredning eller slagarealet til dører i rommet. Dersom dør slår ut fra f.eks. et soverom, kan snuareal plasseres foran døren. I rommet der døren slår inn vil snuarealet måtte plasseres utenfor dørens slagareal.</p> <p>☐ Det er krav om at rommet skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte.</p> <p>☐ Betjeningsareal og snuareal kan overlape hverandre og må plasseres hensiktsmessig i forhold til bruk.</p>	<p>☐ Plassering av utstyr i forhold til hverandre er avgjørende for å gi god funksjonalitet.</p> <p>☐ Vaskerom anbefales som separat rom. Dette er en fordel for allergikere. Klesvask og håndtering av tøy kan føre til støvutvikling.</p> <p>Se tema: Vaskerom 02:05.</p> <p>☐ Hvis arealet er begrenset, kan vaskeromsfunksjonen anlegges på badet.</p>

☐ Planløsning ☐ Størrelse ☐ Dusjareal ☐ Terskel	<p>§ 12-9 (1)</p> <p>☐ Boenhet skal ha minst ett bad og toalett der følgende skal være oppfylt:</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Alle boenheter skal ha minst ett bad og toalett utformet i henhold til § 12-9. Kravet gjelder også der det ikke stilles krav til tilgjengelighet etter § 12-2. Hensikten med kravet er å tilrettelegge for så vel småbarnsfamilier som for personer med funksjonsnedsettelse. Hensikten er også å unngå å måtte gjøre endringsarbeider dersom behovet for tilrettelegging skulle oppstå. Terskel til bad/toalett bør være avfaset med maksimum høyde 25 mm. Kravene i første ledd gjelder minst ett bad og toalett og gjelder derfor ikke for ekstra bad og toalett i boenheten, eksempelvis gjestettoalett.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>I boenheter uten krav om tilgjengelighet stilles det ikke krav om hvor bad/toalett plasseres. Det anbefales likevel at bad/toalett tilrettelagt for personer med funksjonsnedsettelse legges på det planet hvor de viktigste hovedfunksjonene ligger.</p>	☐ Vurder direkte atkomst mellom bad og største soverom, i tillegg til annen atkomst. ☐ Toalett plassert på motstående vegg for døråpning. De fleste forflytninger fra rullestol til toalett skjer forfra. Denne toalettsplasseringen er også gunstig ved nedsatt orienteringsevne. ☐ Betjeningsareal kan overlappe. Dette er plassbesparende. ☐ Plassering av snusirkel tilnærmet sentrisk foran toalett. ☐ Snusirkel med diameter minimum 1,5 m foran servant og vaskemaskin. ☐ Dusjareal minimum 1,1 m x 1,1 m . ☐ Dusjareal i et hjørne ved siden av toalett. Arealet kan da benyttes både til å dusje, gi assistanse og for sideveis forflytning til toalett. Dusjareal i hjørne gir mulighet for å støtte seg, og gir økt trygghet. ☐ Ingen terskel. Badet er et rom som brukes mange ganger i løpet av døgnet. Person som bruker rullestol og har nedsatt kraft, vil ikke klare å forsere terskelen. ☐ Avstand fra senter servant til sidevegg minimum 0,6 m . Assistent kan da gi hjelp fra begge sider foran servant.
	<p>§ 12-9 (1)a</p> <p>☐ Størrelse og planløsning skal være slik at det er fri gulvplass til en snusirkel med diameter på minimum 1,5 m foran toalett, minimum 0,9 m fri gulvplass på den ene siden av toalettet og minimum 0,2 m på den andre siden.</p> <p>☐ Det skal være fri passasjebredde på 0,9 m fram til fri plass ved siden av toalett.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med de målgitte kravene er å sikre at man kan benytte toalett med rullestol og eventuelt rullator.</p> <p>☐ Krav om fri plass til snusirkel foran toalett er gitt for å sikre at person i rullestol eller rullator lett kan komme til og benytte toalettet. Plassen vil forøvrig også være hensiktsmessig for foreldre som skal hjelpe barn på toalettet, muliggjøre plass til stelletbord og lignende. Fri gulvplass for snusirkel behøver ikke å plasseres sentrisk foran toalett. Snusirkel kan plasseres slik at man kan snu under fast inventar som er plassert minimum 0,67 m over gulv, eksempelvis en servant.</p> <p>☐ Fri plass på 0,9 m ved siden av toalettet kan benyttes som kombinert dusjplass og plass for plassering av rullestol dersom brukerforutsetningen tilsier at man har behov for å sette fra seg stol ved siden av toalettet.</p> <p>☐ Hensikten med krav til fri passasjebredde er at man skal kunne komme fram til fri plass ved siden av toalett. Fast innredning som for eksempel servant kan ikke plasseres i areal avsatt til passasjebredde.</p> <p>☐ Servant plassert nær toalett kan i noe tilfeller være hensiktsmessig da servant kan gi støtte når man reiser seg og ved forflytning. En slik løsning kan også være skadeforebyggende.</p>	
☐ Dører	<p>§ 12-15 (1)</p> <p>☐ Dør, port og lignende skal være lett å se og bruke og utføres slik at de ikke skader personer, husdyr eller utstyr.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ Dør til bad/toalett bør slå ut av rommet. En dør som slår ut er enklere å åpne dersom en person inne i rommet har behov for hjelp.</p>	☐ Vurdér skyvedører. Dette sparer plass. Se tema: Dører 03:05 .
☐ Nivåforskjell ☐ Fall til sluk	<p>§ 12-9 (1)b</p> <p>☐ Det skal være mulighet for trinnfri dusjsone.</p>	☐ Unngå nivåforskjell mellom baderomsgulv og gulv i tilstøtende

	<p>Veiledning</p> <p>☐ Kravet om mulighet for trinnfri dusjsone skal sikre at dusj er lett tilgjengelig også for person med funksjonsnedsettelse. Dusjsonen må ha tilstrekkelig størrelse og fri atkomst slik at man kan komme til dusjen med rullestol og betjene denne på en tilfredsstillende måte, jf. § 12-7, annet ledd, siste punktum. Passasjebredde på 0,9 m vil være tilstrekkelig for å komme til dusjsonen.</p> <p>☐ Kravet om mulighet for trinnfri dusjsone forhindrer ikke montering av dusjkabinett, men det er en forutsetning at dusjsonen også kan fungere uten. Kravet innebærer at det er sluk i gulvet i dusjsonen og at rommet har fall mot sluk.</p> <p>§ 13-20 (2)a</p> <p>☐ Våtrom skal ha sluk og gulv med tilstrekkelig fall mot sluk for de deler av gulvet som må antas å bli utsatt for vann i brukssituasjonen.</p> <p>☐ Rom med sluk skal være utformet slik at eventuelt lekkasjevann ledes til sluk.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Tilfredsstillende fall vil være 1:50 minimum 0,8 m ut fra sluket såfremt dusjen er over sluket. Hvis dusjen ikke er over sluket, må det også være fall 1:50 fra og med dusjens nedslagsfelt og til sluket. Med dusj menes også stedet hvor det er tiltenkt mulighet for trinnfri dusjing som krevd i § 12-9, første ledd bokstav b og annet ledd bokstav d.</p> <p>☐ 2. Alternativ ytelse til et fall 1:50 minimum 0,8 m ut fra sluket: Laveste punkt på gulvets vannrette sjikt må minimum være 25 mm høyere enn overkant slukrist. Da må det også være fall mot sluk på hele gulvet. Fallet må være jevnt fordelt i rommet.</p> <p>☐ 3. Lekkasjevann skal kunne renne til sluk fra ethvert sted i våtrommet. Dette medfører at det i de fleste tilfeller må være fall til sluk på hele gulvet.</p>	<p>rom.</p> <p>☐ Unngå nivåforskjell til dusjareal.</p> <p>☐ Fall mot sluk i hele baderommet og i tillegg lokalt fall i dusjareal.</p>
<p>☐ Kledninger</p> <p>☐ Overflater</p>	<p>§ 12-9 (1)c</p> <p>☐ Vegg i dusj og toalettzone skal gi festemulighet for ettermontering av nødvendig utstyr</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Kravet innebærer at bøylor, håndgrep, dusjseter og lignende skal kunne monteres slik at de er sikre i bruk. Kravet gjelder vegg i dusjsone og vegg ved toalett.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Vegg må utføres slik at utstyr kan monteres opp til minimum 1,8 m over gulv i dusjsone.</p> <p>☐ 2. Utstyr må kunne monteres på vegg bak-, og eventuelt vegg ved siden av toalett.</p> <p>§ 12-5 (3)</p> <p>☐ Byggverk skal ha utforming slik at fare for skade på person og husdyr ved sammenstøt eller fall unngås.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Glatte gulv kan gi fallulykker. Riktig materialvalg er særlig viktig i våtrom og i andre rom hvor gulv og underlag har fuktig overflate, for eksempel områder nær inngang.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 3. Det må benyttes overflatebelegg som i tørr eller våt tilstand ikke er så glatte at det er fare for fall.</p>	<p>☐ Alle vegger på bad med skrufaste plater.</p> <p>☐ Unngå blanke overflater. Dette kan gi reflekser og blanding.</p>
<p>☐ Farge</p> <p>☐ Markeringer</p>		<p>☐ Tydelig forskjell i lyshetsgrad mellom vegg og gulv, mellom dør og vegg og mellom utstyr og vegg.</p> <p>☐ Skapdører og bøylehåndtak med</p>

☐ Innredning ☐ Utstyr		lyshetsgradforskjell til bakgrunnsfarge. Toalett ☐ Høyde toalett 0,41 m + toalettsete. ☐ Dybde toalett fra vegg til forkant toalett tilnærmet 0,7 m . Dette gjør det mulig med sideveis forflytning og bruk av dusj/toalettstol. Dusj ☐ Unngå dusjkabinett. Hengslede dusjvegger eller dusjforheng gir god tilgjengelighet og kan brukes av alle. ☐ Ettgreps dusjarmatur, høyde 0,9 m -1,1 m fra gulv. ☐ Dusjstang som minimum dekker området i høyde 1,2 m - 2,1 m fra gulv. ☐ Dusjstang solid nok til å brukes som støttehåndtak. ☐ Dusjhode som kan høydereguleres fra sittende stilling. Servant ☐ Fritt montert servant eller servantbenk uten underskap. Eventuelt med demonterbart underskap. Dette muliggjør bruk av vasken fra sittende posisjon. ☐ Vannlås trukket inn mot vegg for å frigjøre plass under servant. ☐ Speil som dekker området fra overkant servant til minst 2,0 m over gulv. ☐ Frastillingsplass på eller ved servant. Annet utstyr ☐ Hvis vaskemaskin står i et hjørne, velg vaskemaskin med hengsling av døra slik at den slår mot veggen. ☐ Skap som kan betjenes fra sittende og stående stilling nær servant. ☐ Skap hengslet slik at de kan åpnes fra posisjon ved servant. ☐ Oppbevaringsmøbler med bunnen 0,3 m fra gulv for enklere renhold. Rullestolens fotstøtter kan komme under skap med slik utforming. ☐ Bøylehåndtak på skap. Bøylehåndtak er funksjonelt og gir et godt grep. Se tema: Skilt, betjeningspanel, håndtak, armaturer mv. 04:01.
☐ Belysning ☐ Installasjon		☐ Unngå spotbelysning i tak som hovedbelysning. Dette kan gi blending. ☐ Store bad bør minimum ha to lyskilder, i tak og over speil. ☐ Belysning som kan dimmes. Dette gir fleksibelt lysnivå og passer da ved forskjellige former for synsnedsettelse. ☐ Blendingsfri punktbelysning over eller på begge sider av speil. ☐ Dobbelt stikkontakt montert 1,0 m fra gulv ved siden av speil, eventuelt i skap ved siden av speil.

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Dybde
Gulvmontert WC	0,4 m x 0,7 m
Veggmontert WC	0,4 m x 0,7 m
Servant	0,6 m x 0,5 m
Dusj	1,1 m x 1,1 m
Skap / skuffeseksjon	0,3 m x 0,4 m
Skyllekum	0,6 m x 0,5 m
Vaskemaskin	0,6 m x 0,6 m
Tørketrommel	0,6 m x 0,6 m
Oppbevaring skittentøy	0,4 m x 0,6 m

Betjeningsareal

Tegnforklaring.

- Nødvendig gulvflate
- Veggfast innredning
- Plassering vannoperativt utstyr

90 graders sving innvendig i boenhet.

Dusjareal.

Betjeningsareal ved gulvmontert klosett.

Betjeningsareal og fri sideplass ved servant. Fri sideplass kan ev. benyttes til skap.

Betjeningsareal ved vaskemaskin.

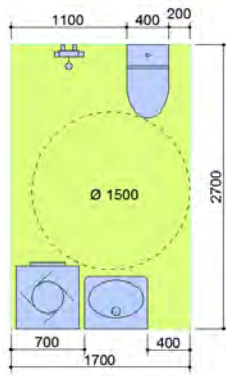
Eksempel på planløsninger

Eksempel på planløsning bad. Betjeningsareal kan overlappe. Dette er plassbesparende.

Eksempel på planløsning bad med vaskemaskin.

Eksempel på planløsning bad med vaskemaskin.

Eksempel på planløsning bad med vaskemaskin.

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Trinnfri	<p>§ 12-7 (1)</p> <p>☐ Rom og annet oppholdsareal skal ha utforming tilpasset sin funksjon og ha tilstrekkelig størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med bestemmelsen er å sikre at rom får tilfredsstillende størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning som er tilpasset rommets forventede bruk.</p> <p>☐ Med fast innredning menes kjøkkenbenk, skap, dusj, toalett, servant og lignende. Med løs innredning menes møbler og annet løst inventar, eksempelvis vaskemaskin, komfyr og lignende.</p> <p>Preaksepterte løsninger</p> <p>☐ 2. Romhøyde i bod, bad og toalett må være minimum 2,2 m.</p> <p>§ 12-7 (2)</p> <p>☐ Tilgjengelig boenhet skal være dimensjonert for rullestol på inngangsplanet. Rom skal ha trinnfri tilgang og snuareal med diameter på minimum 1,5 m. Rom skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Med tilgjengelig boenhet menes boenhet som er tilrettelagt for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ I boenhet i bygning hvor det er krav til heis skal alle rom, unntatt ekstra bad/toalett, være tilgjengelige for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ I boenhet som har alle hovedfunksjoner på inngangsplanet, skal alle rom på inngangsplanet være tilgjengelige og tilrettelagt for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ Det er kun krav om at ett bad/toalett på inngangsplanet skal være tilgjengelig, jf. § 12-9 annet ledd. Dersom det f.eks. etableres et ekstra bad/toalett i tillegg, er det ikke krav om at dette skal være tilgjengelig.</p> <p>☐ For boenhet med felles kjøkken og stue og flere soverom/oppholdsrom på inngangsplanet, eksempelvis bofelleskap, er det i boenheten som helhet krav om tilgjengelighet til hvert rom, men kun krav om at minst ett bad er tilgjengelig, se <u>§ 12-9</u>. Dette gjelder selv om det er bad/toalett på hvert av sove-/oppholdsrommene.</p> <p>☐ Med trinnfri tilgang menes at atkomst til rom internt i boenhet på inngangsplanet, skal være uten trinn. Der det av tekniske årsaker er behov for en terskel, må denne være avfaset slik at den ikke er til hinder for bruk av rullestol, rullator og lignende.</p> <p>☐ Plassering av snuarealet i rommet skal ikke overlape fast innredning eller slagarealet til dører i rommet. Dersom dør slår ut fra f.eks. et soverom, kan snuareal plasseres foran døren. I rommet der døren slår inn vil snuarealet måtte plasseres utenfor dørens slagareal.</p> <p>☐ Det er krav om at rommet skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte.</p> <p>☐ Betjeningsareal og snuareal kan overlape hverandre og må plasseres hensiktsmessig i forhold til bruk.</p>	<p>☐ Plassering av utstyr i forhold til hverandre er avgjørende for å gi god funksjonalitet.</p> <p>☐ Vaskerom anbefales som separat rom. Dette er en fordel for allergikere. Klesvask og håndtering av tøy kan føre til støvutvikling.</p> <p>Se tema: Vaskerom 02:05.</p> <p>☐ Hvis arealet er begrenset, kan vaskeromsfunksjonen anlegges på badet.</p>

☐ Planløsning ☐ Størrelse ☐ Dusjareal ☐ Terskel	<p>§ 12-9 (1)</p> <p>☐ Boenhet skal ha minst ett bad og toalett der følgende skal være oppfylt:</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Alle boenheter skal ha minst ett bad og toalett utformet i henhold til § 12-9. Kravet gjelder også der det ikke stilles krav til tilgjengelighet etter § 12-2. Hensikten med kravet er å tilrettelegge for så vel småbarnsfamilier som for personer med funksjonsnedsettelse. Hensikten er også å unngå å måtte gjøre endringsarbeider dersom behovet for tilrettelegging skulle oppstå. Terskel til bad/toalett bør være avfaset med maksimum høyde 25 mm. Kravene i første ledd gjelder minst ett bad og toalett og gjelder derfor ikke for ekstra bad og toalett i boenheten, eksempelvis gjestettoalett.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>I boenheter uten krav om tilgjengelighet stilles det ikke krav om hvor bad/toalett plasseres. Det anbefales likevel at bad/toalett tilrettelagt for personer med funksjonsnedsettelse legges på det planet hvor de viktigste hovedfunksjonene ligger.</p>	☐ Vurder direkte atkomst mellom bad og største soverom, i tillegg til annen atkomst. ☐ Toalett plassert på motstående vegg for døråpning. De fleste forflytninger fra rullestol til toalett skjer forfra. Denne toalettsplasseringen er også gunstig ved nedsatt orienteringsevne. ☐ Betjeningsareal kan overlappe. Dette er plassbesparende. ☐ Plassering av snusirkel tilnærmet sentrisk foran toalett. ☐ Snusirkel med diameter minimum 1,5 m foran servant og vaskemaskin. ☐ Dusjareal minimum 1,1 m x 1,1 m . ☐ Dusjareal i et hjørne ved siden av toalett. Arealet kan da benyttes både til å dusje, gi assistanse og for sideveis forflytning til toalett. Dusjareal i hjørne gir mulighet for å støtte seg, og gir økt trygghet. ☐ Ingen terskel. Badet er et rom som brukes mange ganger i løpet av døgnet. Person som bruker rullestol og har nedsatt kraft, vil ikke klare å forsere terskelen. ☐ Avstand fra senter servant til sidevegg minimum 0,6 m . Assistent kan da gi hjelp fra begge sider foran servant.
	<p>§ 12-9 (1)a</p> <p>☐ Størrelse og planløsning skal være slik at det er fri gulvplass til en snusirkel med diameter på minimum 1,5 m foran toalett, minimum 0,9 m fri gulvplass på den ene siden av toalettet og minimum 0,2 m på den andre siden.</p> <p>☐ Det skal være fri passasjebredde på 0,9 m fram til fri plass ved siden av toalett.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med de målgitte kravene er å sikre at man kan benytte toalett med rullestol og eventuelt rullator.</p> <p>☐ Krav om fri plass til snusirkel foran toalett er gitt for å sikre at person i rullestol eller rullator lett kan komme til og benytte toalettet. Plassen vil forøvrig også være hensiktsmessig for foreldre som skal hjelpe barn på toalettet, muliggjøre plass til stelletbord og lignende. Fri gulvplass for snusirkel behøver ikke å plasseres sentrisk foran toalett. Snusirkel kan plasseres slik at man kan snu under fast inventar som er plassert minimum 0,67 m over gulv, eksempelvis en servant.</p> <p>☐ Fri plass på 0,9 m ved siden av toalettet kan benyttes som kombinert dusjplass og plass for plassering av rullestol dersom brukerforutsetningen tilsier at man har behov for å sette fra seg stol ved siden av toalettet.</p> <p>☐ Hensikten med krav til fri passasjebredde er at man skal kunne komme fram til fri plass ved siden av toalett. Fast innredning som for eksempel servant kan ikke plasseres i areal avsatt til passasjebredde.</p> <p>☐ Servant plassert nær toalett kan i noe tilfeller være hensiktsmessig da servant kan gi støtte når man reiser seg og ved forflytning. En slik løsning kan også være skadeforebyggende.</p>	
☐ Dører	<p>§ 12-15 (1)</p> <p>☐ Dør, port og lignende skal være lett å se og bruke og utføres slik at de ikke skader personer, husdyr eller utstyr.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ Dør til bad/toalett bør slå ut av rommet. En dør som slår ut er enklere å åpne dersom en person inne i rommet har behov for hjelp.</p>	☐ Vurdér skyvedører. Dette sparer plass. Se tema: Dører 03:05 .
☐ Nivåforskjell ☐ Fall til sluk	<p>§ 12-9 (1)b</p> <p>☐ Det skal være mulighet for trinnfri dusjsone.</p>	☐ Unngå nivåforskjell mellom baderomsgulv og gulv i tilstøtende

	<p>Veiledning</p> <p>☐ Kravet om mulighet for trinnfri dusjsone skal sikre at dusj er lett tilgjengelig også for person med funksjonsnedsettelse. Dusjsonen må ha tilstrekkelig størrelse og fri atkomst slik at man kan komme til dusjen med rullestol og betjene denne på en tilfredsstillende måte, jf. § 12-7, annet ledd, siste punktum. Passasjebredde på 0,9 m vil være tilstrekkelig for å komme til dusjsonen.</p> <p>☐ Kravet om mulighet for trinnfri dusjsone forhindrer ikke montering av dusjkabinett, men det er en forutsetning at dusjsonen også kan fungere uten. Kravet innebærer at det er sluk i gulvet i dusjsonen og at rommet har fall mot sluk.</p> <p>§ 13-20 (2)a</p> <p>☐ Våtrom skal ha sluk og gulv med tilstrekkelig fall mot sluk for de deler av gulvet som må antas å bli utsatt for vann i brukssituasjonen.</p> <p>☐ Rom med sluk skal være utformet slik at eventuelt lekkasjevann ledes til sluk.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Tilfredsstillende fall vil være 1:50 minimum 0,8 m ut fra sluket såfremt dusjen er over sluket. Hvis dusjen ikke er over sluket, må det også være fall 1:50 fra og med dusjens nedslagsfelt og til sluket. Med dusj menes også stedet hvor det er tiltenkt mulighet for trinnfri dusjing som krevd i § 12-9, første ledd bokstav b og annet ledd bokstav d.</p> <p>☐ 2. Alternativ ytelse til et fall 1:50 minimum 0,8 m ut fra sluket: Laveste punkt på gulvets vannrette sjikt må minimum være 25 mm høyere enn overkant slukrist. Da må det også være fall mot sluk på hele gulvet. Fallet må være jevnt fordelt i rommet.</p> <p>☐ 3. Lekkasjevann skal kunne renne til sluk fra ethvert sted i våtrommet. Dette medfører at det i de fleste tilfeller må være fall til sluk på hele gulvet.</p>	<p>rom.</p> <p>☐ Unngå nivåforskjell til dusjareal.</p> <p>☐ Fall mot sluk i hele baderommet og i tillegg lokalt fall i dusjareal.</p>
<p>☐ Kledninger</p> <p>☐ Overflater</p>	<p>§ 12-9 (1)c</p> <p>☐ Vegg i dusj og toalettzone skal gi festemulighet for ettermontering av nødvendig utstyr</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Kravet innebærer at bøylor, håndgrep, dusjseter og lignende skal kunne monteres slik at de er sikre i bruk. Kravet gjelder vegg i dusjsone og vegg ved toalett.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Vegg må utføres slik at utstyr kan monteres opp til minimum 1,8 m over gulv i dusjsone.</p> <p>☐ 2. Utstyr må kunne monteres på vegg bak-, og eventuelt vegg ved siden av toalett.</p> <p>§ 12-5 (3)</p> <p>☐ Byggverk skal ha utforming slik at fare for skade på person og husdyr ved sammenstøt eller fall unngås.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Glatte gulv kan gi fallulykker. Riktig materialvalg er særlig viktig i våtrom og i andre rom hvor gulv og underlag har fuktig overflate, for eksempel områder nær inngang.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 3. Det må benyttes overflatebelegg som i tørr eller våt tilstand ikke er så glatte at det er fare for fall.</p>	<p>☐ Alle vegger på bad med skrufaste plater.</p> <p>☐ Unngå blanke overflater. Dette kan gi reflekser og blanding.</p>
<p>☐ Farge</p> <p>☐ Markeringer</p>		<p>☐ Tydelig forskjell i lyshetsgrad mellom vegg og gulv, mellom dør og vegg og mellom utstyr og vegg.</p> <p>☐ Skapdører og bøylehåndtak med</p>

☐ Innredning ☐ Utstyr		lyshetsgradforskjell til bakgrunnsfarge. Toalett ☐ Høyde toalett 0,41 m + toalettsete. ☐ Dybde toalett fra vegg til forkant toalett tilnærmet 0,7 m . Dette gjør det mulig med sideveis forflytning og bruk av dusj/toalettstol. Dusj ☐ Unngå dusjkabinett. Hengslede dusjvegger eller dusjforheng gir god tilgjengelighet og kan brukes av alle. ☐ Ettgreps dusjarmatur, høyde 0,9 m -1,1 m fra gulv. ☐ Dusjstang som minimum dekker området i høyde 1,2 m - 2,1 m fra gulv. ☐ Dusjstang solid nok til å brukes som støttehåndtak. ☐ Dusjhode som kan høydereguleres fra sittende stilling. Servant ☐ Fritt montert servant eller servantbenk uten underskap. Eventuelt med demonterbart underskap. Dette muliggjør bruk av vasken fra sittende posisjon. ☐ Vannlås trukket inn mot vegg for å frigjøre plass under servant. ☐ Speil som dekker området fra overkant servant til minst 2,0 m over gulv. ☐ Frastillingsplass på eller ved servant. Annet utstyr ☐ Hvis vaskemaskin står i et hjørne, velg vaskemaskin med hengsling av døra slik at den slår mot veggen. ☐ Skap som kan betjenes fra sittende og stående stilling nær servant. ☐ Skap hengslet slik at de kan åpnes fra posisjon ved servant. ☐ Oppbevaringsmøbler med bunnen 0,3 m fra gulv for enklere renhold. Rullestolens fotstøtter kan komme under skap med slik utforming. ☐ Bøylehåndtak på skap. Bøylehåndtak er funksjonelt og gir et godt grep. Se tema: Skilt, betjeningspanel, håndtak, armaturer mv. 04:01.
☐ Belysning ☐ Installasjon		☐ Unngå spotbelysning i tak som hovedbelysning. Dette kan gi blinding. ☐ Store bad bør minimum ha to lyskilder, i tak og over speil. ☐ Belysning som kan dimmes. Dette gir fleksibelt lysnivå og passer da ved forskjellige former for synsnedsettelse. ☐ Blendingsfri punktbelysning over eller på begge sider av speil. ☐ Dobbelt stikkontakt montert 1,0 m fra gulv ved siden av speil, eventuelt i skap ved siden av speil.

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Dybde
Gulvmontert WC	0,4 m x 0,7 m
Veggmontert WC	0,4 m x 0,7 m
Servant	0,6 m x 0,5 m
Dusj	1,1 m x 1,1 m
Skap / skuffeseksjon	0,3 m x 0,4 m
Skyllekum	0,6 m x 0,5 m
Vaskemaskin	0,6 m x 0,6 m
Tørketrommel	0,6 m x 0,6 m
Oppbevaring skittentøy	0,4 m x 0,6 m

Betjeningsareal

Tegnforklaring.

- Nødvendig gulvflate
- Veggfast innredning
- Plassering vannoperativt utstyr

90 graders sving innvendig i boenhet.

Dusjareal.

Betjeningsareal ved gulvmontert klosett.

Betjeningsareal og fri sideplass ved servant. Fri sideplass kan ev. benyttes til skap.

Betjeningsareal ved vaskemaskin.

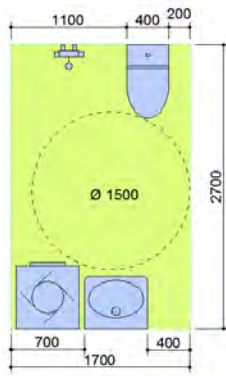
Eksempel på planløsninger

Eksempel på planløsning bad. Betjeningsareal kan overlappe. Dette er plassbesparende.

Eksempel på planløsning bad med vaskemaskin.

Eksempel på planløsning bad med vaskemaskin.

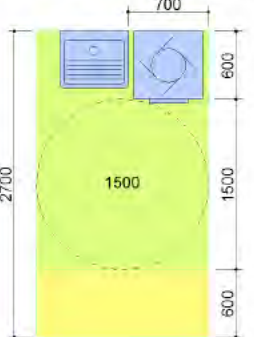
Eksempel på planløsning bad med vaskemaskin.

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt		☐ Vaskerom anbefales som separat rom. Det er en fordel for allergikere, fordi klesvask kan føre til støvutvikling. ☐ Vurdér nærhet til soverom og bad.
☐ Planløsning	<p>§ 12-7 (1)</p> ☐ Rom og annet oppholdsareal skal ha utforming tilpasset sin funksjon og ha tilstrekkelig størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning. <p>Veiledning</p> ☐ Hensikten med bestemmelsen er å sikre at rom får tilfredsstillende størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning som er tilpasset rommets forventede bruk. ☐ Med fast innredning menes kjøkkenbenk, skap, dusj, toalett, servant og lignende. Med løs innredning menes møbler og annet løst inventar, eksempelvis vaskemaskin, komfyr og lignende. <p>§ 12-7 (2)</p> ☐ Tilgjengelig boenhet skal være dimensjonert for rullestol på inngangsplanet. Rom skal ha trinnfri tilgang og snuareal med diameter på minimum 1,5 m . Rom skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte. <p>Veiledning</p> ☐ Med tilgjengelig boenhet menes boenhet som er tilrettelagt for person som benytter rullestol. ☐ Med trinnfri tilgang menes at atkomst til rom internt i boenhet på inngangsplanet, skal være uten trinn. Der det av tekniske årsaker er behov for en terskel, må denne være avfaset slik at den ikke er til hinder for bruk av rullestol, rullator og lignende. ☐ Plassering av snuarealet i rommet skal ikke overlappes fast innredning eller slagarealet til dører i rommet. Dersom dør slår ut fra f.eks. et soverom, kan snuareal plasseres foran døren. I rommet der døren slår inn vil snuarealet måtte plasseres utenfor dørens slagareal. ☐ Det er krav om at rommet skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte. Tilsvarende må det være tilstrekkelig plass til at man kan ta klær og lignende inn/ut av skapet. ☐ Betjeningsareal og snuareal kan overlappes hverandre og må plasseres hensiktsmessig i forhold til bruk.	☐ Snusirkel tilnærmet foran vaskemaskin, tørketrommel etc. Dette er viktig for å gjøre vaskerommet brukbart for personer med nedsatt bevegelsesevne.
☐ Dører		☐ Vurdér skyvedør, dette sparer plass. Se tema: Dører 03:05 .
☐ Nivåforskjell ☐ Fall til sluk	<p>§ 13-20 (2)a</p> ☐ Våtrom skal ha sluk og gulv med tilstrekkelig fall mot sluk for de deler av gulvet som må antas å bli utsatt for vann i brukssituasjonen. ☐ Rom med sluk skal være utformet slik at eventuelt lekkasjevann ledes til sluk. <p>Preaksepterte ytelser</p> ☐ Lekkasjevann skal kunne renne til sluk fra ethvert sted i våtrommet. Dette medfører at det i de fleste tilfeller må være fall til sluk på hele gulvet.	☐ Unngå nivåforskjell mellom gulv i vaskerom og gulv i tilstøtende rom.
☐ Kledninger ☐ Overflater	<p>§ 12-5 (3)</p> ☐ Byggverk skal ha utforming slik at fare for skade på person og husdyr ved sammenstøt eller fall unngås.	

	<p>Veiledning</p> <p>☐ Glatte gulv kan gi fallulykker. Riktig materialvalg er særlig viktig i våtrom og i andre rom hvor gulv og underlag har fuktig overflate, for eksempel områder nær inngang.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 3. Det må benyttes overflatebelegg som i tørr eller våt tilstand ikke er så glatte at det er fare for fall.</p>	
☐ Farge ☐ Markeringer		☐ Tydelig forskjell i lyshetsgrad mellom vegg og gulv, mellom dør og vegg og mellom utstyr og vegg.
☐ Innredning ☐ Utstyr		☐ Plass for tørketrommel også på gulv, slik at den kan betjenes fra sittende stilling. Som alternativ plassering: tørketrommel over vaskemaskin. ☐ Høyde benk 0,9 m . ☐ Åpent under benk i bredde minimum 0,8 m , dette gir mulighet for sittende arbeid. ☐ Skuffer er mer funksjonelt enn underskap. ☐ Skuffefronter/ skapdører og bøyehåndtak med lyshetsgradforskjell til bakgrunnsfarge. ☐ Høyskap og overskap helt opp til tak for å unngå støvplage. ☐ Skap i hjørne hengslet slik at døra slår mot vegg.
☐ Installasjon		☐ Dobbelt stikkontakt montert 1,0 m fra gulv i nærhet av benk.

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Dybde
Skap / skuffeseksjon	0,3 m x 0,4 m
Skyllekum	0,6 m x 0,5 m
Vaskemaskin	0,6 m x 0,6 m
Tørketrommel	0,6 m x 0,6 m
Oppbevaring skittentøy	0,4 m x 0,6 m

Betjeningsareal		
<p>Tegnforklaring.</p> <p> Nødvendig gulvflate</p> <p> Veggfast innredning</p> <p> Plassering vannoperativt utstyr</p>	<p>Betjeningsareal ved vaskemaskin / tørketrommel og vaskekum.</p> 	<p>Betjeningsareal ved vaskemaskin / tørketrommel, vaskekum og skap.</p>

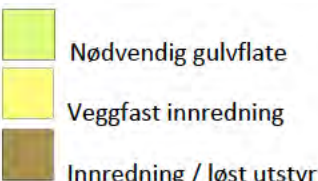
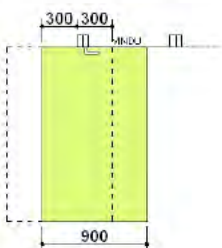
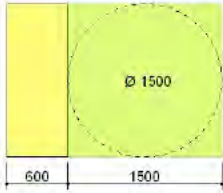
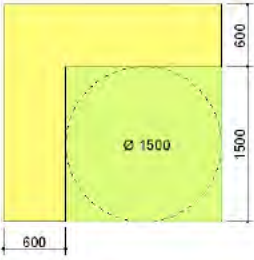
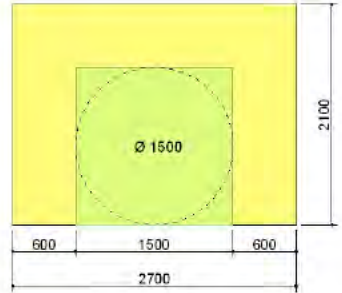
Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Planløsning ☐ Trinnfri tilgang	<p>§ 12-7 (1)</p> <p>☐ Rom og annet oppholdsareal skal ha utforming tilpasset sin funksjon og ha tilstrekkelig størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med bestemmelsen er å sikre at rom får tilfredsstillende størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning som er tilpasset rommets forventede bruk.</p> <p>☐ Med fast innredning menes kjøkkenbenk, skap, dusj, toalett, servant og lignende. Med løs innredning menes møbler og annet løst inventar, eksempelvis vaskemaskin, komfyr og lignende.</p> <p>Preaksepterte løsninger</p> <p>☐ Romhøyde må være minimum 2,4 m. Deler av arealet kan likevel ha romhøyde på minimum 2,2 m, eksempelvis utenfor møbleringssone i stue.</p> <p>§ 12-7 (2)</p> <p>☐ Tilgjengelig boenhet skal være dimensjonert for rullestol på inngangsplanet. Rom skal ha trinnfri tilgang og snuareal med diameter på minimum 1,5 m. Rom skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Med tilgjengelig boenhet menes boenhet som er tilrettelagt for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ I boenhet i bygning hvor det er krav til heis skal alle rom, unntatt ekstra bad/toalett, være tilgjengelige for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ I boenhet som har alle hovedfunksjoner på inngangsplanet, skal alle rom på inngangsplanet være tilgjengelige og tilrettelagt for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ For boenhet med felles kjøkken og stue og flere soverom/oppholdsrom på inngangsplanet, eksempelvis bofelleskap, er det i boenheten som helhet krav om tilgjengelighet til hvert rom, men kun krav om at minst ett bad er tilgjengelig, se § 12-9. Dette gjelder selv om det er bad/toalett på hvert av sove-/oppholdsrommene.</p> <p>☐ Med trinnfri tilgang menes at atkomst til rom internt i boenhet på inngangsplanet, skal være uten trinn. Der det av tekniske årsaker er behov for en terskel, må denne være avfaset slik at den ikke er til hinder for bruk av rullestol, rullator og lignende.</p> <p>☐ Plassering av snuarealet i rommet skal ikke overlape fast innredning eller slagarealet til dører i rommet. Dersom dør slår ut fra f.eks. et soverom, kan snuareal plasseres foran døren. I rommet der døren slår inn vil snuarealet måtte plasseres utenfor dørens slagareal.</p> <p>☐ Det er krav om at rommet skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte.</p> <p>☐ Betjeningsareal og snuareal kan overlape hverandre og må plasseres hensiktsmessig i forhold til bruk.</p>	<p>☐ Lineær, L-formet eller U-formet kjøkkeninnredning.</p> <p>☐ Unngå parallellkjøkken. Utstyr må da løftes mellom kjøkkenbenkene.</p> <p>Dette er ufunksjonelt for personer med nedsatt kraft og balanse.</p> <p>☐ Hvis parallellkjøkken ikke kan unngås; planlegg vann og komfyrtopp på samme side. Dette gir mulighet til å dra kjeler mellom disse funksjonene.</p> <p>☐ Snusirkel 1,5 m foran kjøkkeninnredning.</p> <p>☐ Frastillingsplass minimum 0,4 m på begge sider av oppvask og koketopp, og på ene siden av kjøleskap og stekeovn.</p> <p>☐ Ingen terskel mellom kjøkken og tilstøtende rom.</p>
☐ Vinduer ☐ Utsyn	<p>§ 12-7 (3)</p> <p>☐ I tilgjengelig boenhet skal det i rom for varig opphold være fri passasje på 0,9 m til dør og vindu utenfor møbleringssone.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Med rom for varig opphold i boenhet menes stue, kjøkken,</p>	<p>☐ Vindu som er enkelt å betjene med en hånd.</p> <p>☐ Vindushåndtak i høyde maksimum 1,1 m fra gulv, slik at det kan betjenes av person i rullestol.</p>

	<p>soverom og arbeidsrom.</p> <p>☐ Hensikten med kravet om fri passasje på 0,9 m til dør og vindu er å sikre at rullestolsbruker lett kan komme til dører og vinduer uten at det er nødvendig å flytte på møbler.</p> <p>§ 13-13</p> <p>☐ Rom for varig opphold skal ha vindu som gir tilfredsstillende utsyn med mindre virksomheten tilsier noe annet.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hva som menes med rom for varig opphold fremgår av § 13-12. Utsyn er en viktig og etterspurt kvalitet med stor betydning for hvordan innemiljøet oppleves. I tett bebyggelse er det tilstrekkelig å ha utsyn mot husrekker, gateløp, bakgård o.l.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. I boenhet må rom for varig opphold ha minst ett vindu som gir tilfredsstillende utsyn.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>I rom for varig opphold bør glassflaten gi mulighet for utsyn i området 1,0 - 1,8 m over gulvet. Det bør tilstrebes sikt til grøntområder der dette er mulig.</p>	<p>Se tema: Dører 03:05.</p> <p>Se tema: Vindu og andre glassfelt 03:06.</p>
<p>☐ Farge</p> <p>☐ Markeringer</p>		<p>☐ Tydelig lyshetsgradforskjell mellom vegg og gulv, mellom dør og vegg, mellom skap og vegg og mellom benkeplate og vegg.</p> <p>☐ Bøylehåndtak på skap- og skuffefronter med lyshetsgradforskjell til bakgrunnsfarge.</p>
<p>☐ Innredning</p> <p>☐ Utstyr</p>		<p>☐ Benkehøyde: 0,9 m.</p> <p>☐ Unngå nivåforskjeller på benkeplate.</p> <p>☐ Åpen del under benkeplate i bredde minimum 0,8 m. Fri høyde under benk 0,75 m. Dette gir mulighet for sittende arbeid.</p> <p>☐ Stekeovn og komfyrtopp som todelt løsning.</p> <p>☐ Stekeovn montert i høyskap med underkant 0,75 m fra gulv.</p> <p>☐ Skuffer istedenfor underskap. Skuffer gir mer oversikt og er enklere å betjene for alle.</p> <p>☐ Skapdører som kan åpnes mer enn 90° for å unngå fare for sammenstøt.</p> <p>☐ Skapdører hengsles slik at de åpnes mot midten av benkelengen.</p> <p>☐ Lange bøylehåndtak på skuffer og skap gir fleksibel betjening.</p> <p>☐ Ettgreps kjøkkenarmatur.</p> <p>☐ Overskap opp til himling for å unngå støvdannelse og allergiplager.</p> <p>☐ Unngå plassering av oppvaskmaskin i hjørnet på L- og U-formet kjøkken. Dette vil blokkere skuffer/ skap.</p> <p>☐ Uttrekkbare hyller i høyskap er funksjonelt.</p> <p>☐ Uttrekkstøler gir ekstra frastillingsplass.</p> <p>Se tema: Skilt, betjeningspanel, håndtak, armaturer mv. 04:01.</p>
<p>☐ Belysning</p> <p>☐ Installasjon</p>		<p>☐ Generell belysning med mulighet for dimming.</p>

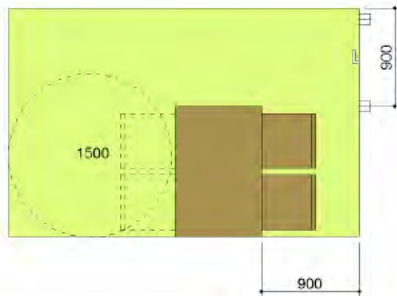
		☐ Unngå spotbelysning som hovedbelysning. Denne belysningen kan blende. ☐ Lysarmatur under alle overskap, koblet til en felles bryter. ☐ Stikkontakter montert over kjøkkenbenk i maksimum høyde 1,1 m . ☐ Separate lysbrytere for benkebelysning og taklys plassert nær dør til kjøkken.
--	--	---

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Dybde
Samlet benkelengde 1-roms	3,2 m
Samlet benkelengde 2-roms	3,6 m
Samlet benkelengde 3-roms	4,4 m
Samlet benkelengde 4-roms	4,8 m
Samlet benkelengde > 4-roms	5,2 m
Spisegruppe 1-roms	2,6 m x 0,8 m
Spisegruppe 2-roms	2,6 m x 1,2 m
Spisegruppe 3-roms	2,6 m x 1,8 m
Spisegruppe > 3-roms	2,6 m x 2,4 m

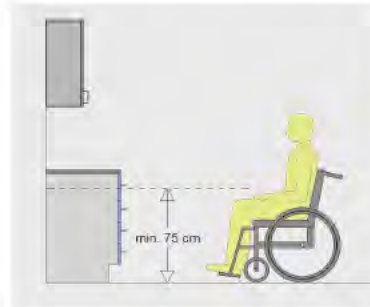
Betjeningsareal		
Tegnforklaring 		Betjeningsareal ved vindu.
Betjeningsareal lineært kjøkken. 	Betjeningsareal L-kjøkken. 	Betjeningsareal U-kjøkken.

Illustrasjoner

Spiseplass der betjeningsareal kan overlappes plass for stoler. Fri passasjebredde 0,9 m frem til vindu.

Fri høyde under kjøkkenbenk minimum 0,75 m.

Fri bredde åpen del under benkeplate minimum 0,8 m.

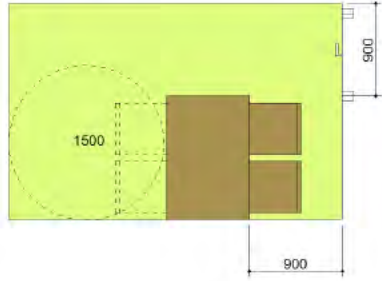

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Planløsning	<p>§ 12-7 (1)</p> <p>☐ Rom og annet oppholdsareal skal ha utforming tilpasset sin funksjon og ha tilstrekkelig størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med bestemmelsen er å sikre at rom får tilfredsstillende størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning som er tilpasset rommets forventede bruk.</p> <p>☐ Med fast innredning menes kjøkkenbenk, skap, dusj, toalett, servant og lignende. Med løs innredning menes møbler og annet løst inventar, eksempelvis vaskemaskin, komfyr og lignende.</p> <p>☐ Størrelse og romhøyde har stor betydning for hvordan innemiljøet oppleves.</p> <p>Preaksepterte løsninger</p> <p>☐ Romhøyde må være minimum 2,4 m. Deler av arealet kan likevel ha romhøyde på minimum 2,2 m, eksempelvis utenfor møbleringssone i stue.</p> <p>§ 12-7 (2)</p> <p>☐ Tilgjengelig boenhet skal være dimensjonert for rullestol på inngangsplanet. Rom skal ha trinnfri tilgang og snuareal med diameter på minimum 1,5 m. Rom skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Med tilgjengelig boenhet menes boenhet som er tilrettelagt for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ I boenhet i bygning hvor det er krav til heis skal alle rom, unntatt ekstra bad/toalett, være tilgjengelige for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ I boenhet som har alle hovedfunksjoner på inngangsplanet, skal alle rom på inngangsplanet være tilgjengelige og tilrettelagt for person som benytter rullestol. Dette gjelder eksempelvis der det er flere soverom eller stuer på inngangsplanet.</p> <p>☐ For boenhet med felles kjøkken og stue og flere soverom/oppholdsrom på inngangsplanet, eksempelvis bofelleskap, er det i boenheten som helhet krav om tilgjengelighet til hvert rom, men kun krav om at minst ett bad er tilgjengelig, se § 12-9. Dette gjelder selv om det er bad/toalett på hvert av sove-/oppholdsrommene.</p> <p>☐ Med trinnfri tilgang menes at atkomst til rom internt i boenhet på inngangsplanet, skal være uten trinn. Der det av tekniske årsaker er behov for en terskel, må denne være avfaset slik at den ikke er til hinder for bruk av rullestol, rullator og lignende.</p> <p>☐ Plassering av snuarealet i rommet skal ikke overlape fast innredning eller slagarealet til dører i rommet. Dersom dør slår ut fra f.eks. et soverom, kan snuareal plasseres foran døren. I rommet der døren slår inn vil snuarealet måtte plasseres utenfor dørens slagareal.</p> <p>☐ Det er krav om at rommet skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte.</p> <p>☐ Betjeningsareal og snuareal kan overlape hverandre og må plasseres hensiktsmessig i forhold til bruk.</p>	☐ Terskelfritt.

☐ Fri passasje til dør / vindu	<p>§ 12-7 (3)</p> ☐ I tilgjengelig boenhet skal det i rom for varig opphold være fri passasje på 0,9 m til dør og vindu utenfor møbleringssone. <p>Veiledning</p> ☐ Med rom for varig opphold i boenhet menes stue, kjøkken, soverom og arbeidsrom. ☐ Hensikten med kravet om fri passasje på 0,9 m til dør og vindu er å sikre at rullestolsbruker lett kan komme til dører og vinduer uten at det er nødvendig å flytte på møbler.	
☐ Vindu ☐ Utsyn	<p>§ 13-13</p> ☐ Rom for varig opphold skal ha vindu som gir tilfredsstillende utsyn med mindre virksomheten tilsier noe annet. <p>Veiledning</p> ☐ Hva som menes med rom for varig opphold fremgår av § 13-12. Utsyn er en viktig og etterspurt kvalitet med stor betydning for hvordan innemiljøet oppleves. I tett bebyggelse er det tilstrekkelig å ha utsyn mot husrekker, gateløp, bakgård o.l. <p>Preaksepterte ytelser</p> ☐ 1. I boenhet må rom for varig opphold ha minst ett vindu som gir tilfredsstillende utsyn. Stue må ha minst ett vindu der underkant glassflate er maksimum 1,0 m over underliggende gulv slik at det oppnås tilfredsstillende utsyn for både stående og sittende. Dette gjelder ikke for supplerende stue på loft eller i kjeller innenfor samme boenhet, eller for stue i sekundærleilighet. <p>Anbefalinger</p> <p>I rom for varig opphold bør glassflaten gi mulighet for utsyn i området 1,0 - 1,8 m over gulvet. Det bør tilstrebes sikt til grøntområder der dette er mulig.</p>	☐ Skjerming for sterkt sollys ved vindusflater mot sør. ☐ Vindu på flere veggflater for å unngå ensidig motlys. ☐ Underkant vindu maks 0,9m . Se tema: Vindu og andre glassfelt 03:06 .
☐ Nivåforskjell		☐ Unngå nivåforskjell mellom gulv i stue og tilliggende gulv på balkong / terrasse.
☐ Farge		☐ Tydelig lyshetsgradforskjell mellom gulv og vegg.
☐ Belysning ☐ Installasjon		☐ Flere uttak for generell belysning i tak. ☐ Betjeningsbryter innside dør ved alle atkomster til stue. ☐ Unngå spot som hovedbelysning da dette gir fare for blanding. ☐ Stikkontakt plassert 1,0 m over gulv i nærhet av lysbryter ved dør til stue. For øvrig stikkontakter ved gulv. ☐ Stikkontakter i tilknytning til plass for oppbevaringsmøbler (tv, stereoanlegg etc.).

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Lengde
Spisegruppe 2-roms	2,6 m x 1,2 m
Spisegruppe 3-roms	2,6 m x 1,8 m
Sittegruppe 2-roms	2,2 m x 3,0 m
Sittegruppe > 2-roms	3,2 m x 3,0 m
Arbeidsplass bord + stol	1,2 m x 1,2 m
Oppbevaringsmøbler 2-roms	3,0 m x 0,4 m
Oppbevaringsmøbler 3-roms	4,0 m x 0,4 m

Betjeningsareal		
<p>Tegnforklaring</p> <p> Nødvendig gulvflate</p> <p> Innredning / løst utstyr</p>		<p>Betjeningsareal ved vindu.</p>

Eksempel på planløsninger		
<p>Spiseplass der betjeningsareal kan overlappe plass for stoler. Fri passasjebredde 0,9 m frem til vindu.</p> 		

Illustrasjoner	
<p>Tilfredsstillende utsyn innebærer at personer som oppholder seg i rommet skal ha god kontakt med det fri.</p> 	<p>Skjerming av dagslys på grunn av terreng, andre bygninger o.l.</p>

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsetelser
☐ Generelt ☐ Planløsning ☐ Størrelse	<p>§ 12-7 (1)</p> <p>☐ Rom og annet oppholdsareal skal ha utforming tilpasset sin funksjon og ha tilstrekkelig størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med bestemmelsen er å sikre at rom får tilfredsstillende størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning som er tilpasset rommets forventede bruk.</p> <p>☐ Med fast innredning menes kjøkkenbenk, skap, dusj, toalett, servant og lignende. Med løs innredning menes møbler og annet løst inventar, eksempelvis vaskemaskin, komfyr og lignende.</p> <p>☐ Størrelse og romhøyde har stor betydning for hvordan innemiljøet oppleves.</p> <p>Preaksepterte løsninger</p> <p>☐ Romhøyde må være minimum 2,4 m. Deler av arealet kan likevel ha romhøyde på minimum 2,2 m, eksempelvis utenfor møbleringssone i stue.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ For boenhet anbefales et minste areal på 7 m² for rom for varig opphold.</p> <p>§ 12-7 (2)</p> <p>☐ Tilgjengelig boenhet skal være dimensjonert for rullestol på inngangsplanet. Rom skal ha trinnfri tilgang og snuareal med diameter på minimum 1,5 m. Rom skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Med tilgjengelig boenhet menes boenhet som er tilrettelagt for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ I boenhet i bygning hvor det er krav til heis skal alle rom, unntatt ekstra bad/toalett, være tilgjengelige for person som benytter rullestol.</p> <p>☐ I boenhet som har alle hovedfunksjoner på inngangsplanet, skal alle rom på inngangsplanet være tilgjengelige og tilrettelagt for person som benytter rullestol. Dette gjelder eksempelvis der det er flere soverom eller stuer på inngangsplanet.</p> <p>☐ For boenhet med felles kjøkken og stue og flere soverom/oppholdsrom på inngangsplanet, eksempelvis bofelleskap, er det i boenheten som helhet krav om tilgjengelighet til hvert rom, men kun krav om at minst ett bad er tilgjengelig, se § 12-9. Dette gjelder selv om det er bad/toalett på hvert av sove-/oppholdsrommene.</p> <p>☐ Med trinnfri tilgang menes at atkomst til rom internt i boenhet på inngangsplanet, skal være uten trinn. Der det av tekniske årsaker er behov for en terskel, må denne være avfaset slik at den ikke er til hinder for bruk av rullestol, rullator og lignende.</p> <p>☐ Plassering av snuarealet i rommet skal ikke overlape fast innredning eller slagarealet til dører i rommet. Dersom dør slår ut fra f.eks. et soverom, kan snuareal plasseres foran døren. I rommet der døren slår inn vil snuarealet måtte plasseres utenfor dørens slagareal.</p> <p>☐ Det er krav om at rommet skal utformes slik at rullestolsbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte. Med dette menes at man for eksempel i</p>	<p>☐ Sirkel på 1,5 m ved den ene langside av seng for å gi plass til forflytning fra rullestol til seng.</p> <p>☐ Mulighet for å kunne stille person fra begge sider av seng. Minimum 0,6 m på den ene langsiden av senga og 1,5 m på den andre.</p> <p>☐ Snusirkel ved langside av seng kan med fordel overlape snusirkel foran skap.</p> <p>☐ Forsterkning i tak som muliggjør montering av takskinne for personheis.</p> <p>☐ Lik takhøyde mellom soverom og bad er avgjørende for å montere takskinne for personheis til bruk mellom rommene.</p>

	<p>et soverom skal kunne komme til seng og skap med rullestol. Plassen ved siden av seng må være tilstrekkelig til at rullestolsbruker kan komme seg inn og ut av sengen. Tilsvarende må det være tilstrekkelig plass til at man kan ta klær og lignende inn/ut av skapet.</p> <p>☐ Betjeningsareal og snuareal kan overlape hverandre og må plasseres hensiktsmessig i forhold til bruk.</p>	
☐ Vinduer ☐ Utsyn ☐ Passasje	<p>§ 12-7 (3)</p> <p>☐ I tilgjengelig boenhet skal det i rom for varig opphold være fri passasje på 0,9 m til dør og vindu utenfor møbleringssone.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Med rom for varig opphold i boenhet menes stue, kjøkken, soverom og arbeidsrom.</p> <p>☐ Hensikten med kravet om fri passasje på 0,9 m til dør og vindu er å sikre at rullestolsbruker lett kan komme til dører og vinduer uten at det er nødvendig å flytte på møbler.</p> <p>☐ På et soverom forutsettes eksempelvis møblering med seng og eventuelt skap. Dersom det på plantegning som grunnlag for søknad om byggetillatelse tegnes inn møblering ut over seng og eventuelt skap på et soverom, og dette hindrer fri passasje til vindu, vil ikke dette ansees som brudd på forskriftens krav.</p> <p>§ 13-13</p> <p>☐ Rom for varig opphold skal ha vindu som gir tilfredsstillende utsyn med mindre virksomheten tilsier noe annet.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hva som menes med rom for varig opphold fremgår av § 13-12. Utsyn er en viktig og etterspurt kvalitet med stor betydning for hvordan innemiljøet oppleves. I tett bebyggelse er det tilstrekkelig å ha utsyn mot husrekker, gateløp, bakgård o.l.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. I boenhet må rom for varig opphold ha minst ett vindu som gir tilfredsstillende utsyn.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>I rom for varig opphold bør glassflaten gi mulighet for utsyn i området 1,0 - 1,8 m over gulvet. Det bør tilstrebes sikt til grøntområder der dette er mulig.</p>	☐ Vindu som kan åpnes med en hånd. Se tema: Vindu og andre glassfelt 03:06.
☐ Farge		☐ Tydelig lyshetsgradforskjell mellom gulv og vegg.
☐ Innredning ☐ Utstyr		☐ Skap med skyvedører. ☐ Bøylehåndtak på skapdører i fargeforskjell til skapdør.
☐ Belysning ☐ Installasjon		☐ Montert takbelysning. ☐ Mulighet for å slå av/på taklyset fra seng. ☐ Hovedbelysning med mulighet for dimming. ☐ Uttak for lys ved seng. ☐ Uttak for plassbelysning, dobbel stikkontakt ved eventuelt arbeidsbord. ☐ Minimum en stikkontakt plassert 1,0 m over gulv.

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Lengde
Enkelt seng	0,9 m x 2,1 m
Dobbelt seng	1,6 m x 2,1 m
Nattbord	0,4 m x 0,4 m
Arbeidsplass bord + stol	1,2 m x 1,2 m

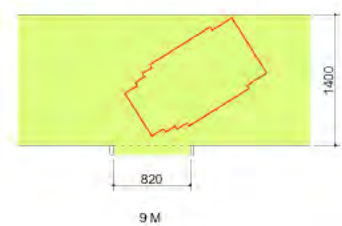
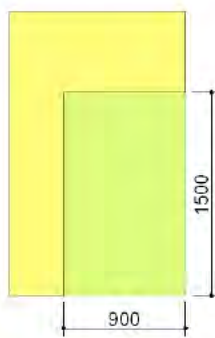
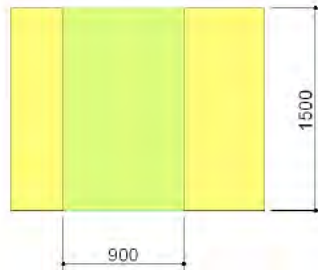
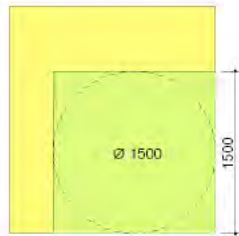
Skap 1 person	1,0 m x 0,6 m
Skap 2 personer	2,0 m x 0,6 m

Betjeningsareal		
<p>Tegnforklaring</p> <ul style="list-style-type: none"> Nødvendig gulvflate Veggfast innredning Innredning / løst utstyr 		<p>Betjeningsareal ved vindu.</p>
	<p>Betjeningsareal ved seng.</p>	<p>Betjeningsareal foran skap.</p>

Eksempel på planløsninger		
<p>Plassering av seng som gir mulighet for assistanse på begge sider.</p>		

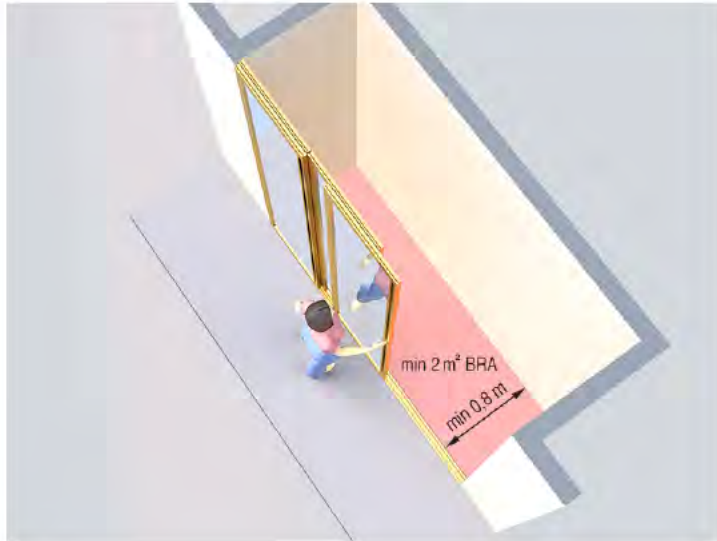
Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsetelser
☐ Generelt ☐ Planløsning ☐ Størrelse ☐ Innredning	<p>§ 12-7 (1)</p> <p>☐ Rom og annet oppholdsareal skal ha utforming tilpasset sin funksjon og ha tilstrekkelig størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med bestemmelsen er å sikre at rom får tilfredsstillende størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning som er tilpasset rommets forventede bruk.</p> <p>Praksepterte løsninger</p> <p>☐ Romhøyde i bod, bad og toalett må være minimum 2,2 m.</p> <p>§ 12-10 (1)</p> <p>☐ Boenhet skal ha tilstrekkelig plass for oppbevaring av klær, mat, sykler, barnevogner, sportsutstyr, hagemøbler mv. Følgende skal minst være oppfylt:</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med kravet er å sikre tilstrekkelig og egnet plass for oppbevaring av klær, mat, sykler mv. som det kan forventes å være behov for enten man bor alene, flere sammen eller i en familie med barn og voksne.</p> <p>§ 12-10 (1)a</p> <p>☐ Boenhet skal, i tillegg til oppbevaringsplass for mat og klær, ha innvendig oppbevaringsplass eller bod på minimum 3 m² BRA. For 1-roms leiligheter kan innvendig oppbevaringsplass eller bod være 1,5 m² BRA eller minimum 2 løpemeter skap. Innvendig oppbevaringsplass eller bod som er i tillegg til oppbevaringsplass for mat og klær, skal plasseres internt i boenhet eller internt i bygningen.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Nødvendig plass for mat og kjøkkenutstyr forutsettes ivaretatt på kjøkken. Internt i boenhet skal det være nødvendig oppbevaringsplass for klær til daglig bruk i form av avsatt plass til garderobeløsning.</p> <p>☐ Kravet om oppbevaringsplass eller bod på minimum 1,5 m² og 3 m² BRA innebærer at det skal avsettes måleverdig gulvareal til formålet. Arealet skal være fysisk avgrenset/avdelt. Avgrensingen skal gå opp til himling og kan være i form av vegg eller dør.</p> <p>☐ Areal til tekniske installasjoner for ventilasjon, varmtvann og lignende skal ikke inngå i oppbevaringsarealet på 1,5 m² eller 3 m² BRA.</p> <p>☐ Oppbevaringsarealet på 3 m² BRA kan utføres som én enhet eller deles i to. Oppbevaringsareal på 3 m² BRA som utføres som én enhet, må ha minimum dybde på 0,8 m slik at arealet er egnet for lagring av større ting. Dersom oppbevaringsarealet deles opp skal en av enhetene ha en størrelse på minimum 2 m² BRA og ha minimum dybde på 0,8 m.</p> <p>☐ Med innvendig menes internt i boenhet eller internt i bygning, eksempelvis på loft eller i kjeller. Atkomst til bod skal ligge i bygningen og det skal ikke være nødvendig å gå ut av bygningen for å komme til innvendig oppbevaringsplass. Oppbevaringsplass/bod må være utformet og plassert slik at den egner seg til tørr oppbevaring av klær og ulike eiendeler.</p>	<p>☐ Innvendig bod i tilknytning til entré. Dette gir mulighet for hensiktsmessig frastillingsplass for barnevogn, rullestol etc.</p> <p>☐ Ved bruk av skap anbefales uttrekkbare hyller.</p> <p>☐ Trinnfri skyvedør til innvendig bod. Dette er plassbesparende og gir fleksibilitet.</p>
☐ Passasjebredde ☐ Trinnfri	<p>§ 12-10 (2)</p> <p>☐ Boenhet med krav om tilgjengelighet skal ha trinnfri atkomst til oppbevaringsplass. Nødvendig oppbevaringsplass skal være tilgjengelig ved bruk av rullestol.</p>	<p>☐ Passasjebredde minimum 0,9 m.</p> <p>☐ Terskelfritt.</p>

	<p>Veiledning</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ For boenhet med krav om tilgjengelighet skal både innvendig oppbevaringsplass og oppbevaringsplass for sykler, sportsutstyr og lignende ha trinnfri atkomst. Kravet til trinnfri atkomst gjelder uavhengig av om innvendig oppbevaringsplass er i eller utenfor boenheten. ☐ For bod/oppbevaringsplass gjelder ikke kravet om at rullestol skal kunne snu inne i boden/på oppbevaringsplassen. Det må være tilstrekkelig areal til at man kan kjøre inn og rygge ut slik at man kan betjene funksjonen. ☐ For tilgjengelig boenhet er det også krav om oppstillingsplass for rullestol, barnevogn og lignende, jf. § 8-9. <p>Preaksepterte ytelser</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Oppbevaringsplass i boenhet med krav om tilgjengelighet må ha tilstrekkelig plass til at rullestolbruker kan benytte denne. Dersom oppbevaringsplass utformes som bod må rullestolbruker kunne kjøre inn og betjene denne. Dersom oppbevaringsplass er utformet på annen måte må det være tilstrekkelig betjeningsareal. 	
☐ Dører		☐ Utadslående dør eller skyvedør. Se tema: Dører 03:05 .
☐ Belysning ☐ Installasjon		☐ Minimum en stikkontakt montert 1,0 m over gulv. ☐ Taklys.

Betjeningsareal		
<p>Tegnforklaring</p> <div style="display: flex; align-items: center; gap: 10px;"> <div style="width: 20px; height: 20px; background-color: #90EE90; border: 1px solid black;"></div> Nødvendig gulvflate </div> <div style="display: flex; align-items: center; gap: 10px; margin-top: 5px;"> <div style="width: 20px; height: 20px; background-color: #FFFF00; border: 1px solid black;"></div> Veggfast innredning </div>		<p>90 graders sving til innvendig bod.</p>
<p>Betjeningsareal med passasjebredde.</p> 	<p>Betjeningsareal med passasjebredde.</p> 	<p>Betjeningsareal med snuareal.</p>

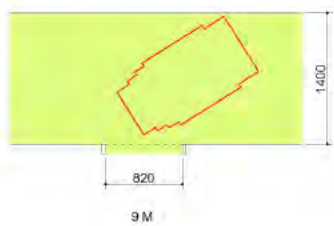
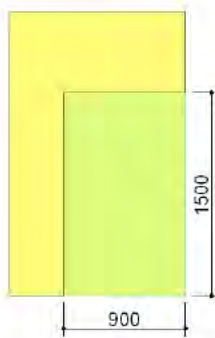
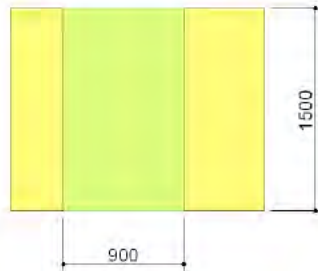
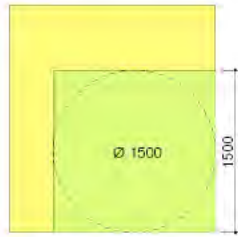
Illustrasjoner

Delt oppbevaringsareal vist med skyvedørsløsning.

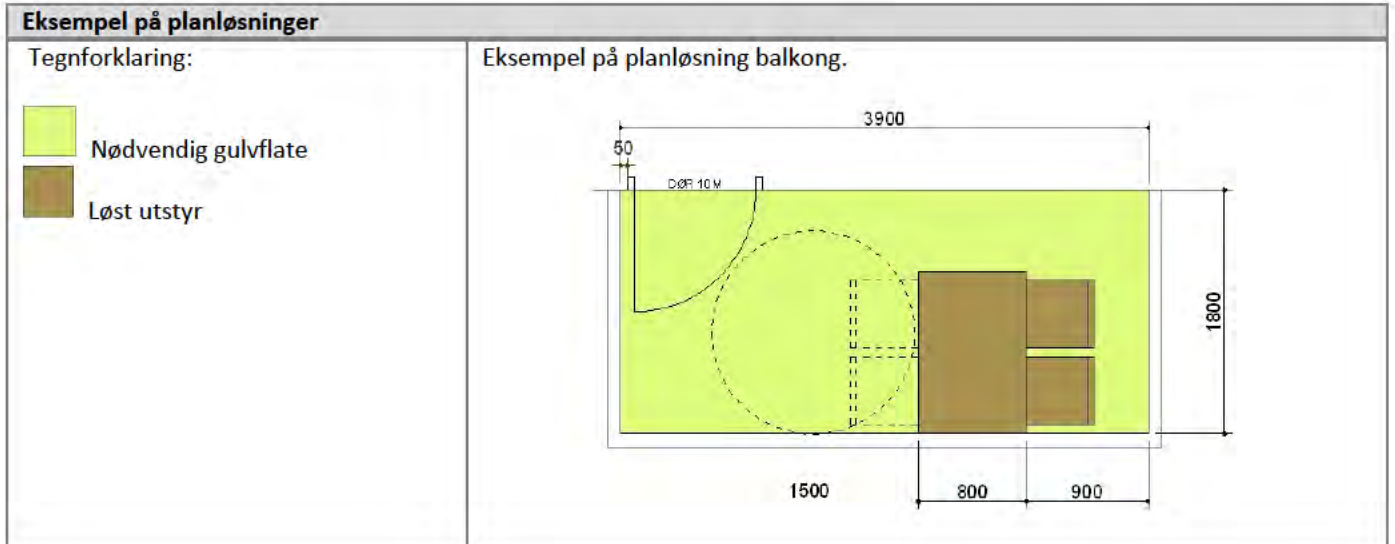
Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsetelser
☐ Generelt ☐ Planløsning ☐ Størrelse ☐ Innredning	<p>§ 12-7 (1)</p> <p>☐ Rom og annet oppholdsareal skal ha utforming tilpasset sin funksjon og ha tilstrekkelig størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med bestemmelsen er å sikre at rom får tilfredsstillende størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning som er tilpasset rommets forventede bruk.</p> <p>Preaksepterte løsninger</p> <p>☐ Romhøyde i bod, bad og toalett må være minimum 2,2 m.</p> <p>§ 12-10 (1)</p> <p>☐ Boenhet skal ha tilstrekkelig plass for oppbevaring av klær, mat, sykler, barnevogner, sportsutstyr, hagemøbler mv. Følgende skal minst være oppfylt:</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med kravet er å sikre tilstrekkelig og egnet plass for oppbevaring av klær, mat, sykler mv. som det kan forventes å være behov for enten man bor alene, flere sammen eller i en familie med barn og voksne.</p> <p>§ 12-10 (1)b</p> <p>☐ Boenhet skal ha oppbevaringsplass eller bod på minimum 5 m² BRA for sykler, sportsutstyr, barnevogner m.m. For 1-roms leiligheter kan arealet for den enkelte boenhet halveres.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med kravet er å sikre tilstrekkelig og egnet plass for lagring av større utstyr som benyttes ute og utstyr som er sesongavhengig.</p> <p>☐ Krav om oppbevaringsplass for lagring av sykler, sportsutstyr og lignende gjelder for alle boenheter, også for eneboliger. For 1-roms leiligheter er det tilstrekkelig med oppbevaringsplass på 2,5 m² BRA. Arealet kan avsettes i eller utenfor bygning, for eksempel som tilbygg, frittstående bod, del av garasje eller i kjeller.</p> <p>§ 12-10 (2)</p> <p>☐ Boenhet med krav om tilgjengelighet skal ha trinnfri atkomst til oppbevaringsplass. Nødvendig oppbevaringsplass skal være tilgjengelig ved bruk av rullestol.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ For boenhet med krav om tilgjengelighet skal både innvendig oppbevaringsplass og oppbevaringsplass for sykler, sportsutstyr og lignende ha trinnfri atkomst. Kravet til trinnfri atkomst gjelder uavhengig av om innvendig oppbevaringsplass er i eller utenfor boenheten.</p> <p>☐ For bod/oppbevaringsplass gjelder ikke kravet om at rullestol skal kunne snu inne i boden/på oppbevaringsplassen. Det må være tilstrekkelig areal til at man kan kjøre inn og rygge ut slik at man kan betjene funksjonen.</p> <p>☐ For tilgjengelig boenhet er det også krav om oppstillingsplass for rullestol, barnevogn og lignende, jf. § 8-9.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ Oppbevaringsplass i boenhet med krav om tilgjengelighet må ha tilstrekkelig plass til at rullestolbruker kan benytte denne. Dersom oppbevaringsplass utformes som bod må rullestolbruker kunne kjøre inn og betjene denne. Dersom oppbevaringsplass er utformet på annen måte må det være tilstrekkelig betjeningsareal.</p>	<p>☐ Avstand fra hovedinngang til sportsbod maksimum 50 m.</p> <p>☐ Hinderfri gangvei med maksimal stigning 1:20 mellom sportsbod og hovedinngang.</p> <p>☐ Areal for snusirkel på minimum 1,5 m utenfor dørens slagradius. Dette for å komme inn med sykkel, barnevogn, elektrisk uterullestol etc.</p>

☐ Passasjebredde ☐ Terskel		☐ Passasjebredde minimum 0,9 m . ☐ Terskelfritt.
☐ Dører		☐ Utadslående dør for å utnytte rommets areal til oppbevaringsplass. ☐ 10M dør. Dette for å gi atkomstmulighet for elektrisk uterullestol. Se tema: Dører 03:05 .
☐ Belysning ☐ Installasjon		☐ Minimum en stikkontakt montert 1,0 m over gulv. ☐ Taklys.

Betjeningsareal		
<p>Tegnforklaring</p> <p> Nødvendig gulvflate</p> <p> Veggfast innredning</p>		<p>90 graders sving til sportsbod.</p>
<p>Betjeningsareal med passasjebredde.</p> 	<p>Betjeningsareal med passasjebredde.</p> 	<p>Betjeningsareal med snuareal.</p>

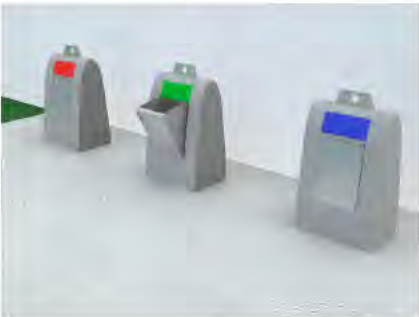
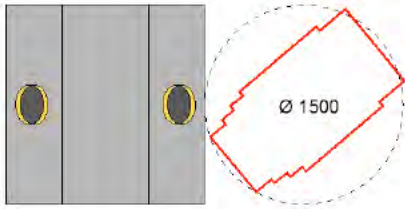
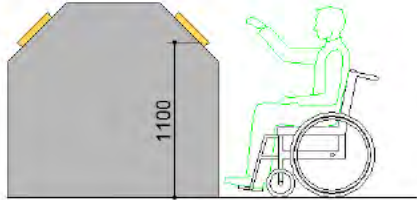
Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Plassforhold ☐ Terskel ☐ Nivåforskjell ☐ Rekkverk	<p>§ 12-11 (3)a ☐ Atkomst til balkong/terrasser/uteplass fra hovedplan skal være trinnfri med avfaset terskel på maksimum 25 mm.</p> <p>Veiledning ☐ Hensikten med kravet er å sikre likestilt bruk av balkonger, terrasser og uteplasser og at rullestolsbrukere får trinnfri atkomst. ☐ Avfaset vil si at kantene på terskelen ikke er rette, men skråskjært ca. 45°.</p> <p>§ 12-11 (3)b Balkong, terrasse og uteplass skal ha fri gulvplass for rullestol som gir plass til snusirkel med diameter 1,5 m utenfor dørens slagradius ☐ Hensikten med de målgitte kravene er å sikre at man kan benytte balkong, terrasse og uteplass med rullestol.</p> <p>§ 12-11 (2) ☐ Ved høydeforskjell større eller lik 0,5 m skal det sikres med rekkverk, jf. § 12-17.</p> <p>Veiledning ☐ Nivåforskjeller større enn 0,5 m fra balkong/terrasse til grunn eller annet underliggende nivå antas å utgjøre en fare for skade på person ved fall og må derfor sikres. Sikringstiltak vil være avhengig av høydeforskjell og underlag. Nivåforskjell på 0,5 m eller større skal sikres med rekkverk med tilfredsstillende høyde og utforming. ☐ Krav til høyde og utforming av rekkverk følger av i § 12-17. Det er ikke krav om håndlist på rekkverk på balkong/terrasse.</p>	☐ Unngå nivåforskjell mellom innvendig rom og balkong / terrasse. ☐ Ingen, eller lavest mulig terskel. Rullestolbruker kan da komme seg ut til balkong / terrasse ved egen hjelp. ☐ Mulighet for å se gjennom rekkverket, eller deler av rekkverket, fra sittende stilling. Se tema: Rekkverk 03:04 .
☐ Dør		☐ Skyvedør kan velges dersom den har drakraft under 20 N og terskel som kan felles ned. ☐ Låsmekanisme som er lett å betjene. Se tema: Dører 03:05 .
☐ Overflater		☐ Sklisikker overflate på gulv.
☐ Overbygging		☐ Overdekket / delvis overdekket balkong / terrasse. Dette skjermer for sterkt sollys, som er uheldig, for mange. (Barn, eldre, personer som er ømfintlig for varme/direkte sollys, personer med nedsatt syn m.fl.) ☐ I støy- og støvutsatte områder, vurder innglassing som kan åpnes.
☐ Belysning ☐ Installasjon		☐ Stikkontakt til bruk for grill etc. ☐ Blendfri belysning.

Veiledende mål for innredning, inventar og utstyr	Bredde x Lengde
Sittegruppe 1-roms	2,6 m x 0,8 m
Sittegruppe 2-roms	2,6 m x 1,2 m
Sittegruppe > 2-roms	2,6 m x 1,8 m

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Plassering ☐ Dør	<p>§ 12-12 (1)</p> ☐ Det skal tilrettelegges for kildesortering av avfall. Avfallsbrønner, avfallssug eller annet avfallssystem skal prosjekteres og utføres slik at det ikke oppstår sjenerende støy, lukt eller annen ulempe.	☐ Avstand fra hovedinngang til innkastpunkt for restavfall, maksimum 50 m . ☐ Avstand fra hovedinngang til innkastpunkt for papp og papir, maksimum 100 m . ☐ Dør til innendørs avfallsrom med elektrisk døråpner på grunn av undertrykk i rommet.
☐ Trinnfri atkomst ☐ Betjening ☐ Merking ☐ Farge	<p>§ 12-12 (2)</p> ☐ For boligbygning med krav til tilgjengelig boenhet og byggverk med krav om universell utforming, skal felles avfallssystem være lett tilgjengelig, ha trinnfri atkomst og ha innkasthøyde på maksimum 1,1 m .	☐ Hinderfri gangvei med maksimal stigning 1:20 frem til avfallssystem og kildesortering. ☐ Horisontalt felt minimum 1,5 m x 1,5 m foran innkast. ☐ Nivåfri overgang mellom horisontalt felt og tiliggende atkomstareal. ☐ Åpning av innkastluke maksimum drakraft 20 N . ☐ Avfallssystemet med tydelig lyshetsgradforskjell (40 %) til underlag og bakgrunnsfarge. ☐ Innkastluke og håndtak i kontrastfarge med tydelig lyshetsgradforskjell til omliggende materiale. ☐ Piktogram og skrift i tydelig lyshetsgradforskjell til bakgrunnsfarge.
☐ Belysning		☐ God belysning langs gangvei til avfallssystem. ☐ Avfallssystem og kildesortering godt opplyst.

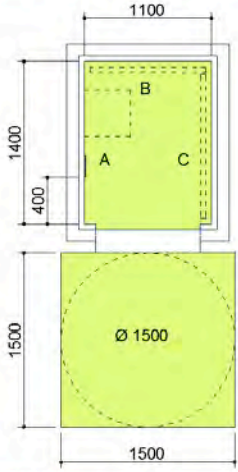
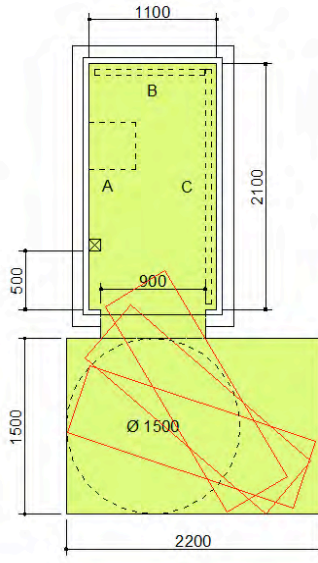
Illustrasjoner		
Felles avfallssystem som er lett tilgjengelig og lett å bruke. 	Betjeningsareal foran avfallssystem. 	Betjeningshøyde for avfallsinnkast.

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggstyelser
☐ Generelt ☐ Krav om heis ☐ Løfteplattform ☐ Plassering	<p>§ 12-3 (2)</p> <p>☐ Bygning med tre etasjer eller flere som har boenhet skal ha heis. Kravet gjelder ikke småhus med en boenhet og der atkomst fra inngangsparti til boenhet kun går over én etasje. Løfteplattform kan erstatte heis i bygning med boenhet med tre etasjer. Løfteplattform skal maksimalt betjene 6 boenheter.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ For boenheter er prinsippet at dersom man må gå mer enn én etasje for å komme til boenhetens inngangsdør, skal det være heis. Kravet gjelder ikke for småhus med én boenhet som har flere etasjer/plan, eksempelvis en enebolig i tre etasjer. Krav om heis gjelder heller ikke internt i en leilighet eller rekkehus, jf. § 12-2 som regulerer tilgjengelighet kun på inngangsplanet i boenheter.</p> <p>☐ Kravet om heis kommer ikke til anvendelse der atkomst fra inngangsparti til boenhetens inngangsdør kun går over én etasje. Med én etasje menes alminnelig etasjehøyde på inntil 3,3 m.</p> <p>☐ Krav om heis i bygning med boenheter gjelder for rene boligbygninger og for byggverk for publikum og arbeidsbygning som i tillegg inneholder boenhet. Dersom det er næringsaktivitet i to av etasjene og boenhet i tredje etasje eller næring i en etasje og boenhet i de øvrige etasjene, må heisen/løfteplattformen føres opp til boenhetene. Kravet er ikke betinget av et visst antall boenheter.</p> <p>☐ Når inngangspartiet er på mellometasjen i en bygning med tre boenheter over hverandre, er det ikke krav om heis/løfteplattform dersom man fra mellometasjen kan gå en trapp opp for å komme til boenhetens inngangsdør i tredje etasje eller en trapp ned for å komme til boenhetens inngangsdør i første etasje.</p> <p>☐ Løfteplattform kan benyttes i bygning med tre etasjer når den maksimalt betjener 6 boenheter. Der det er flere enn 6 boenheter i bygningen som har atkomst via løfteinnretningen, må det installeres heis. Dette gjelder både når det er flere boenheter med felles inngangsparti og ved svalgangsløsninger.</p> <p>§ 12-3 (3)</p> <p>☐ Der løfteplattform kan benyttes etter første og annet ledd kan denne erstattes med heis med tilsvarende størrelse.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Der det er angitt andre mål for løfteplattform i første og annet ledd, kan disse målene også benyttes dersom det installeres heis istedenfor løfteplattform. For utforming av løfteinnretning, se §§ 15-11 og 15-12.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ For å manøvrere rullestol lett inn og ut av løfteplattform med minimumsstørrelse, må heisdør plasseres på heisens kortside.</p> <p>§ 12-3 (4)</p> <p>☐ I etasjetallet skal alle måleverdige plan medregnes.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ I etasjetallet skal alle måleverdige plan medregnes, også de som er unntatt etter § 6-1 bokstav a - c.</p> <p>☐ Kravet om at alle måleverdige plan skal medregnes gjelder også for bygning med boenhet. Her er kravet satt for å sikre trinnfri atkomst til bod og parkeringsplass i bygning.</p> <p>☐ Kravet om at alle måleverdige plan medregnes, gjelder også</p>	<p>☐ Heis er å foretrekke fremfor løfteplattform. Heis er enklere å betjene for personer med nedsatt kraft. Mange løfteplattformer betjenes med såkalt "påholden knapp". Påholden knapp vil si at man må holde destinasjonsknappen med etasjeangivelse inne mens man forflytter seg til valgt etasje. Dette krever god håndkraft.</p> <p>☐ Heis og hovedtrapp i umiddelbar nærhet til hverandre. Dette gjør det lett å orientere seg.</p> <p>☐ Unngå plassering av heis rett overfor trapp. Hvis heis likevel plasseres slik anbefales minimum 2,2 m avstand mellom bygningsdelene. Dette for å forebygge fallulykker i trapp.</p>

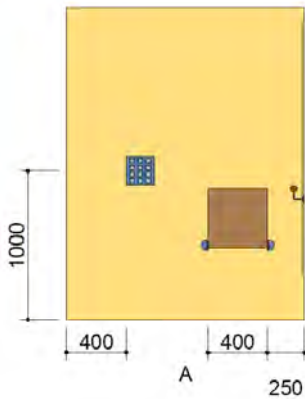
	<p>ved installasjon av løfteplattform.</p> <p>§ 12-6 (2)</p> <p>☐ Kommunikasjonsvei skal være lett å finne og orientere seg i.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Det er viktig at det er lett å orientere seg i et byggverk. Kommunikasjonsveier som er logisk oppbygd og som er uten blindveier, gjør det lettere å orientere seg i byggverket.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Heis og trapp må være sentralt plassert i forhold til hovedinngang.</p> <p>☐ 2. Anvisninger om retning eller rom må plasseres slik at det er lett å orientere seg.</p>	
☐ Størrelse	<p>12-3 (2)a</p> <p>☐ Minst én heisstol skal ha innvendig størrelse på minimum 1,1 m x 2,1 m.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Krav til minimumsstørrelse på heisstol er fastsatt ut fra hensynet til båretransport. Størrelse på heisstol er angitt med breddemål på 1,1 m og dybdemål på 2,1 m.</p> <p>☐ Der det er flere heiser som betjener de samme etasjene ved samme inngang, er det tilstrekkelig at en av disse tilfredsstiller kravene til minimum størrelse. Øvrige heisstoler kan ha innvendig minimumsmål på 1,1 m x 1,4 m.</p> <p>☐ Dersom byggverket har flere innganger der det er heis, gjelder kravet om at minst én av heisstolene skal ha størrelse 1,1 m x 2,1 m for hver av inngangene. For utforming av løfteinnretning, se §§ 15-11 og 15-12.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ For å manøvrere bære på en sikker måte inn og ut av heis med minimumsstørrelse, må heisdør plasseres på heisens kortside</p> <p>12-3 (2)b</p> <p>☐ Løfteplattform skal ha innvendig størrelse på minimum 1,1 m x 1,4 m.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Målene angir breddemål på 1,1 m og dybdemål på 1,4 m.</p> <p>☐ Bygning med tre etasjer der løfteplattform betjener maksimalt 6 boenheter unntas fra kravet om barestørrelse på 1,1 m x 2,1 m. For utforming av løfteinnretning, se § 15-11 og § 15-12 .</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ For å manøvrere rullestol lett inn og ut av løfteplattform med minimumsstørrelse, må heisdør plasseres på heisens kortside.</p> <p>§ 15-11 (2)</p> <p>☐ Der det stilles krav om heis etter § 12-3 skal heisen være tilpasset personer med funksjonsnedsettelse. Størrelsen på heisstolen skal dimensjoneres for forutsatt bruk.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Ved prosjektering av en heis må heisstolen tilpasses slik at den gir tilstrekkelig kapasitet</p> <p>§ 15-12 (3)</p> <p>☐ Løfteplattformer skal være sikkert utformet der de er beregnet for å tas i bruk av personer med funksjonsnedsettelse. Størrelsen på lastbæreren skal dimensjoneres for forutsatt bruk.</p>	<p>☐ Heisdør på kortsiden av heissjakt. Rullestol kjører inn i heis og rygger ut. Eventuelt kjører rett frem ved gjennomgående løsning.</p> <p>☐ Betjeningsareal foran heisdør minimum 1,5 m x 1,5 m for rullestol og minimum 1,5 m x 2,2 m for bære.</p> <p>☐ Avstand mellom heisgulv og gulv utenfor heis maksimum 20 mm. Dette for å unngå at sko, stokk, rullator etc. setter seg fast.</p> <p>☐ Dersom løfteplattform velges, anbefales lukket kabin og elektrisk døråpner.</p>
☐ Heisdør	§ 15-11 (2)	☐ Åpningstid 20 sek . Person med

☐ Automatikk	☐ Den frie bredden for døråpningen til en heis skal være minimum 0,9 m . De omliggende veggene skal være tilstrekkelig synlige i forhold til heisen. Veiledning ☐ Standarden NS-EN 81-70:2003 definerer heistype 3 og anbefaler i pkt. 5.2.1 en dørbredde for denne heistypen med lysmål 1,1 m. ☐ Tidligere var det et krav til luminanskontrast til heisdøren. Dette kravet er nå en preakseptert ytelse til de omliggende veggene til heisdøren. Preaksepterte ytelser ☐ Luminanskontrasten til de omliggende veggene må være på minimum 0,4 i forhold til heisdøren. § 15-12 (3) ☐ Den frie bredden for døråpningen til en løfteplattform skal være minimum 0,9 m . De omliggende veggene skal være tilstrekkelig synlige i forhold til løfteplattformen. Preaksepterte ytelser ☐ Luminanskontrasten til de omliggende veggene må være på minimum 0,4 i forhold til løfteplattformen. ☐ Tidligere var det et krav til luminanskontrast til løfteplattformen. Dette kravet er nå en preakseptert ytelse til de omliggende veggene til løfteplattformen.	gangvanser vil da ha mulighet til å passere. ☐ Løfteplattform har slagdør og krever dørautomatikk. Det er nødvendig med snusirkel 1,5 m utenfor dørens slagradius. ☐ Plassering av bryter for dørautomatikk. Se tema: Dører 03:05 .
☐ Overflater		☐ Sklisikkert gulv. ☐ Unngå blanke overflater som gir reflekser og blending.
☐ Innredning ☐ Utstyr i heisstol og lastbærer		☐ I heisstol og lastbærer der rullestol ikke kan snu, skal det være speil på dørens motstående vegg. ☐ Manøvrering av rullestoler er vanskelig dersom lastbærer bare har breddemål på 1,1 m innvendig. Det er derfor nødvendig å kunne rygge ut. Et speil montert på dørens motstående vegg sikrer at bakenforliggende hindringer oppdages ved rygging. ☐ Speilet plassert med underkant 0,3 m over gulv. ☐ Håndlist med tilnærmet rundt tverrsnitt, diameter 45 mm . ☐ Håndlist i høyde 0,9 m fra gulv og i lyshetsgradforskjell til veggfarge. ☐ Håndlist langs langvegg på motsatt side av bryterpanel og langs kortvegg i heisstol. ☐ NS-EN 81-70 angir en mer detaljert beskrivelse av formen til håndlist. ☐ Klappsete plassert 0,5 m over gulv og 0,25 m fra hjørne.
☐ Lyd- og lyssignal		☐ Lyd- og lyssignal i og utenfor heisstol. ☐ Lyssignal i høyde 1,8 – 2,0 m fra gulv. ☐ Digital stemme som tydelig angir etasje og kjøreretning.
☐ Merking ☐ Skilting		☐ Lyshetsgradforskjell mellom gulv og vegg inne i heisstolen.

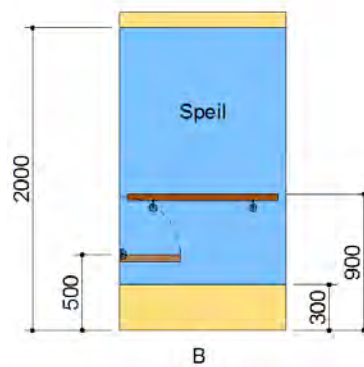
		☐ Taktilt og visuelt oppmerksomhetsfelt foran heisdør i 0,3 m dybde og i hele heisdørens bredde. ☐ Heis skiltes med standardisert piktogram størrelse 150 mm x 150 mm på heisdør i kommunikasjonsvei. Størrelse 200 mm x 200 mm når skiltet skal leses på lang avstand. ☐ Vingskilt med størrelse 200 mm x 200 mm når skiltet skal være synlig med heis i 90 grader til gangretning. ☐ Piktogram i lyshetsgradforskjell til bakgrunnsfarge.
☐ Kontrollpanel ☐ Belysning ☐ Ventilasjon	<p>§ 15-11 (1)</p> ☐ Den sikkerhetsmessige utformingen av heiser, herunder krav til tilgjengelighet, skal være i henhold til direktiv 96/16/EF (heisdirektivet).	☐ Unngå plassering av utvendig tilkallingsknapp i et hjørne. ☐ Tilkallingsknapp monteres 1,0 m fra gulv med opphøyet relieff 0,8 mm . ☐ Unngå touchknapper da dette ikke gir mulighet for å føle tallene for person med nedsatt syn. ☐ Alarm - informasjon som er lett å lese og forstå. ☐ Alarmsystem utføres i henhold til NS-EN 81-70 og NS-EN 81-28. ☐ Åpningstid for heisdør 20 sek . ☐ Jevn, god og blendfri belysning. <p>Se tema: Skilt, betjeningspanel, håndtak, armaturer mv. 04:01.</p>

Betjeningsareal		
<p>Tegnforklaring</p> <ul style="list-style-type: none"> Nødvendig gulvflate Speil Klappsete 	<p>Betjeningsareal for rullestol foran heis for rullestolbruker.</p> 	<p>Betjeningsareal for rullestol og bære foran bæreheis.</p>

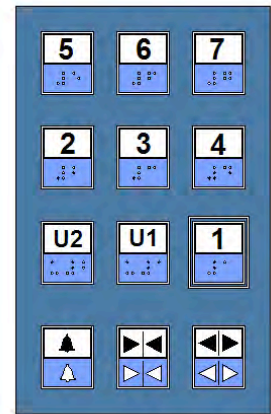
Veggoppriss som viser plassering av manøverkapper og klappsete.

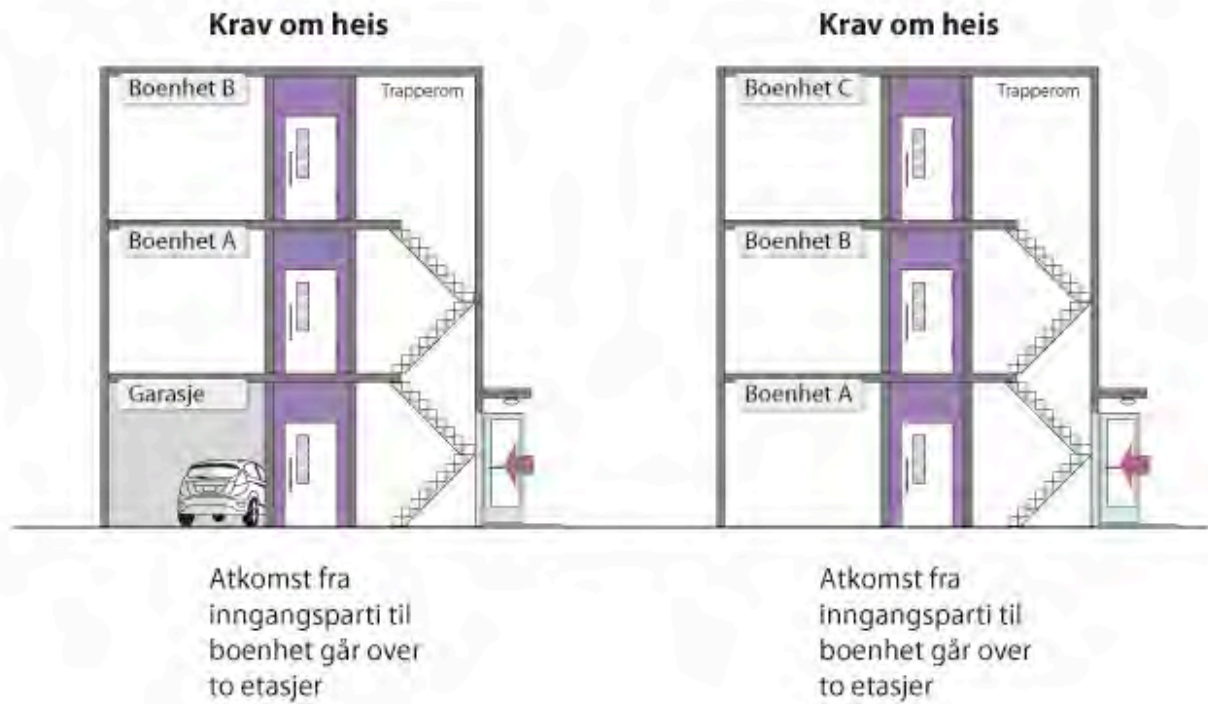
Veggoppriss som viser plassering av speil, håndløper og klappsete.

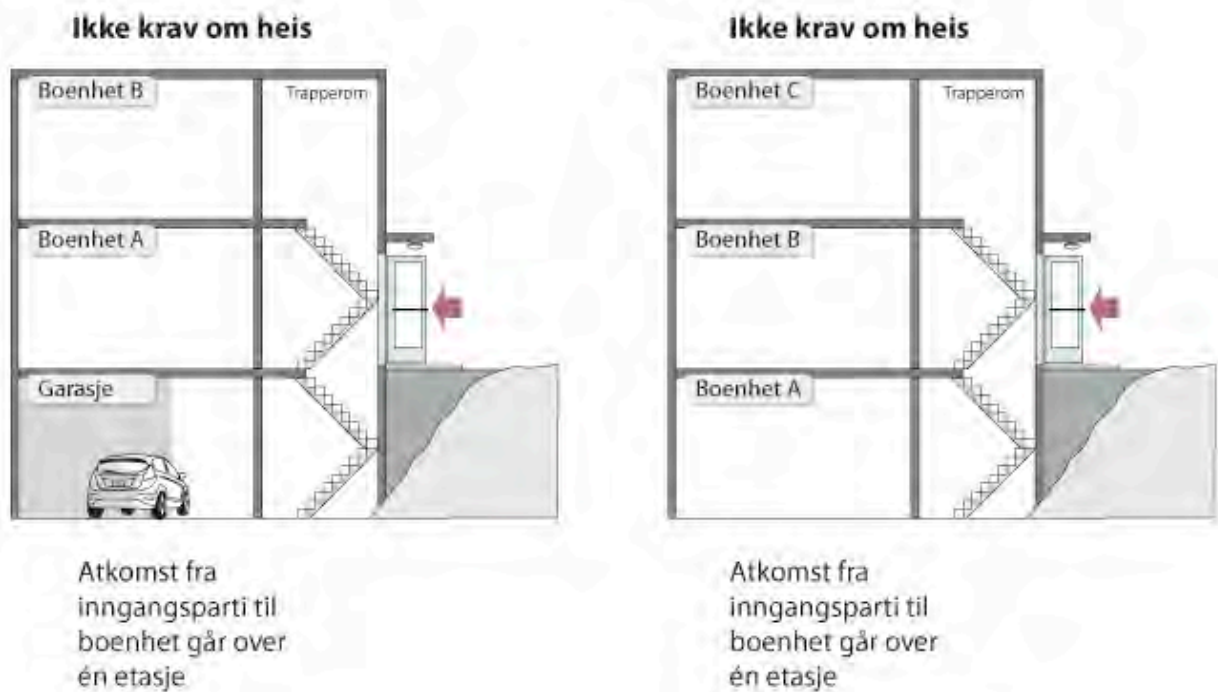
Eksempel på kontrollpanel med betjeningsknapper.

Krav om heis.

Ikke krav om heis.

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Plassering ☐ Hovedtrapp	<p>§ 12-16 (1) ☐ Trapp skal være lett og sikker å gå i. Bredde og høyde i trapp skal tilpasses forventet ferdsel og transport, herunder rømning ved brann.</p> <p>Veiledning ☐ Kravene i første ledd gjelder for alle trapper i byggverk. Åpninger i trappeløp og rekkverk må tilfredsstillende krav gitt i § 12-17.</p> <p>Anbefalinger ☐ For å unngå snubling og fall bør trapper utformes med tette opptrinn og uten utspring på trinnforkant. Trapper med rette løp er enklere å gå i enn svingte trapper. Det bør derfor benyttes rettløpstrapp eller repostrapp med to eller flere rette løp.</p> <p>§ 12-16 (2) ☐ For hovedtrapp som betjener mer enn én boenhet gjelder i tillegg til første ledd, følgende:</p> <p>Veiledning ☐ Hovedtrapp i boligbygning er trapp som er hovedadkomst til boenhet. ☐ Hovedtrapp bør ha rette løp.</p>	☐ Skjerm underside av trappeløp som er lavere enn 2,2 m fra kommunikasjonsarealer. ☐ Unngå kommunikasjonsvei under åpent trappeløp. ☐ For rekkehus med separate leiligheter på to plan: Unngå utvendige trapper som står vinkelrett på bygningskroppen. Slik utforming gir fare for sammenstøt, begrenser utearealet og gir mindre dagslys og utsyn for leilighet på første plan.
☐ Fri bredde ☐ Fri høyde	<p>§ 12-16 (1)f ☐ Fri bredde skal være minimum 0,9 m og fri høyde minimum 2,1 m. Trapp internt i boenhet skal ha fri bredde på minimum 0,8 m og fri høyde på minimum 2,0 m.</p> <p>Veiledning ☐ Krav til minimum fri bredde på 0,9 m og minimum høyde på 2,1 m i trapp gjelder for alle trapper. Kravene er satt ut fra hensynet til sikker bruk og ut fra hensynet til forventet transport av møbler og utstyr. Kravene til trapp internt i boenhet gjelder kun for trapp inne i boenheten, ikke for trapp som fører til boenhet. ☐ Håndlist kan stikke ut inntil 0,1 m på begge sider av trappen, uten at fri bredde reduseres. Fri bredde i trapp måles som angitt i NS 3932 Innvendige trapper.</p> <p>§ 12-16 (1)g ☐ Trapp som ikke har rette løp, skal ha effektiv bredde tilsvarende trapp med rette løp. ☐ For svingt trapp skal inntrinn i indre ganglinje være minimum 0,15 m.</p> <p>Anbefalinger ☐ I trapper som ikke har rette løp, bør bredden økes med 0,10-0,15 m i forhold til kravet til bredde i trapper med rette løp. For å oppnå tilfredsstillende gangkomfort og sikkerhet i svingte trapper, bør inntrinn i indre ganglinje være minimum 0,2 m.</p> <p>For hovedtrapp som betjener mer enn én boenhet gjelder i tillegg til første ledd, følgende:</p> <p>§ 12-16 (2)a ☐ Fri bredde skal være minimum 1,1 m og fri høyde skal være minimum 2,1 m.</p> <p>Veiledning ☐ Krav til minimum fri bredde og høyde i hovedtrapp er satt ut fra hensynet til sikker bruk og ut fra hensynet til forventet transport av møbler og utstyr. Hovedtrapp som betjener to eller flere boenheter kan forvente mer trafikk og transport enn tilsvarende for trapp som bare betjener en boenhet.</p>	

	☐ Trappebredde måles som angitt i NS 3932 Innvendige trapper. Terminologi, funksjonsmål og generelle bestemmelser.	
☐ Stigning ☐ Inntrinn ☐ Opptrinn	<p>§ 12-16 (1)b</p> ☐ Trapp skal ha jevn stigning og samme høyde på opptrinn i hele trappens lengde. <p>§ 12-16 (1)c</p> ☐ Trapp med rette løp skal ha samme dybde på inntrinn. Inntrinn i ganglinjen skal være minimum 0,25 m . <p>Veiledning</p> ☐ For at trapp skal være lett og sikker å gå i må den ha forsvarlig og jevn stigning i hele trappens lengde. Trapper som utføres i samsvar med trappeformelen, 2 opptrinn + 1 inntrinn = 620 mm +/- 20 mm , målt langs ganglinjen, gir i de fleste tilfeller forsvarlig stigningsforhold. Inntrinn er den vannrette avstanden mellom to opptrinn. Stigningsvinkel for innvendige trapper anbefales å være mellom 33° og 36° .	☐ Unngå trapp med ett eller to opptrinn, fordi dette gir fallfare for alle. ☐ Unngå trapp med åpne opptrinn, fordi dette kan føre til utrygghet og økt fallrisiko. Innvendig trapp ☐ Opptrinn maksimum 180 mm . ☐ Inntrinn maksimum 300 mm Utvendig trapp ☐ Opptrinn maksimum 160 mm .
☐ Håndlister ☐ Skilting	<p>§ 12-16 (1)a</p> ☐ Trapp skal ha sikker avgrensing og ha håndlist på begge sider. <p>Veiledning</p> <p>Hensikten med kravet om sikker avgrensing av trapp er å unngå skade ved sammenstøt ved fall utenfor trappeløpet. Sikker avgrensing i trappeløpet kan være rekkverk eller sikring av materialer i vegg, vindu, glassfelt eller lignende. Sikring av vindu og glassfelt kan blant annet være personsikkerhetsrute, se også §12-20 Vindu og andre glassfelt.</p> <p>Anbefalinger</p> ☐ Håndlist bør være sammenhengende i hele trappens lengde og føres utover øverste og nederste trinn med avrundet avslutning. Håndlist bør ha et tilnærmet rundt tverrsnitt med diameter ca. 45 mm og utformes slik at den gir godt grep. I ekstra brede trapper bør det i tillegg være håndlist i midten av trappeløpet. Høyde på håndlist bør være 0,9 m over inntrinnets forkant. Ved montering av to håndlister bør nederste håndlist være 0,7 m over inntrinnets forkant. ☐ For hovedtrapp som betjener mer enn én boenhet og for trapper i byggverk med krav om universell utforming, gjelder særskilte krav til håndlist, jf. annet og tredje ledd. <p>For hovedtrapp som betjener mer enn én boenhet gjelder i tillegg til første ledd, følgende:</p> <p>§ 12-16 (2)b</p> ☐ Håndlist skal være i to høyder på begge sider med overkant henholdsvis 0,9 m og 0,7 m over inntrinnets forkant. ☐ Håndlist skal føres utover øverste og nederste trinn med avrundet avslutning. ☐ Håndlist skal følge trappeløpet, også rundt repos. <p>Veiledning</p> ☐ For å forhindre fall samt sikre god gangkomfort skal hovedtrapp ha håndlister i to høyder utformet og plassert slik at de gir godt grep. Hensikten med krav om håndlist i to høyder er at både voksne og barn skal kunne bruke håndlisten når de går i trappen. Hensikten med at håndlisten skal ha avrundet avslutning er bl.a. for å unngå at klær kan hekte seg fast i håndlisten.	☐ Avstand mellom håndlist og vegg 50 mm slik at hånden får god plass. ☐ Håndlist føres horisontalt 0,3 m forbi øverste og nederste trinn. ☐ Unngå nikkel, krom, kobolt og gummi i håndløper. Dette kan gi allergisk reaksjon. ☐ Etasjeskilt plassert slik at det er godt synlig. Se tema: Skilt, betjeningspanel, håndtak, armaturer mv. 04:01. Se tema: Rekkverk 03:04.
☐ Repos ☐ Hvileplan	<p>§ 12-16 (1)d</p> ☐ Repos skal ha tilstrekkelig størrelse til å stanse fall. Det skal være repos ved høydeforskjell på mer enn 3,3 m . <p>Veiledning</p> ☐ Trapp skal utføres slik at den stopper fall over stor høyde.	☐ Vurdér klappsete på repos.

	<p>Det skal derfor være repos ved høydeforskjell på mer enn 3,3 m.</p> <p>For hovedtrapp som betjener mer enn én boenhet gjelder i tillegg til første ledd, følgende:</p> <p>§ 12-16 (2)d</p> <p>☐ Dybde på repos fra trinnforkant eller fra rekkverk til motstående vegg skal være minimum 1,5 m.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med bestemmelsen er å stanse fall og redusere skade ved et eventuelt fall. Det er viktig at det er tilstrekkelig avstand mellom trinnforkant og dør for å kunne passere døren som vender ut mot trapp på en sikker måte.</p> <p>☐ Kravet gjelder ikke for mellomrepos, det vil si repos der det ikke er atkomst fra repos til annet areal. Mellomrepos må imidlertid ha tilstrekkelig størrelse for forventet ferdsel og transport, herunder rømning ved brann.</p>	
<p>☐ Belysning</p> <p>☐ Overflate</p> <p>☐ Markeringer</p>	<p>§ 12-16 (1)e</p> <p>☐ Trapperom skal ha god belysning slik at trappetrinn er synlige.</p> <p>☐ Inntrinn skal ha sklisikker overflate.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Dårlig belysning og glatte overflatematerialer i trapper fører til mange fallulykker. For å unngå fallulykker er det viktig med god belysning og sklisikre overflatematerialer på inntrinn.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ Belysning må være slik at blending unngås.</p> <p>☐ Det må benyttes overflatematerialer i inntrinn i trapp med tilfredsstillende dokumentasjon som bekrefter at inntrinnet har tilstrekkelig sklisikker overflate.</p> <p>For hovedtrapp som betjener mer enn én boenhet gjelder i tillegg til første ledd, følgende:</p> <p>§ 12-16 (2)c</p> <p>☐ Inntrinn skal markeres slik at det oppnås luminanskontrast 0,8 i forhold til trinnfarge.</p> <p>☐ Markering på inntrinn skal være i hele trinnets bredde i maksimum 40 mm dybde.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Synlighet oppnås ved kontrast mellom farge på bakgrunn og farge på markering. Ved valg av farge på markering benytter man bakgrunnen som referanse. Dersom flatene i synsfeltet er like store, benytter man den lyseste fargen som referanse. En fargekontrast betyr at fargen på objektet avviker fra fargen på bakgrunnen. Luminanskontrasten er en kontrast i lyshet eller gråtone.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ Inntrinn må ha markering med dybde maksimum 40 mm på inntrinnets forkant i trappens bredde. Begrensningen på 40 mm er satt for at trinnenes avsats skal være synlig dersom man står på toppen av trappen. Dersom markeringen er bredere enn 40 mm på trappetrinnene, vil det fra toppen av trappen se ut som hele inntrinnet er markert og da mister markeringen sin funksjon.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ Repos bør markeres med en bredere stripe enn markeringen som benyttes på trinnene.</p>	<p>☐ Unngå blanke overflater slik at blending unngås.</p> <p>☐ Unngå motlys i trapp.</p> <p>☐ Unngå mønstret belegg. Mørke felt kan oppleves som hull for person med nedsatt orienteringsevne.</p> <p>☐ Trappene i samme plan som trappetrinn.</p> <p>☐ I hovedtrapp anlegges farefelt* og oppmerksomhetsfelt i 600 mm dybde og i hele trappeløpets bredde. Farefeltet avsluttes en trinndybde før trappeløpet starter. Dette fordi person med nedsatt syn skal kunne kjenne farefeltet og bli aktsom før første trappetrinn starter øverst i trappeløpet.</p> <p>☐ Oppmerksomhetsfelt** montert inn til første trappetrinn og i hele trappeløpets bredde.</p> <p>* Farefelt = knottefelt</p> <p>**Oppmerksomhetsfelt = rillefelt</p>
<p>☐ Lydforhold</p>		<p>☐ Kort etterklangstid.</p> <p>☐ Trinnyddempende materiale i alle trappetrinn og repos.</p>

Unngå harde overflater.
Se tema: **Lyd 05:02.**

Betjeningsareal

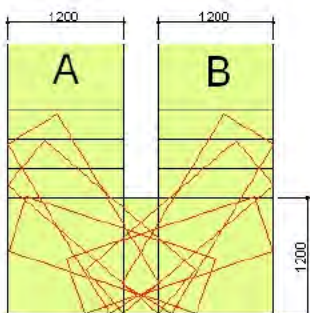
Tegnforklaring

 Nødvendig gulvflate

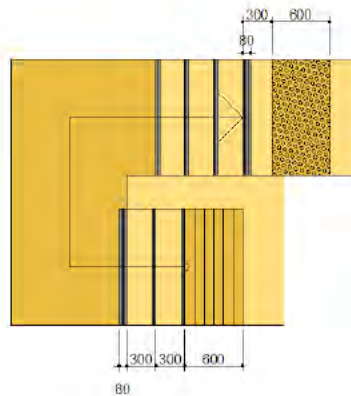
Tabell som viser nødvendig passasjebredde for bære.

A	150	140	130	120	110	100	90
B	90	100	110	120	130	140	150
	240	240	240	240	240	240	240

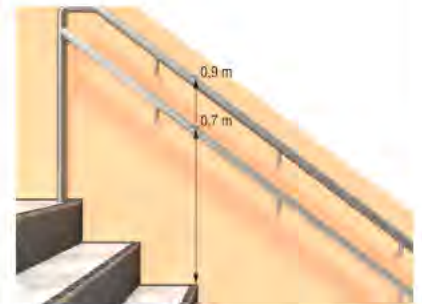
Passasjebredde for bære i trapp.

Plassering av farefelt og oppmerksomhetsfelt.

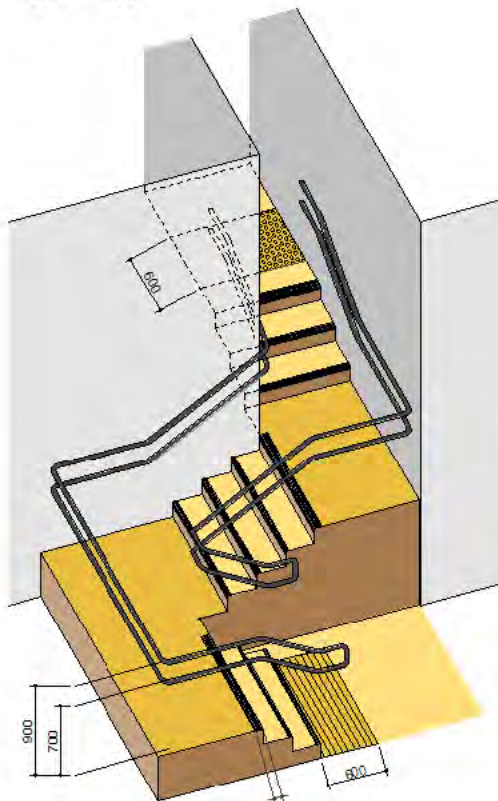

Håndlist skal være i to høyder på begge sider og følge trappeløpet, også rundt repos.

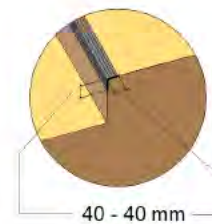

Eksempel på planløsninger

Eksempel på utforming av trapp

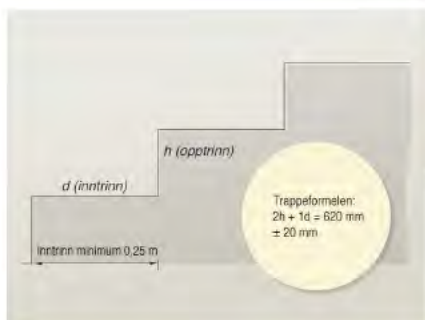

Eksempel på trappenese og markering av trinn.

Illustrasjoner

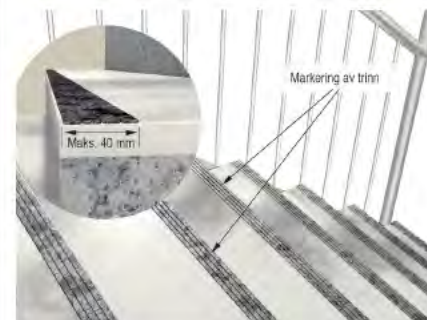
Trapp skal ha jevn stigning.

Håndlist skal være i to høyder på begge sider og følge trappeløpet, også rundt repos.

Markering av trinn skal være i hele trappens bredde og ikke ha større dybde enn 40 mm.

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Bredder	<p>§ 12-18 (1)</p> ☐ Rampe skal ha bredde tilpasset forventet transport. ☐ Minimum bredde skal være 0,9 m . <p>Veiledning</p> ☐ Rampe er en konstruksjon som benyttes for å oppnå en trinnfri forbindelse mellom to horisontale plan med nivåforskjell. En gangvei som følger terrenget defineres ikke som rampe. Rampe kan benyttes for eksempel for å oppnå trinnfri atkomst ved inngangsparti, internt i bygg for å utjevne små nivåforskjeller, som arkitektonisk element eller som transportvei for vareleveranser. Krav til minimumsbredde er gitt med bakgrunn i bruk av rullestol, men bredde må også være hensiktsmessig i forhold til byggverkets funksjon og forventet transport. Der rampen inngår i rømningsvei gjelder krav til bredde etter § 11-14.	☐ Unngå ramper. Brukes kun der det er nødvendig for tilpasning av eldre bygg, eller der øvrige forhold gjør det umulig å unngå nivåforskjell. ☐ Vurdér å heve terreng istedenfor å bruke rampe. Eventuelt kan rampe kombineres med heving av terreng, ☐ Unngå portable ramper. Disse er usikre i bruk og lite funksjonelle.
☐ Stigning ☐ Tverrfall ☐ Repos ☐ Hvileplan ☐ Overflate	<p>§ 12-18 (2)</p> ☐ Rampe skal ha jevnt og sklisikkert dekke og stigning maksimum 1:20 . ☐ For strekning under 3,0 m kan stigningen være maksimum 1:12 . ☐ For hver 0,6 m høydeforskjell skal det være et horisontalt hvileplan med lengde minimum 1,5 m . <p>Veiledning</p> ☐ Det skal benyttes overflatebelegg som er sklisikkert. En sklisikker overflate er en overflate med så høy friksjon at en person ikke kan skli. Sklisikkert dekke kan være overflate av belegningsstein, asfalt, tre eller liknende materialer. Betong kan også brukes dersom den er overflatebehandlet slik at den blir sklisikker.	☐ Ramper avsluttes med repos foran dør. ☐ Repos foran dør med snusirkel diameter 1,5 m uten overlapping av dørslag. Se tema: Dører 03:05 . ☐ Utvendig rampe utføres med varmekabel. ☐ Unngå tre som materiale i utvendige ramper. Dette kan bli svært glatt i våt tilstand. ☐ Unngå blanke overflater. Dette kan gi reflekser og blanding. ☐ Tverrfall maksimum 1,5 % (1:65) . Større tverrfall fører til nedsatt retningsstabilitet ved bruk av rullator eller rullestol.
☐ Markeringer	<p>§ 12-18 (4)</p> ☐ Rampens begynnelse skal være markert i hele rampens bredde med luminanskontrast på minimum 0,8 m mellom markering og bakgrunn. ☐ Tilsvarende gjelder for rullebånd og rullende fortau. <p>Veiledning</p> ☐ Hensikten med kravet om merking er å sikre oppmerksomhet på endring i underlaget enten det er endring i stigning eller overgang til rullebånd eller rullende fortau. Luminanskontrast betyr at objektets luminans avviker fra dens bakgrunn. Luminanskontrasten er en kontrast i lyshet eller gråtone. <p>Preaksepterte ytelser</p> ☐ Markeringen må være på minimum 40 mm . <p>Anbefalinger</p> ☐ Ved topp og bunn av rampe bør det være et horisontalt areal på 1,5 m x 1,5 m slik at en rullestol kan stå stødig.	☐ Begge sider av rampe med opphøyet kant eller annen sikring i høyde 50 – 100 mm . ☐ Hele reposit i avvikende farge i forhold til skråpartiene. Dette for å gi god synlighet.
☐ Håndlister	<p>§ 12-18 (3)</p> ☐ Rampe skal ha håndlister på begge sider i to høyder, 0,7 m og 0,9 m over dekke. ☐ Håndlist skal ha kontrast til vegg og rekkverk. <p>Veiledning</p> ☐ Rampe skal ha håndlister. Dersom rampe er en del av atkomstvei fram til inngangsparti, gjelder kravene for	☐ Avstand mellom håndlist og bakenforliggende konstruksjon minimum 50 mm . Dette gir god mulighet for å gripe rundt håndlist. ☐ Håndlist med avrundet avslutning.

gangatkomst til byggverk, jf. § 8-6. Se også § 12-4 for definisjon av inngangsparti.

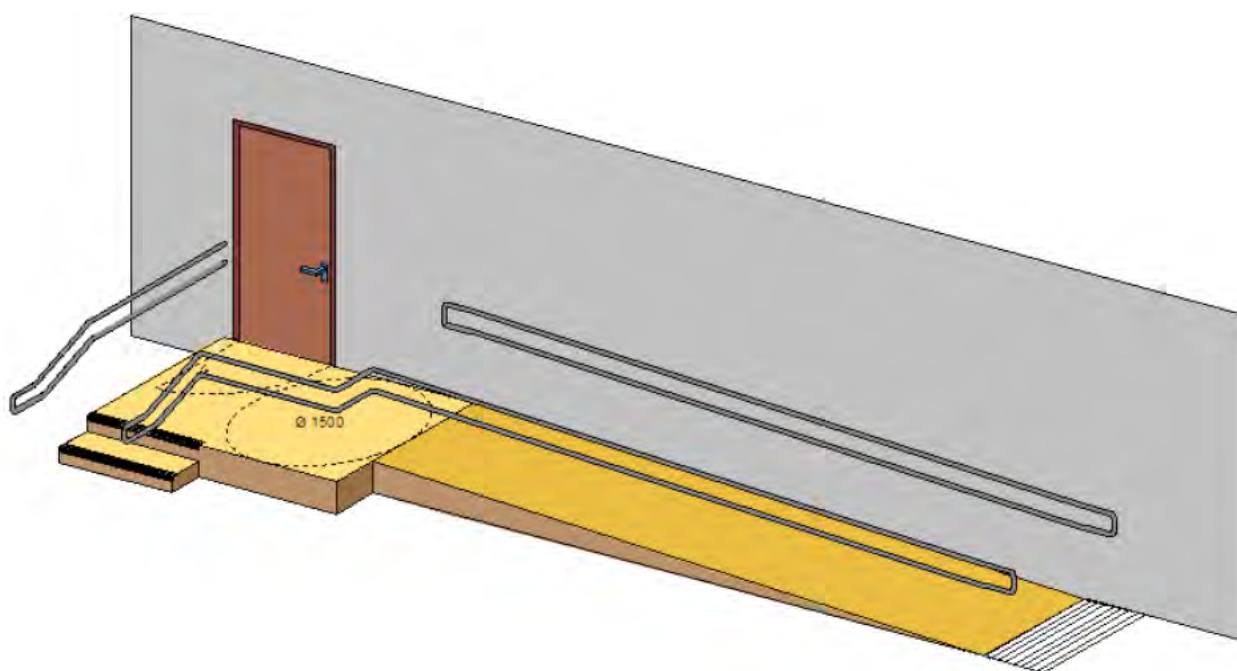
Dersom rampen er en del av selve inngangspartiet gjelder kravene for rampe, det vil si at det også er krav om håndlister og markering.

Anbefalinger

For å gi godt grep bør håndlist ha et tilnærmet rundt tverrsnitt med diameter ca. **45 mm**.

Eksempel på planløsninger

Eksempel på utforming av rampe.

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Sikkerhet ☐ Høyde ☐ Åpninger ☐ Merking	<p>§ 12-17 (1)</p> <p>☐ Rekkverk skal ha høyde og utforming som sikrer mot fall og sammenstøt.</p> <p>☐ Rekkverk skal utformes slik at klatring forhindres.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Balkong, terrasse o.l. må ha rekkverk eller annen anordning som hindrer at personer faller ut. Rekkverket skal ha slik høyde og utforming at personer ikke utsettes for fare for fall, og slik at barn ikke kan skade seg eller lett kan klatre over.</p> <p>☐ For å forhindre at barn kan klatre over, bør det benyttes løsning med vertikale spiler i rekkverket.</p> <p>§ 12-17 (2)</p> <p>☐ Høyde på rekkverk i trapper og ramper skal være minimum 0,9 m.</p> <p>☐ Høyde på rekkverk ved balkonger, tribuner, passasjer og lignende skal være minimum 1,0 m.</p> <p>☐ Der høydeforskjellen er mer enn 10,0 m over terreng, skal rekkverkshøyde være minimum 1,2 m.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Krav til minimumshøyde for rekkverk i trapper og ramper er forskjellig fra krav til minimumshøyde for rekkverk på balkonger og tribuner. Hensikten med krav til høyere rekkverk på balkong og tribune er sikkerhet og trygghetsfølelse. Kravene til høyde på disse rekkverkene er harmonisert med høydeangivelse som er gitt i NS-EN 13200-3 Del 3 Tilskueranlegg, gjerder og bølgebrytere.</p> <p>☐ Der høydeforskjellen til terreng eller underliggende plan er mindre enn 3 m, kan annen forsvarlig anordning enn rekkverk eller brystning med 1,0 m høyde benyttes. Eksempel på dette kan være fastmontert blomsterkasse med dybde, høyde og utforming slik at sikkerhet mot sammenstøt og fall ivaretas.</p> <p>§ 12-17 (4)</p> <p>☐ Åpninger i rekkverk skal inntil en høyde på 0,75 m være maksimum 0,10 m.</p> <p>☐ Horisontal avstand mellom bygningsdel og utenpåliggende rekkverk skal være maksimum 0,05 m.</p> <p>☐ Bestemmelsen er gitt for å hindre små barn i å komme seg gjennom åpninger eller å bli sittende fast i rekkverket og dermed utsettes for fare. Kravet om åpning på maksimum 0,10 m gjelder for vertikale og horisontale åpninger i selve rekkverket. En slik åpning vil forhindre at barn får hodet gjennom.</p> <p>☐ Åpninger som kan nås av krabbende/krypende barn må begrenses til 0,05 m. Kravet om horisontal avstand på 0,05 m mellom bygningsdel og utenpåliggende rekkverk gjelder for åpning mellom rekkverk og gulv/trinn når rekkverket er montert på utsiden av trappevange/balkong/tribune. Tilsvarende må åpning mellom rekkverkets underkant og gulv/trinn være maksimum 0,05 m.</p>	<p>☐ Utsyn ved sittende stilling på balkong.</p> <p>☐ Eventuelle glassplater i rekkverk merkes med kontrastfarge synlig for svaksynte. Bruk gjerne hvit farge.</p> <p>Se tema: Trapp 03:02.</p>
☐ Håndlist	<p>§ 12-17 (3)</p> <p>☐ Håndlist på rekkverk skal være i høyde 0,9 m over gulv/trinn.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ For håndlist på rekkverk i trapp er det generelle kravet at håndlisten skal være i høyde 0,9 m over trinn. For ramper og enkelte trapper er det krav om rekkverk i to høyder, jf. §§ 12-16 og 12-18.</p>	<p>☐ Rund håndlist med tykkelse 45 mm gir optimalt grep.</p> <p>☐ Avstand mellom håndlist og vegg 50 mm slik at det gir plass for hånd.</p> <p>☐ Håndlist føres sammenhengende uten brudd ved repos. Dette gjelder både innerløp og ytterløp av trapp. Håndlist er et ledende element for</p>

<p>§ 12-17 (5) ☐ For bygning med krav om tilgjengelig boenhet og byggverk med krav om universell utforming skal håndlist være utformet slik at den gir et godt grep.</p>	<p>person med nedsatt syn. ☐ Håndlist i tydelig lyshetsgradforskjell til bakgrunnsfarge.</p>
<p>Veiledning ☐ Hensikten med bestemmelsen er at håndlisten skal være utformet slik at den er sikker og god å holde i. ☐ Håndlisten bør være synlig slik at den er lett å gripe.</p>	
<p>§ 12-16 (1)a ☐ Trapp skal ha sikker avgrensing og ha håndlist på begge sider.</p>	
<p>Anbefalinger ☐ Håndlist bør ha et tilnærmet rundt tverrsnitt med diameter ca. 45 mm og utformes slik at den gir godt grep.</p>	

Illustrasjoner

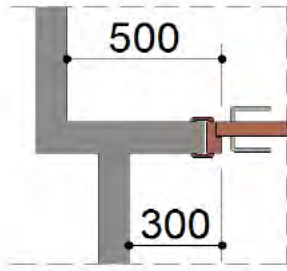
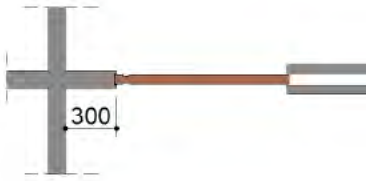
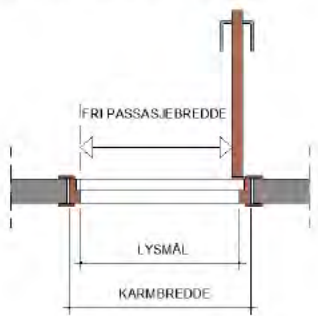
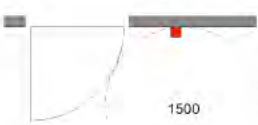
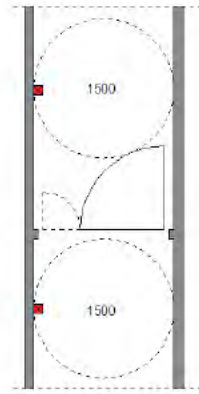
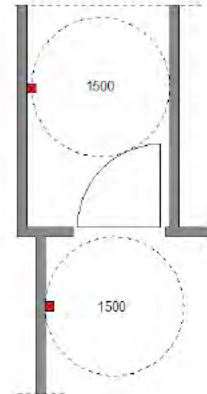

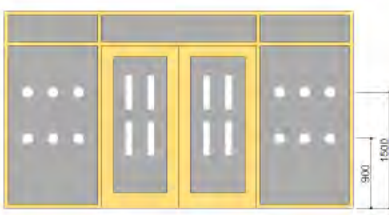
Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Plassering ☐ Glassdør ☐ Merking	<p>§ 12-15 (1)</p> <p>☐ Dør, port og lignende skal være lett å se og bruke og utføres slik at de ikke skader personer, husdyr eller utstyr.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Bestemmelsen gjelder for alle dører i alle byggverk. Bestemmelsen skal bl.a. hindre at dør, vindu, port m.m. skal medføre fare for personskade, skade på husdyr eller utstyr. Det er viktig at dør, port, vindu, reklameskilt, markiser og lignende plasseres slik at de er lette å se for å unngå sammenstøt. Det er også viktig at klemfare unngås.</p> <p>☐ Glassdør som ikke er merket kan være vanskelig å se. Krav til glass, herunder sikring og merking, er beskrevet i § 12-20.</p> <p>☐ Dør som slår ut i kommunikasjonsvei kan utgjøre en fare når den lukkes opp. Dør bør slå inn i rommet dersom ikke andre forhold tilsier at den må slå ut i kommunikasjonsvei.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Glassdør må være merket.</p> <p>☐ 2. Glassdør i bunnen av trapperom må unngås dersom det er fare for at person ved fall kan støte mot glasset slik at det knuses.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ Dør til bad/toalett bør slå ut av rommet. En dør som slår ut er enklere å åpne dersom en person inne i rommet har behov for hjelp.</p> <p>§ 12-20 (2)</p> <p>☐ Glassfelt i kommunikasjonsvei der det kan være fare for sammenstøt, skal være kontrastmerket med glassmarkør synlig fra begge sider i to høyder med senter 0,9 m og 1,5 m over ferdig gulv. Mønster i glassmarkør i dør skal være forskjellig fra glassmarkør i glassfelt.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med kravet om kontrastmerking er å forhindre sammenstøt og fall. For å unngå fare for sammenstøt må glassfelt være godt synlig også for person med nedsatt syn. Dette kan oppnås ved at glassfelt merkes med glassmarkør/kontrastmerking.</p> <p>☐ Høydemarkering er angitt ut fra et sikkerhetsperspektiv samt at markeringen da blir synlig for både stående og sittende personer, barn og personer med ulike typer av svaksynthet. Kravet om at mønster i glassmarkør skal være forskjellig i dør og glassfelt er gitt for at man lettere skal kunne se at det er en dør i feltet.</p> <p>§ 12-15 (4)</p> <p>☐ I bygning med krav om tilgjengelig boenhet gjelder første til tredje ledd, med unntak av tredje ledd bokstav a.</p> <p>§ 12-15 (3)a</p> <p>☐ Dør skal være synlig i forhold til omliggende vegger. Luminanskontrasten skal være på minimum 0,4. Tilsvarende gjelder også for heis og løfteplattform.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ I bygning med boenhet, uavhengig om det er krav om tilgjengelig eller ikke, gjelder ikke krav om at dør skal være synlig i forhold til omliggende vegger.</p> <p>☐ Det anbefales likevel at det tas hensyn til krav om synlighet ved planlegging og utførelse av dører i bygning med krav om tilgjengelig boenhet.</p>	<p>☐ Store glassfelt i dører kan markeres med bruk av losholt.</p> <p>☐ Ved fargevalg av glassmarkør / losholt, ta hensyn til kontrast i forhold til bakgrunnsfarge.</p> <p>☐ Hvit fargemarkering på glassflate.</p> <p>☐ Unngå frostet glassmarkering. Dette gir ikke god nok kontrast.</p> <p>☐ Der dør må slå ut i kommunikasjonsvei, anbefales plassering av dør inntrukket fra gangareal.</p>

☐ Bredde ☐ Høyde	<p>§ 12-15 (2)</p> <p>☐ Bredde og høyde skal tilpasses forventet ferdsel og transport, inklusiv rømning ved brann, og skal minst oppfylle følgende:</p> <p>§ 12-15 (2)a</p> <p>☐ Inngangsdør og dør i kommunikasjonsvei skal ha fri bredde minimum 0,9 m.</p> <p>☐ I byggverk beregnet for mange personer skal fri bredde være minimum 1,2 m.</p> <p>§ 12-15 (2)b</p> <p>☐ Dør internt i boenhet skal ha fri bredde på minimum 0,8 m.</p> <p>§ 12-15 (2)d</p> <p>☐ Dør skal ha fri høyde minimum 2,0 m.</p> <p>Innledning</p> <p>☐ Krav til fri bredde i dør er gitt i meter. Der forskriften krever 0,8 m, 0,9 m eller 1,2 m fri bredde på dør, kan det benyttes dør med modulmål hhv. 9 M, 10 M eller 13 M for utvendig karm. Dette forutsetter at den endelige fri bredde, dvs. i det ferdige byggverket, er så nær opp til kravet til fri bredde som mulig og ikke underskrides dette med mer enn 0,05 m.</p> <p>☐ Dørens konstruksjon og modulmål for utvendig karm vil gi varierende fri bredde. Fri bredde måles når døren har maksimal åpning, se figur 1a-d.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Forventet ferdsel og transport omfatter ferdsel av personer og husdyr, samt transport av møbler og utstyr i henhold til byggets funksjon. Krav til fri bredde i dør til og i rømningsvei for å ivareta sikkerhet ved rømning, fremgår av veiledningen til § 11-13, syvende ledd og § 11-14, femte ledd.</p> <p>☐ Det er satt en nedre grense for fri høyde i dør for å unngå skade på person ved sammenstøt og for å sikre normal transport av møbler og utstyr.</p>	☐ Dør til balkong og terrasse 10M .
☐ Terskel	<p>§ 12-15 (3)d</p> <p>☐ Terskelhøyde skal være maksimum 25 mm.</p> <p>☐ Terskel skal være avfaset.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Avfaset vil si at kantene på terskelen ikke er rette, men skråskjært ca. 45°.</p>	☐ Terskelfrie dører. Selv lave terskler kan skape problemer for den som bruker rullestol eller rullator. ☐ Dersom mulig velg terskelfrie branndører.
☐ Fri sideplass hengslet dør ☐ Fri sideplass skyvedør	<p>§ 12-15 (3)e</p> <p>☐ Ved sidehengslede dører skal det være minimum 0,5 m fri sideplass ved låskant på dørens hengselside og minimum 0,3 m på dørens karmside.</p> <p>☐ Ved skyvedører er det tilstrekkelig med fri sideplass på 0,3 m på begge sider.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Bestemmelsen om sideplass skal sikre at rullestolsbruker har tilstrekkelig plass ved åpning og lukking av dør.</p> <p>☐ Behovet for fri sideplass er 0,5 m på den siden der døren åpnes mot deg/slår inn og 0,3 m på den siden der døren åpnes fra deg/slår ut. Ved skyvedør er det behov for 0,3 m sideplass ved dørens åpningsside, uansett om den åpnes innenfra eller utenfra.</p>	
☐ Dørhåndtak ☐ Vrider		☐ Unngå nikkel i dørhåndtak. Dette kan gi allergisk reaksjon. ☐ Dørhåndtak som gir plass til hele hånden. ☐ Dørhåndtak i tydelig lyshetsgradforskjell til dørblad.

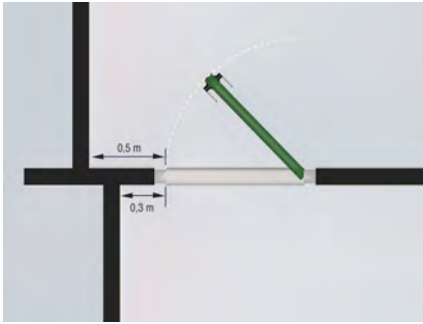
		☐ Låsmekanisme til balkongdør/terrassedør som er lett å betjene. Se tema: Skilt, betjeningspanel, håndtak, armaturer mv. 04:01.
☐ Manuell åpningskraft	<p>§ 12-15 (3)b</p> ☐ Dør som er beregnet for manuell åpning skal kunne åpnes med åpningskraft på maksimum 20 N . <p>Veiledning</p> ☐ Hensikten med bestemmelsen er å sikre at personer med redusert armkraft/håndkraft kan åpne dører. ☐ Tunge dører og dører med dørlukkere kan være vanskelig å åpne, særlig for barn og eldre personer. Dersom man skal åpne dør fra rullestol eller benytter andre ganghjelpemidler blir dette ekstra komplisert. <p>Preaksepterte ytelser</p> ☐ 1. For dører som krever større åpningskraft enn 20 N må utstyr som sikrer minst like god tilgjengelighet benyttes. Slikt utstyr kan være dørautomatikk. ☐ 2. Dører som må være selvlukkende, dvs. som har dørpumpe, må ha dørautomatikk.	☐ Vurder brannør som kan stå åpen på magnet. ☐ Unngå dørpumpe på dører som ikke har brannkrav. ☐ Bryter for døråpner i kontrast til bakgrunnsfarge, merket med piktogram ☐ Åpningstid 20 sek. Person med nedsatt bevegelseevne vil da ha mulighet til å passere. ☐ Skyvedør til balkong / terrasse kan velges dersom den har åpningskraft under 20 N og ikke har terskel. Anbefaling: Bruk fjærvekt (fiskevekt) ved kontroll av manuell åpningskraft.
☐ Døråpner	<p>§ 12-15 (3)c</p> ☐ Døråpner for automatiske dører skal monteres utenfor dørens slagradius. ☐ Den skal være godt synlig og være plassert med betjeningshøyde mellom 0,8 m og 1,1 m over gulv. ☐ Avstand fra innvendig hjørne skal være minimum 0,5 m . <p>Veiledning</p> ☐ Med dørens slagradius forstår vi området som døren slår ut over når den åpnes eller lukkes. ☐ Årsaken til at døråpner må plasseres utenfor dørens slagradius er fare for sammenstøt når døren slår opp. For at en rullestolsbruker skal kunne benytte døråpner, må døråpner plasseres slik at rullestolen kan stå utenfor dørens slagradius mens døråpner betjenes. Kravet om 0,5 m fra innvendig hjørne er satt for at rullestol skal ha tilstrekkelig plass ved siden av dør. ☐ Angitt høydeplassering skal sikre at både stående og sittende kan betjene døråpner.	☐ Bryter for døråpner plasseres på dørens låsside. ☐ Bryter for døråpner monteres 0,5 m fra dørens slagradius. ☐ Alternativ plassering av bryter for døråpner på stolpe eller søyle. ☐ Bryter for døråpner i kontrast til bakgrunnsfarge. ☐ Bryter for døråpner merket med piktogram med lyshetsgradforskjell til bakgrunnsfarge. ☐ Åpningstid 20 sek. Person med gangvansker vil da ha mulighet til å passere.

Betjeningsareal		
Tegnforklaring Nødvendig gulvflate	Minimum betjeningsareal ved utadslående dør. 	Minimum betjeningsareal ved innadslående dør.

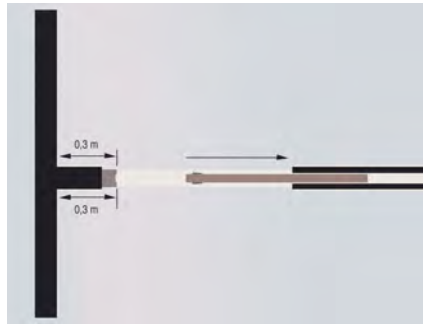
Eksempel på planløsninger		
<p>Minimum fri sideplass ved dør.</p> 	<p>Minimum betjeningsareal ved skyvedør</p> 	<p>Lysmål / fri passasjebredde.</p>
<p>Plassering av bryter for døråpner i korridor.</p> 	<p>Plassering av bryter for døråpner i korridor.</p> 	<p>Plassering av bryter for døråpner i korridor.</p>

Illustrasjoner		
<p>Bryter for døråpner må være plassert slik at den kan nås og slik at sammenstøt unngås når døren åpnes.</p> 	<p>Betjeningspanel skal være plassert mellom 0,8 m og 1,1 m.</p> 	<p>Dør beregnet for manuell åpning skal ha åpningskraft på maksimum 20 N.</p>
<p>Sikring av glassfelt med kontrastmerket glassmarkør på begge sider, med forskjellig mønster for dør og glassfelt.</p> 		

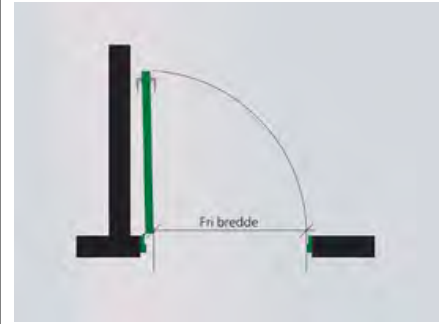
Nødvendig fri sideplass ved dør.

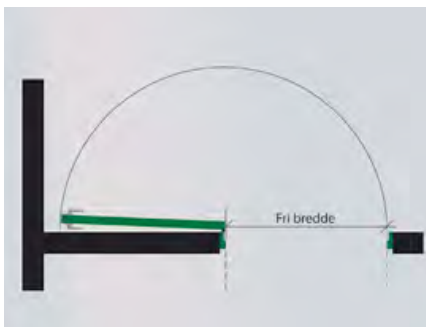
Nødvendig fri sideplass ved skyvedør.

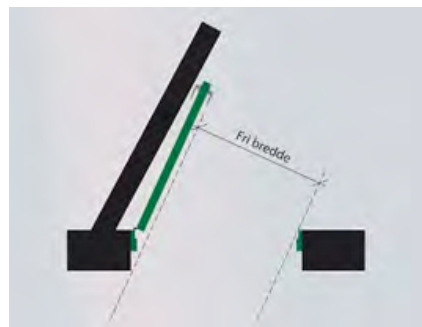
Figur 1a: Måling av fri bredde i dør med 90 graders åpningsvinkel.

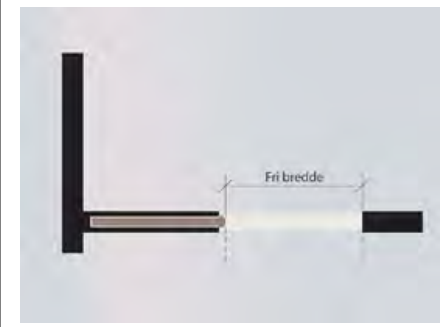
Figur 1b: Måling av fri bredde i dør med 180 graders åpningsvinkel.

Figur 1c: Måling av fri bredde i dør mot skrå vegg.

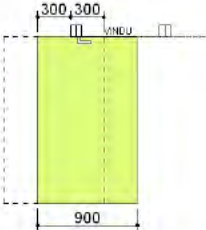

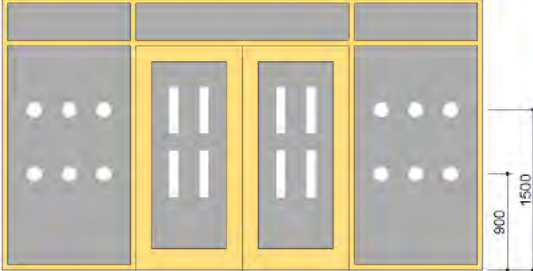
Figur 1d: Måling av fri bredde i skyvedør.

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Utsyn	<p>§ 13-13</p> <p>☐ Rom for varig opphold skal ha vindu som gir tilfredsstillende utsyn med mindre virksomheten tilsier noe annet.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hva som menes med rom for varig opphold fremgår av § 13-12. Utsyn er en viktig og etterspurt kvalitet med stor betydning for hvordan innemiljøet oppleves. I tett bebyggelse er det tilstrekkelig å ha utsyn mot husrekker, gateløp, bakgård o.l.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. I boenhet må rom for varig opphold ha minst ett vindu som gir tilfredsstillende utsyn. Stue må ha minst ett vindu der underkant glassflate er maksimum 1,0 m over underliggende gulv slik at det oppnås tilfredsstillende utsyn for både stående og sittende. Dette gjelder ikke for supplerende stue på loft eller i kjeller innenfor samme boenhet, eller for stue i sekundærleilighet.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>I rom for varig opphold bør glassflaten gi mulighet for utsyn i området 1,0 - 1,8 m over gulvet. Det bør tilstrebes sikt til grøntområder der dette er mulig.</p>	☐ Avskjerming for direkte sollys som er blendende. Sterkt sollys kan også medføre høy innetemperatur som kan gi helseplager.
☐ Fri passasje	<p>§ 12-7 (3)</p> <p>☐ I tilgjengelig boenhet skal det i rom for varig opphold være fri passasje på 0,9 m til dør og vindu utenfor møbleringssone.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med kravet om fri passasje på 0,9 m til dør og vindu er å sikre at rullestolsbruker lett kan komme til dører og vinduer uten at det er nødvendig å flytte på møbler.</p>	
☐ Betjening ☐ Håndtak	<p>§ 12-21 (1)</p> <p>☐ Skilt, styrings- og betjeningspanel, håndtak, armaturer mv. skal være enkle å forstå og betjene.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Skilt, styrings- og betjeningspanel, håndtak og armaturer mv. skal være utformet og plassert slik at personer med ulike brukerforutsetninger kan lese og håndtere dem. Dette innebærer at tekst og tall må være tydelig utformet med kontrast til bakgrunn (se annet ledd for nærmere om kontrast) og at håndtak og armaturer må ha en utforming som krever liten kraft og enkle grep for håndtering. Enkel å forstå tilsier at det må være intuitivt i bruk slik at feil bruk unngås.</p> <p>☐ Kravet gjelder også for håndtak til dører, vinduer og lignende, samt armaturer i bad, kjøkken etc.</p> <p>§ 12-21 (3)b</p> <p>☐ Håndtak skal være plassert med betjeningshøyde mellom 0,8 m og 1,1 m, være utformet med funksjonelt grep og ha en betjeningskraft slik at de enkle å bruke.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Kravet skal sikre at håndtak er plassert slik at de kan nås fra sittende og stående stilling. Funksjonelt grep innebærer at håndtak må ha ergonomisk god utforming slik at dør, vindu og lignende kan åpnes med liten kraft.</p> <p>§ 12-21 (3)d</p> <p>☐ Der det etter forskriften skal være åpningsbare vinduer skal minst ett kunne betjenes med en hånd. Hendel skal kreve liten betjeningskraft og være plassert slik at den kan nås fra sittende stilling. Dette gjelder ikke for byggverk for publikum.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Åpningsbare vinduer kan være nødvendig i forbindelse med</p>	☐ Vindusvridere som er L-formet. En slik utforming gir godt grep. ☐ Vindushåndtak i kontrast til vinduskarm. ☐ Vindushåndtak som gir plass til hele hånden. <p>Se tema: Skilt, betjeningspanel, håndtak, armaturer mv. 04:01.</p>

	<p>renhold, lufting eller rømming. Etter forskriften må vinduer som fungerer som rømningsveier lett kunne åpnes. Kravet om at åpningsbare vinduer skal kunne betjenes med en hånd innebærer ikke at vinduet åpnes ved hjelp av kun en hendel. Er det flere hendler må hver hendel kunne betjenes med en hånd på en slik måte at en får åpnet vinduet.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>Hendler må plasseres i en høyde mellom 0,8 m og 1,1 m over gulvnivå for at de skal kunne nås av person som sitter.</p>	
☐ Markering	<p>§ 12-20 (2)</p> <p>☐ Glassfelt i inngangsparti og kommunikasjonsvei der det kan være fare for sammenstøt, skal være kontrastmerket med glassmarkør synlig fra begge sider i to høyder med senter 0,9 m og 1,5 m over ferdig gulv. Mønster i glassmarkør i dør skal være forskjellig fra glassmarkør i nærliggende glassfelt.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med kravet om kontrastmerking er å forhindre sammenstøt og fall. For å unngå fare for sammenstøt må glassfelt være godt synlig også for personer med nedsatt syn. Dette kan oppnås ved at glassfelt merkes med glassmarkør/kontrastmerking.</p> <p>☐ Høyde på markering er angitt ut fra et sikkerhetsperspektiv for å forhindre sammenstøt. Markeringen blir da synlig for både stående og sittende personer med ulik synsevne samt for barn. Kravet om at mønster i glassmarkør skal være forskjellig i dør og nærliggende glassfelt er gitt for at man lettere skal kunne se at det er en dør i feltet.</p>	<p>☐ Ved fargevalg av glassmarkør/losholt, ta hensyn til kontrast i forhold til bakgrunnsfarge.</p> <p>☐ Hvit farge gir god kontrast. Frostet glassmarkering alene gir liten kontrast.</p>

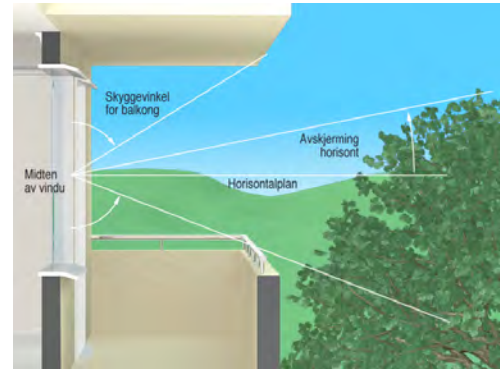
Betjeningsareal		
<p>Tegnforklaring</p> <p> Nødvendig gulvflate</p>	<p>Nødvendig betjeningsareal ved vindu.</p> 	

Illustrasjoner	
<p>Sikring av glassfelt med kontrastmerket glassmarkør på begge sider, med forskjellig mønster for dør og glassfelt.</p> 	

Tilfredsstillende utsyn innebærer at personer som oppholder seg i rommet skal ha god kontakt med det fri.

Skjerming av dagslys på grunn av terreng, andre bygninger o.l.

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt ☐ Orientering ☐ Skilt	<p>§ 12-21 (1)</p> <p>☐ Skilt, styrings- og betjeningspanel, håndtak, armaturer mv. skal være enkle å forstå og betjene.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Skilt, styrings- og betjeningspanel, håndtak og armaturer mv. skal være utformet og plassert slik at personer med ulike brukerforutsetninger kan lese og håndtere dem. Dette innebærer at tekst og tall må være tydelig utformet med kontrast til bakgrunn (se annet ledd for nærmere om kontrast) og at håndtak og armaturer må ha en utforming som krever liten kraft og enkle grep for håndtering. Enkel å forstå tilsier at det må være intuitivt i bruk slik at feil bruk unngås.</p> <p>☐ Kravet omfatter alle typer skilt, styrings- og betjeningspanel i byggverk som er ment å informere eller betjenes av allmennheten, ansatte i virksomheten eller beboere i boenhet. Slikt utstyr kan være informasjons- og retnings-skilt, kortlesere, port-telefoner, styringspanel for klimaanlegg og lignende. Bestemmelsen gjelder så vel mekaniske som IKT-baserte løsninger.</p> <p>☐ Kravet gjelder også for håndtak til dører, vinduer og lignende, samt armaturer i bad, kjøkken osv.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ 1. Utstyrets funksjon må kunne forstås ut fra sammenhengen de er plassert i.</p> <p>☐ 2. Berøringsskjermer er lite tilgjengelige for svaksynte og umulig å bruke for blinde. Berøringsskjermer må derfor unngås i forbindelse med viktig informasjon, som for å aktivere alarm og liknende.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ Styrings- og betjeningspaneler bør gi tilbakemelding/bekreftelse ved aktivering. Dette kan gjøres gjennom lydsignal (for de som ikke kan se) og visuell tilbakemelding (for de som ikke kan høre).</p>	<p>Hovedatkomstvei</p> <p>☐ Oversiktsskilt med illustrasjon av boligområdet atkomstveier og felles innganger.</p> <p>Hovedinngang</p> <p>☐ Utvendig skilting av hovedinngang.</p> <p>Kommunikasjonsvei</p> <p>☐ Ensartet, og logisk skilting gjennom hele bygget. Dette bidrar til god orientering.</p> <p>☐ Skilt med tekst og retningspil plassert der kommunikasjonsvei deler seg.</p> <p>☐ Skilt og tavler som er enkle å rengjøre og gir mulighet for endring av tekst.</p> <p>☐ Armatur på servant, dusj og oppvaskkum med ettgrepshendel.</p> <p>☐ Armatur i dusj med termostat.</p>
☐ Plassering ☐ Merking ☐ Betjeningspanel	<p>§ 12-21 (3)a</p> <p>☐ Betjeningspanel skal være plassert med betjeningshøyde mellom 0,8 m og 1,1 m over ferdig gulv.</p> <p>☐ Stikkontakter skal monteres minimum 0,5 m fra hjørne.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med kravet er at styrings- og betjeningspanel plasseres slik at de lett kan nås både i sittende og stående stilling. Betjeningspanel for komfyravtrekk og ventilasjonsanlegg vil vanligvis være plassert for høyt til at det enkelt kan nås fra sittende stilling. Plassering av slike betjeningspanel i riktig høyde vurderes som en spesialtilpasning inntil separate betjeningspanel er utviklet som standard, og omfattes ikke av bestemmelsen.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ Det må være fri passasje og trinnfri tilgang fram til betjeningspanel.</p>	<p>☐ Unngå plassering av skilt i motlys.</p> <p>☐ Skilt utenfor rom plassert ved dørens låsside i høyde 1,5 m fra gulv til underkant skilt</p> <p>☐ Orienteringsskilt utendørs i høyde 1,0 m fra bakkenivå til underkant skilt.</p> <p>☐ Plassering av skilt trukket vekk fra gangareal.</p> <p>☐ Betjeningspanel med tydelig skrift i kontrast til underlaget.</p> <p>☐ Taktil merking av betjeningspanel.</p>
☐ Håndtak	<p>§ 12-21 (3)b</p> <p>☐ Håndtak skal være plassert med betjeningshøyde mellom 0,8 m og 1,1 m, være utformet med funksjonelt grep og ha en betjeningskraft slik at de enkle å bruke.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Kravet skal sikre at håndtak er plassert slik at de kan nås fra sittende og stående stilling. Funksjonelt grep innebærer at</p>	<p>☐ Håndtak med plass til hele hånden gir funksjonelt grep.</p>

	<p>håndtak må ha ergonomisk god utforming slik at dør, vindu og lignende kan åpnes med liten kraft.</p> <p>§ 12-21 (3)d</p> <p>☐ Der det etter forskriften skal være åpningsbare vinduer skal minst ett kunne betjenes med en hånd. Hendel skal kreve liten betjeningskraft og være plassert slik at den kan nås fra sittende stilling.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Åpningsbare vinduer kan være nødvendig i forbindelse med renhold, lufting eller rømning. Etter forskriften må vinduer som fungerer som rømningsveier lett kunne åpnes. Kravet om at åpningsbare vinduer skal kunne betjenes med en hånd innebærer ikke at vinduet åpnes ved hjelp av kun en hendel. Er det flere hendler må hver hendel kunne betjenes med en hånd på en slik måte at en får åpnet vinduet.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ Hendler må plasseres i en høyde mellom 0,8 m og 1,1 m over gulvnivå for at de skal kunne nås av person som sitter.</p>	
<p>☐ Skrift</p> <p>☐ Utforming</p> <p>☐ Ringeklokke</p> <p>☐ Porttelefon</p>	<p>§ 12-21 (2)</p> <p>☐ Informasjon skal være lett å lese og oppfatte.</p> <p>☐ Det skal være synlig kontrast mellom tekst og bakgrunn.</p> <p>☐ Viktig informasjon skal være tilgjengelig med tekst og lyd eller punktskrift.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Hensikten med kravet er å sikre at informasjon er utformet slik at den kan oppfattes av flest mulig.</p> <p>☐ Skilt som er lette å lese og oppfatte har entydig tekst som er utformet med tilstrekkelig store bokstaver i kontrastfarge til bakgrunn. Ved valg av farge på tekst benytter man bakgrunnen som referanse. En fargekontrast betyr at fargen på objektet avviker fra fargen på bakgrunnen. Tekst på bakgrunn med mønster eller fotografi er vanskelige å lese. Punktstørrelse på skjermer/displayer må tilpasses forventet leseavstand.</p> <p>☐ Standardiserte piktogrammer kan erstatte tekst på enkelte skilt.</p>	<p>☐ Bruk små bokstaver med stor forbokstav.</p> <p>☐ Unngå blokkbokstaver da dette er vanskelig å lese for personer med nedsatt syn.</p> <p>☐ Bokstavstørrelse minimum 6 mm på betjeningspanel.</p> <p>☐ Skrifttype: Arial eller Helvetica.</p> <p>☐ Unngå buede skilt. Dette gir uheldige reflekser.</p> <p>☐ Unngå blanke overflater på skilt. Blanke overflater gir reflekser.</p> <p>☐ Skriftfarge mer enn 40 % lyshetsgradforskjell til skiltplate.</p> <p>☐ Skiltplate i tydelig lyshetsgradforskjell til veggfarge.</p> <p>☐ Piktogrammer, størrelse 150 mm x 150 mm på dør og 200 mm x 200 mm ved bruk av vingskilt eller skilt hengende ned fra tak.</p> <p>☐ Opphøyde tall og blokkbokstaver er lesbare også for blinde.</p> <p>☐ Vurdér bruk av blindeskrift.</p> <p>☐ Ringeklokke og porttelefon som er enkle og intuitive. Unngå bruk av koder. Dette kan være vanskelig å forstå.</p>
<p>☐ Belysning</p>		<p>☐ God allmennbelysning sammen med punktbelysning er en forutsetning for å oppnå godt lysmiljø.</p> <p>☐ Belysning av skilt og betjeningspanel ovenfra uten blending.</p> <p>☐ Unngå lys montert inne i skilttavle og betjeningspanel. Dette gir blending og dårlig lesbarhet.</p>
<p>☐ Elektriske installasjoner</p>		<p>☐ En stikkontakt i hvert rom plassert i høyde 1,0 m over gulv.</p> <p>☐ Stikkontakt montert 0,5 m fra hjørne.</p>

☐ Postkasse		☐ Betjeningshøyde underkant postkasse 1,1 m . ☐ Snusirkel for rullestol med diameter minimum 1,5 m foran postkasse.
------------------------------------	--	--

Tabeller

Fargekontraster, anbefalt av Royal National Institute for the Blind:

Bakgrunn	Bunnfarge	Tekst
Rød murstein, mørk stein	Hvit	Svart, mørkegrønn, mørkeblå
Lys murstein, lys stein	Svart, mørk	Hvit, gul
Hvitkalket vegg	Svart, mørk	Hvit, gul
Grønn vegetasjon	Hvit	Svart, mørkegrønn, mørkeblå

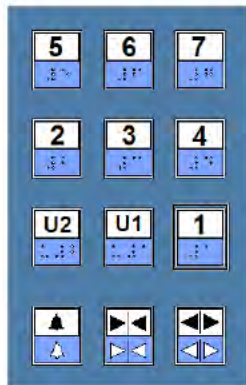
Anbefalt bokstavstørrelse på skilt for synshemmede personer (er å betrakte som minimumsverdier):

Leseavstand i meter	Versal X-høyde i mm	Skilthøyde i mm
3	30	60
5	50	100
6	60	120
10	75	150
12	90	180
15	100	200
18	120	240

Hentet fra boken: "Et inkluderende samfunn", Norges Blindforbund, 2004.

Illustrasjoner

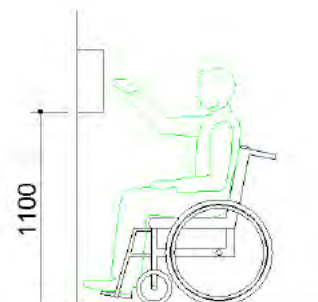
Betjeningspanel i heis.

Betjeningspanel skal være plassert mellom 0,8 m og 1,1 m.

Betjening av postkasse.

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsetelser
☐ Generelle krav til ventilasjon	<p>§ 13-1 (1)</p> <p>☐ Bygning skal ha ventilasjon tilpasset rommenes forurensnings- og fuktbelastning slik at tilfredsstillende luftkvalitet sikres. Luftkvalitet i bygning skal være tilfredsstillende med hensyn til lukt og forurensning. Inneluft skal ikke inneholde forurensning i skadelige konsentrasjoner med hensyn til helsefare og irritasjon. Det skal tas hensyn til romtype, innredning, utstyr og forurensningsbelastning fra materialer, prosesser, personer og husdyr.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Tilfredsstillende luftkvalitet er en forutsetning for trivsel og velvære og for å unngå negative helseeffekter hos de mennesker som oppholder seg i bygningen. Ventilasjon må derfor prosjekteres og utføres slik at tilfredsstillende luftkvalitet oppnås både med hensyn til lukt og forurensning. I bygninger utenom industribygg vil ventilasjonsbehovet vanligvis være styrt av forurensning fra mennesker og materialer. Ved planlegging og prosjektering av ventilasjonsløsning må det først og fremst tas hensyn til bygningens lokalisering, bruken av bygningen og brukernes behov i hvert enkelt tilfelle.</p> <p>☐ Kravet i første ledd er oppfylt når de luftmengdene som er fastsatt i § 13-2 og § 13-3 legges til grunn ved prosjektering og utførelse.</p> <p>§ 13-1 (2) a</p> <p>☐ Bygning og bygningens ventilasjonsanlegg skal plasseres og utformes slik at tilluftskvaliteten sikres. Har ikke uteluften tilfredsstillende kvalitet for å forebygge helserisiko eller risiko for tilsmussing av ventilasjonsinstallasjoner, skal den renses før den tilføres bygning</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Inneluften vil være avhengig av kvaliteten på uteluften. Forskriften stiller derfor krav om at det skal tas hensyn til kvaliteten på uteluften ved plassering og utforming av bygningen og ventilasjonsanlegget. De store kildene til luftforurensning utendørs er veitrafikk og industri. Forurensninger i uteluften vil være gatestøv (silikater), svoveldioksid (SO₂), nitrogendioksid (NO₂), CO og sotpartikler fra forbrenning av bensin, diesel og fyringsolje. Både silikatforbindelser og sotpartikler er irritanter som kan fremkalle allergiske plager.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>Aktuelle tiltak for å oppnå tilfredsstillende kvalitet på tilført luft vil være avhengig av mengde og type forurensninger i uteluften. De viktigste tiltakene er plassering og utforming av luftinntak (se annet ledd bokstav d), samt god luftfiltrering. Luftinntaket bør alltid legges til den delen av bygningen som ligger lengst fra forurensningskilden.</p> <p>§ 13-1 (2) d</p> <p>☐ Luftinntak og avkast skal utformes og plasseres slik at forurensning fra avkast ikke tilbakeføres til inntaket og slik at luften ved inntaket er minst mulig forurenset.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ En viktig komponent i de fleste anlegg er luftinntaket. Sammen med luftfiltret skal luftinntaket hindre at mikrober som bakterier og muggsopper, sporer og virus samt pollen og</p>	<p>☐ Utforming og materialer kan gi behov for økte luftmengder.</p> <p>☐ Åpne betongflater avgir støv som kan gi blant annet luftveisplager. Støvbinding (maling/lakking) vil avhjelpe dette.</p> <p>☐ Norges Astma og Allergiforbund (NAAF) har egne malingskriterier for innendørs maling.</p>

smådyr i unødig grad kommer inn i klimasystemet. Luftinntaket sammen med luftfiltret skal også forhindre nedsmussing som følge av støv fra veislitasje, eksos og forbrenningsprodukter.

Andre luftforurensninger som vi kan finne i utelufta, er biocider og pesticider, samt organisk og uorganisk materiale. Alt dette kan stort sett fjernes fra lufta ved hjelp av hensiktsmessig utforming og plassering av luftinntak, samt god luftfiltrering. Snø og regn som trekkes inn i luftinntak, skaper korrosjons- og driftsproblemer og kan bidra til å forringe kvaliteten på innelufta hvis fukt blir stående i filtre og andre komponenter. Følgende må vurderes ved plassering og utforming av inntak:

- forurensning fra industri
- vegetasjon (naturlig og plantet)
- plassering av avkast i egen bygning og i nabobygninger
- avstand til kjøletårn
- nedbør
- dominerende vindretning
- inspeksjons- og rengjøringsmuligheter
- materialbruk
- forhold rundt selve luftinntaket:
  - høyde over bakken
  - høyde over nærmeste horisontale flate (det vil si tak eller bakken) bør ideelt være på vegg minimum **8 m** over flate
  - skjerming fra nedbør. Inntaksrist alene er ikke nødvendigvis tilstrekkelig. En skjerm gir bedre beskyttelse.
- plassering i forhold til avgasser fra bygningens eget fyringsanlegg
- behov for tiltak for å hindre igjenfrysing/riming bør vurderes

Anbefalinger

Følgende fire prinsipper bør tilstrebes ved utforming av luftinntak:

- plassering som minsker inntak av forurenset luft
- skjerm foran luftinntaksrist, med tilstrekkelig volum bak som gir tilfredsstillende lav lufthastighet
- lav og jevn lufthastighet over luftinntaksrist, gjerne ikke mer enn **1-1,5 m/s**, er avgjørende for å oppnå et godt resultat
- drenering og vanntett gulv i rommet bak luftinntaksrist. Gulvet bør ha sluk og tilfredsstillende fall mot sluk.

Anbefalinger

Materialer som kan gi avgassing over lengre tid, bør unngås. For slike produkter bør en etterspørre dokumentasjon for så å velge det mest lavemitterende produktet. Det er nødvendig at materialene gis tilstrekkelig tid til avgassing før bygningen tas i bruk.

§ 13-1 (2) g

Materialer og produkter skal ha egenskaper som gir lav eller ingen forurensning til innelufta.

Veiledning

Mange bygnings- og overflatematerialer avgir forurensninger som kan medføre ubehag, irritasjon eller risiko

	<p>for helseskade. Sten, glass, tegl, tre, gips og høytrykkslaminater er eksempler på materialer som i liten grad avgir forurensning til innemiljøet. Plastmaterialer (tapeter, gulvbelegg, maling mv.) kan avgi et mangfold ulike stoffer. Lim, sparkel og fugemasser bør derfor anvendes i så små mengder som mulig. Det er imidlertid store produktforskjeller innen samme produktgruppe når det gjelder hva og hvor mye som avgasses. Dette gjelder blant annet plastprodukter.</p> <p>☐ Det må benyttes bygnings- og overflatematerialer med tilfredsstillende dokumentasjon som bekrefter at de ikke avgir forurensninger som kan medføre ubehag, irritasjon eller risiko for helseskade.</p> <p>☐ Det må kreves dokumentasjon av byggematerialer og -produkter som anvendes innendørs med hensyn til:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sammensetning • emisjon/tidsrelatert emisjonskurve. For materialer som krever liming til underlaget, må emisjonsdata gis for kombinasjonen • tiltenkt anvendelse og bruksegenskaper • egnet overflatebehandling • opplysninger om mulige helseeffekter • rengjørings- og vedlikeholdsmuligheter, metoder og midler <p>Mineralfiberprodukter må utformes eller innebygges slik at avgivelse av fibre til romluften forhindres.</p>	
<p>☐ Ventilasjon i boenhet</p>	<p>§ 13-2 (1)</p> <p>☐ Boenhet skal ha ventilasjon som sikrer en gjennomsnittlig frisklufttilførsel på minimum 1,2 m³ pr. time pr. m² gulvareal når rommene eller boenheten er i bruk og minimum 0,7 m³ pr. time pr. m² gulvareal når rommene eller boenheten ikke er i bruk. Dersom ventilasjon styres etter behov slik at luftmengden reduseres i deler av driftstiden må den forseres i andre perioder slik at tilfredsstillende luftkvalitet sikres i den tiden rommene eller boenheten er i bruk.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ En boenhet må tilføres tilstrekkelig mengde ren uteluft for å tynne ut de forurensninger som tilføres inneluften. Dette kan skje ved at det etableres nødvendig avtrekk fra rom med større luftforurensning eller fuktighetsbelastning, som kjøkken, bad, WC og vaskerom, samtidig med at det tilføres tilsvarende friskluftmengder til rom med krav til høyere luftkvalitet.</p> <p>☐ En uteluftmengde tilsvarende det samlede avtrekk må tilføres boligen. Det er ikke behov for så stor luftveksling pr. time i bolig som i andre typer bygninger fordi boliger har lavere personbelastning (færre personer pr. m² gulvareal).</p> <p>☐ Krav til frisklufttilførsel gjelder som et gjennomsnitt over døgnet. Frisklufttilførselen kan ikke reguleres ned til lavere enn 0,7 m³ pr. time pr. m² gulvareal. Dette forutsetter at ventilasjonen blir forsert andre deler av døgnet, slik at snittet for døgnet blir minimum 1,2 m³ pr. time pr. m² gulvareal når rommene eller boenheten er i bruk. Med "i bruk" menes i denne sammenheng "beboes".</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ For å tilfredsstille kravene til luftkvalitet i § 13-1 og krav til energieffektivitet i kapittel 14 må bolig vanligvis ha installasjoner for balansert ventilasjon. Kryperom og kjeller som ligger delvis over terreng og som ikke har mekanisk ventilasjon må ha ventiler i flere yttervegger slik at</p>	<p>☐ Ventilasjonsanlegg dimensjoneres for avtrekksbehov på kjøkken og bad og med påslag for redusert ytelse over tid.</p>

	<p>kjellerrommet får gjennomtrekk. Har kjeller planløsning som tilsier at den ikke kan ventileres effektivt med ventiler i yttervegger, må den ha mekanisk ventilasjon.</p> <p>☐ Peis og annet åpent ildsted som har behov for rikelig røykavtrekk, krever tilførsel av 150-300 m³ luft pr. time (42-84 l/s) som friskluftkanal direkte til ildstedet.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ Balansert ventilasjon vil, med riktig innregulering, bidra til trykknøytrale forhold som effektivt vil bidra til å redusere innstrømning av radon fra grunn. Det anbefales derfor at kjeller også har installasjoner for balansert ventilasjon.</p> <p>☐ Avtrekkskanal for søppelnedkast og søppelrom bør tilknyttes søppelsjakten over øverste inntaksluke og føres over bygningens tak.</p>													
	<p>§ 13-2 (2)</p> <p>☐ Soverom skal tilføres minimum 26 m³ friskluft pr. time pr. sengeplass når rommet eller boenheten er i bruk.</p>													
	<p>Veiledning</p> <p>☐ NS-EN 13779 Ventilasjon i yrkesbygninger - Ytelseskrav for ventilasjons- og romklimatiseringssystemer har tallfestede krav til CO₂-nivå for rom der mennesker er den vesentlige forurensningsbelastning (CO₂-konsentrasjon over uteluftnivå). Norske anbefalinger på totalt 1000 ppm ligger i området mellom akseptabelt og moderat luftkvalitet iht. standarden. For å holde konsentrasjon under 1000 ppm, trengs en uttynning av utåndingsluften på 26 m³ pr. time og pr. person.</p>													
	<p>§ 13-2 (3)</p> <p>☐ Soverom skal tilføres minimum 26 m³ friskluft pr. time pr. sengeplass når rommet eller boenheten er i bruk.</p>													
	<p>Veiledning</p> <p>☐ Rom som ikke er beregnet for varig opphold må sikres tilstrekkelig friskluft for å tynne ut forurensningene som avgis fra materialer og innredning. Med rom for varig opphold i boenhet menes stue, soverom, kjøkken og arbeidsrom. Rom som ikke er for varig opphold er bad, toalett, tekniske rom, bod, garasje o.l.</p>													
	<p>§ 13-2 (4)</p> <p>☐ Kjøkken, sanitærrom og våtrom skal ha avtrekk med tilfredsstillende effektivitet.</p>													
	<p>Veiledning</p> <p>☐ Kjøkken, sanitærrom og våtrom skal ha ventilasjon tilrettelagt for forsert ventilasjon.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ I kjøkken, vaskerom, bad/WC, separat bad og separat WC må det være tiltak som sikrer tilfredsstillende ventilasjon ved stor forurensningsbelastning som følge av forventet bruk av rommene. Dette vil være ivaretatt når avtrekksvolumet er minimum som angitt i henhold til tabell 1. Avtrekk fra kjøkken må føres i egen kanal på grunn av fettavsetning fra matos. Ved forsert ventilasjon må tilsvarende luftmengder tilføres rommet som de som trekkes av.</p> <p>§ 13-2 Tabell 1: Avtrekksvolum i bolig. Modal.</p> <table border="1" data-bbox="375 1881 1061 2051"> <thead> <tr> <th>Rom</th> <th>Grunnventilasjon</th> <th>Forsert ventilasjon</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Kjøkken</td> <td>36 m³ /h</td> <td>108 m³ /h</td> </tr> <tr> <td>Bad</td> <td>54 m³ /h</td> <td>108 m³ /h</td> </tr> <tr> <td>Toalett</td> <td>36 m³ /h</td> <td>Som grunnventilasjon</td> </tr> </tbody> </table>	Rom	Grunnventilasjon	Forsert ventilasjon	Kjøkken	36 m ³ /h	108 m ³ /h	Bad	54 m ³ /h	108 m ³ /h	Toalett	36 m ³ /h	Som grunnventilasjon	
Rom	Grunnventilasjon	Forsert ventilasjon												
Kjøkken	36 m ³ /h	108 m ³ /h												
Bad	54 m ³ /h	108 m ³ /h												
Toalett	36 m ³ /h	Som grunnventilasjon												

	<p>Vaskerom 36 m³ /h 72 m³ /h</p> <p>☐ Forsert avtrekk fra kjøkken forutsettes løst med avtrekkshette som utformes og plasseres slik at forurensning fra komfyr og lignende fanges opp på en effektiv måte og forhindrer matlukt fra å spre seg i bygningen. Ugunstig plassering og utforming vil medføre behov for økt avtrekksvolum.</p>	
<p>☐ Termisk inneklima</p>	<p>§ 13-4 (1)</p> <p>☐ Termisk inneklima i rom for varig opphold skal tilrettelegges ut fra hensyn til helse og tilfredsstillende komfort ved forutsatt bruk.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Både høy og lav lufttemperatur kan forårsake komfort- og helseproblem. Høy og lav lufttemperatur reduserer muskelfunksjon og medfører redusert arbeidsprestasjon og økt ulykkesrisiko. Ubegag ved at luften føles tørr henger ofte sammen med høy innetemperatur. Sammen med høy fuktighet kan høy temperatur fremme vekst av husstøvmidd og mikroorganismer samt bidra til å øke emisjoner fra overflatematerialene i rommet.</p> <p>☐ Stråling fra kalde eller varme omgivende flater som gir ubegag, må unngås.</p> <p>☐ Hva som forstås med rom for varig opphold i boenhet fremgår av § 13-2.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ Det anbefales at lufttemperaturen så langt mulig holdes under 22 °C når det er oppvarmingsbehov.</p> <p>☐ Lufttemperatur tilpasses rommets funksjon og bruk, og muligheter for individuelle reguleringsmuligheter bør tilstrebes.</p> <p>☐ For boligbygning uten installert kjøling bør noe høyere innetemperatur kunne aksepteres i korte perioder. Dette begrunnes med at boligbygninger har et bruksmønster som gir brukeren større personlig påvirkning og mulighet til å tilpasse seg høy innetemperatur, f.eks. ved lettere bekledning og gjennomlufting i oppholdssonen. For boligbygning vil kravet til termisk inneklima vanligvis være oppfylt dersom minst to av ovennevnte passive tiltak er gjennomført.</p> <p>☐ Lufttemperaturforskjell over 3-4 °C mellom føtter og hode gir uakseptabelt ubegag, likeså daglig eller periodisk temperaturvariasjon utover ca. 4 °C.</p> <p>§ 13-4 (2)</p> <p>☐ I rom for varig opphold skal minst ett vindu eller en dør mot det fri kunne åpnes. I rom i arbeids- og publikumsbygg der åpningsbare vinduer er uønsket ut fra bruken, kan det benyttes vinduer med fast karm.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Vinduer som kan åpnes gir muligheter for å ventilere rommet dersom ventilasjons- og temperaturkontrollsystemet skulle svikte. Åpningsbare vinduer gir gode muligheter for rask utlufting, for eksempel ved matlaging og vasking. Kravet om vindu er hjemlet i § 13-13. Dersom dette kravet kommer til anvendelse skal minst ett av vinduene eller en dør mot det fri kunne åpnes.</p> <p>I rom i arbeids- og publikumsbygg kan det gjøres unntak fra hovedregelen om åpningsbare vinduer dersom bruken eller driften av rommet forutsetter at vinduer ikke skal kunne åpnes.</p>	<p>☐ Boliger utformes på en slik måte at en unngår flater som kan samle støv (støvdeponi).</p> <p>☐ Solutsatte vinduer utformes med solavskjermende tiltak for å hindre overoppvarming.</p> <p>☐ Boliger planlegges med muligheter for utlufting via vindu av alle rom for varig opphold for å redusere problem med overtemperatur og god luftkvalitet.</p>

	<p>Anbefalinger Bad- og dusjrom bør ha vindu som kan åpnes.</p>	
☐ Generelle krav om fukt	<p>§ 13-14 ☐ Grunnvann, overflatevann, nedbør, bruksvann og luftfuktighet skal ikke trenge inn og gi fuktskader, mugg- og soppdannelse eller andre hygieniske problemer.</p> <p>Veiledning ☐ Høy relativ fuktighet kan forårsake soppvekst, bakterieangrep, dårlig lukt og uheldige kjemiske reaksjoner i bygningsmaterialer, samt skader og kortere levetid på byggverk og komponenter. Avgassing fra et materiale vil også øke med økende fuktinnhold. Fukt er trolig den enkeltfaktor som bidrar mest til dårlig innemiljø og dermed helseplager som allergi og overfølsomhet. ☐ Endringer i klima medfører behov for en kontinuerlig klimatilpasning for å unngå fuktrelaterte skader på bygninger, konstruksjoner og anlegg i fremtiden. Viktige klimaendringer som økt årsnedbør og flere lokale intense nedbørepisoder innebærer økt fokus på kritiske detaljer i forhold til fuktsikring. Byggverk må plasseres og utformes slik at klimapåkjenningene på byggverket og utearealene blir så små som mulig. Blant annet vil økte nedbørsmengder stille større krav til utforming og oppbygging av yttervegger. Yttervegg bør derfor utføres etter prinsippet om tottrinnetting som gir god beskyttelse av indre deler av veggen. I tillegg sørger ventilasjon av luftspalten for rask uttørring av kledningen når den er blitt fuktet opp.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bygningsmaterialer må holdes tilstrekkelig tørre og rene både under lagring, transport og montering på byggeplassen for å unngå fuktproblemer. Materialene må også holdes tørre og rene etter at de er montert og mens byggverket er i bruk. 2. Materialer må kunne tåle den fuktpåkjenning de kan forventes å bli utsatt for. Det må foreligge tilfredsstillende materialdokumentasjon som angir kritiske verdier for fukt i forhold til mikrobiologisk vekst, avgassing og andre vesentlige egenskaper ved produktet. 3. Konstruksjonene (tak, fasader etc.) må prosjekteres og utføres slik at de i størst mulig grad er robuste mot fuktpåvirkninger i bygge- og bruksfasen. <p>Anbefalinger ☐ Robusthet mot fuktpåvirkninger innebærer blant annet at det benyttes materialer som tåler fremtidige fuktpåkjenninger, at konstruksjonene gis god uttørringsevne (spesielt hvis det benyttes fuktfølsomme materialer) og at tetthet mot nedbør og luftlekkasjer fra innelufta tilpasses lokale klimaforhold og forventet inneklima. ☐ For ensartede naturmaterialer og uorganiske materialer med langtids erfaring vil generiske data være tilstrekkelig. I prosjekteringsfasen bør det verifiseres at kravene i forskriften blir oppfylt ved å gjennomføre en fuktsikkerhetsprosjektering. ☐ Det innebærer blant annet å gjennomføre en særskilt vurdering av alle forhold vedrørende valg av materialer, konstruksjoner og bygningsdetaljer som kan medføre en risiko for fremtidige fuktskader.</p>	☐ Inngangsparti utformes på en slik måte at transport av fukt og smuss inn i bygningen reduseres mest mulig. Se "Universell utforming av bygg" fra Norges Astma og Allergiforbund (NAAF). ☐ Bad/tørkerom prosjekteres med muligheter for forsert ventilasjon.
☐ Fukt fra grunnen	<p>§ 13-15 ☐ Rundt bygningsdeler under terreng og under</p>	

	<p>gulvkonstruksjoner på bakken skal det treffes nødvendige tiltak for å lede bort sigevann og hindre at fukt trenger inn i konstruksjonene.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Yttervegger og gulv under eller i kontakt med terreng har normalt ikke nødvendig tetthet til å motstå vanntrykk. På utsiden av vanlige yttervegger og gulv mot terreng må det derfor være et trykkbrytende og drenerende lag som hindrer at det oppstår vanntrykk og som sørger for å lede vannet uhindret ned til drensledning og videre bort fra konstruksjonen.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Yttervegger og gulv under eller i kontakt med terreng må beskyttes av et drenerende lag som hindrer at det oppstår vanntrykk mot konstruksjonen og som sørger for å lede vannet uhindret bort fra konstruksjonen. Drenerende masser må sikres mot gjenslamming, for eksempel med fiberduk. Eventuell kjeller under grunnvannstand må utføres vanntett. 2. Drensledning må legges i tilstrekkelig dybde rundt grunnmur. Der grunnen er selvdrenerende, f.eks. der grunnen under og rundt bygningen består av grus eller sprengstein og vannet har uhindret avløp gjennom grunnen til lavereliggende grunnvannsnivå, kan drensledning sløyfes. 3. Yttervegger og gulv under eller i kontakt med terreng må beskyttes mot kapillært oppsuget vann med et kapillærbrytende sjikt. Når det benyttes pukk som kapillærbrytende sjikt må dette ha tykkelse som er minst to ganger materialets kapillære stighøyde. I tillegg må vegger og gulv under terreng ha vannavvisende overflate. <p>Anbefalinger</p> <p>Med økende varmeisolasjon øker faren for fuktproblemer i kryperomskonstruksjoner. Dersom man likevel velger å bygge med kryperom, bør enten alle materialer være uorganiske og etasjeskilleren helt lufttett, eller kryperommet være godt varmeisolert. I begge tilfeller bør terrenget tildekkes for å forhindre avdunsting fra grunnen. Kryperommet bør også kunne inspiseres og ikke ha mindre fri høyde enn 0,5 m.</p> <p>☐ Materialrester, flis og lignende organiske materialer bør fjernes fra kryperommet for å unngå vekst av mikroorganismer.</p>	
<p>☐ Overflatevann</p>	<p>§ 13-16</p> <p>☐ Terreng rundt byggverk skal ha tilstrekkelig fall fra byggverket dersom ikke andre tiltak er utført for å lede bort overflatevann.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ Terreng rundt byggverk skal planeres med fall utover minimum 1:50 i en avstand på minimum 3 m. Hvor terrenget gjør dette vanskelig, kan alternative tiltak være fall langs veggen, avskjæringsgrøfter o.l.</p> <p>☐ Takvann må ledes bort i rør eller så langt bort fra byggverket at det ikke fører til fuktpåkjenning av bygningsdeler under terreng.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ Massene i terrengoverflaten bør være relativt vanntette, slik at kun begrensede mengder nedbør og overflatevann</p>	

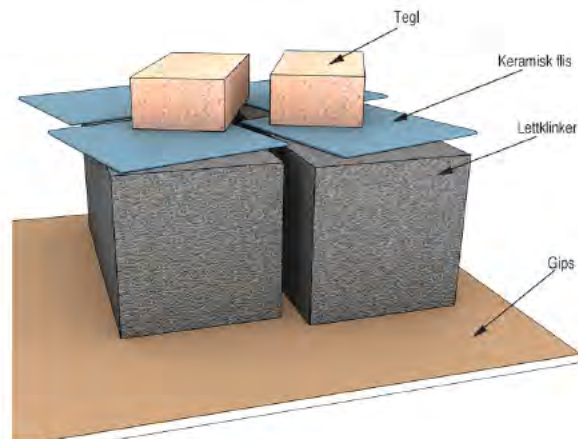
	renner rett ned i bakken inntil byggverket.	
☐ Fukt fra inneluft	<p>§ 13-18 Bygningsdeler og konstruksjoner skal prosjekteres og utføres slik at de ikke blir skadelig oppfuktet av kondensert vanndamp fra inneluften.</p> <p>Veiledning ☐ Innluftas fuktinnhold er en viktig faktor som kan påvirke innemiljøet negativt.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. I varmeisolerte yttervegger og tak og i innvendige skillekonstruksjoner mellom varme og kalde rom må det være et luft- og damptett sjikt, normalt en egen dampspærre, på varm side av varmeisolasjonen. Dampspærrens viktigste oppgave er å hindre at konstruksjonen tilføres fukt fra inneluften ved luftlekkasjer og diffusjon. Dampspærren skal også bidra til bygningens totale lufttetthet. Vindspærresjiktet på utsiden av isolasjonen må være mest mulig dampåpent og vende mot et ventilert hulrom. Konstruksjonen får da en selvuttørkingsevne. Dampspærren må ha en Sd-verdi større eller lik 10 m. 2. Dampspærresjiktet (og vindspærresjiktet) må utføres med lufttette skjøter. 3. For å sikre rask og god uttørking må det ikke benyttes materialer med stor damptetthet andre steder i konstruksjonen enn i forbindelse med dampspærresjiktet. Eventuell fukt må slippe ut via ventilert og drenert luftespalte bak ytterkledningen og under taktekkingen. <p>Anbefalinger ☐ I varmeisolerte konstruksjoner bør det monteres dampspærre straks isolasjonen er montert for å hindre oppfukning av yttervegger og tak i byggeperioden. Dette er særlig kritisk i den kalde årstiden.</p>	
☐ Byggfukt	<p>§ 13-19 ☐ Materialer og konstruksjoner skal være så tørre ved innbygging/forsegling at det ikke oppstår problemer med mugg- og soppdannelse, nedbrytning av organiske materialer eller økt avgassing.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Materialer og konstruksjoner må tørkes ut til fuktinnhold under den kritiske verdi for de materialer som inngår i konstruksjonene. 2. For å unngå soppangrep på trevirke, må trevirke inneholde mindre enn 20 vektprosent fukt. 3. I konstruksjoner med lav uttørkingsevne (for eksempel konstruksjoner mot terreng) må fuktinnholdet i trevirket være lavere enn 15 vektprosent fukt før innbygging. 4. For å unngå nedbrytning av myknere i PVC-belegg og lim eller avrettingsmasser som påføres betong, må fuktnivået være under kritisk grense for den aktuelle materialkombinasjonen. 5. For å kunne dokumentere at kravet er oppfylt, må fuktinnholdet måles. <p>Anbefalinger ☐ Det bør settes av tilstrekkelig tid til uttørking. Ensidig uttørking av betong tar særlig lang tid.</p>	

	☐ Oppfukting av en del materialer fører også til en økt avgassing av organiske stoffer fra materialer til inneluften.	
☐ Våtrom og rom med vanninstallasjoner	<p>§ 13-20 (2) a</p> ☐ Våtrom skal ha sluk og gulv med tilstrekkelig fall mot sluk for de deler av gulvet som må antas å bli utsatt for vann i brukssituasjonen. Rom med sluk skal være utformet slik at eventuelt lekkasjevann ledes til sluk. <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>1. For å oppfylle funksjonskravet i forskriften må en av følgende ytelser være oppfylt:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ a. Tilstrekkelig fall vil være 1:50 minimum 0,8 m ut fra sluket dersom dusjen er over sluket. Hvis dusjen ikke er over sluket, må det også være fall 1:50 fra og med dusjens nedslagsfelt og til sluket. Med dusj menes også stedet hvor det er tiltenkt mulighet for trinnfri dusjing som krevd i § 12-9, første ledd bokstav b og annet ledd bokstav d. ☐ b. Det må være fall mot sluk på hele gulvet, minimum 1:100. Fallet må være jevnt fordelt i rommet, men kan med fordel økes i dusjsonen. Våtrommets vanntette sjikt må i alle ytterkanter nå minimum 25 mm høyere enn overkant slukrist. <p>2. I tillegg til ytelse angitt i punkt 1 må følgende være oppfylt:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Lekkasjevann skal kunne renne til sluk fra ethvert sted i våtrommet. Dette medfører at det i de fleste tilfeller må være fall til sluk på hele gulvet. <p>§ 13-20 (2) b</p> ☐ I våtrom skal bakenforliggende konstruksjoner som kan påvirkes negativt av fukt være beskyttet av et egnet vanntett sjikt. Gjennomføringer skal ikke svekke tettheten. Materialer velges slik at faren for mugg- og soppdannelse er minimal. <p>Preaksepterte ytelser</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Våtrom må ha vanntett gulv. Gulv, inkludert overgangen til vegg, må alltid regnes som våtsone. Tilsvarende må vegger som regelmessig kan bli utsatt for vannsøl være vanntette. Dette er minst alle veggflater som er definert som våt sone i figur 1. ☐ Sluk i gulv må være tilpasset membranen og festet i gulvet på en slik måte at det ikke oppstår bevegelse mellom membran og sluk. ☐ Vanntette sjikt må bl.a. være bestandig mot vannbelastning, temperaturvariasjoner, alkalisk belastning samt ha tilstrekkelig vanddampmotstand dersom sjiktet vender mot utetemperatur og kalde rom. Vanntett sjikt kan være egne membranprodukter som banemembran og påstrykningsmembran, eller det kan være overflatematerialer med dokumentert tettefunksjon som vinylbelegg, baderomspaneler og våtromsmalinger. ☐ Gjennomføringer i tettesjikt må utføres med spesiell oppmerksomhet slik at tettefunksjonen opprettholdes over tid. Sjiktet må ha dokumentert vanntetthet. Mot kalde rom og på konstruksjoner mot uteklima (f.eks. yttervegger) må sjiktet også ha dokumentert damptetthet. ☐ Ved gjennomføring av rør i tettesjiktet, må man benytte mansjetter tilpasset gjennomføringen og typen tettesjikt. ☐ Det må benyttes fuktbestandige overflatematerialer på gulv, vegg, himling og andre flater som er i berøring med romlufta. ☐ Fugemasse i forbindelse med fliskledning må kunne aksepteres i et våtrom, og muggvekst kan derfor ikke helt 	

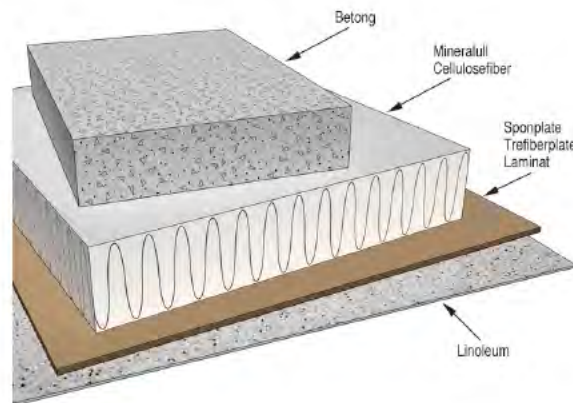
	<p>unngås. Det må velges produkter som reduserer faren for muggvekst mest mulig.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ I tillegg til vanntett sjikt på hele gulvet, bør man i de fleste tilfeller ha vanntett sjikt på alle veggflater i rommet.</p>	
<p>☐ Rengjøring før bygning tas i bruk</p>	<p>§ 13-21</p> <p>☐ For å begrense forurensningsmengden til inneluft og sikre god inneluftkvalitet skal overflater i rom, kanaler o.l. være rengjort og frie for synlig støv og fett før bygning tas i bruk.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ I nye eller ombygde bygninger kan inneklimaet være dårlig pga. emisjoner fra nye materialer og ved at inneluften tilføres forurensninger i form av støv som ikke er fjernet under byggeprosessen. Støv og avfall fra byggeprosessen finnes ofte i store mengder inne i konstruksjoner og i hulrom som sjakter, rom over nedforet himling, rom under oppforede golv, ventilasjonskanaler o.l. Støvet frigjøres gradvis og tilføres inneluften når bygningen tas i bruk. Prosessen påvirkes av trykkforholdene i rommene og kan pågå i svært lang tid. Et vanlig problem er sementstøv fra byggeprosessen som legger seg som et tynt lag over flater i rommene. Støv i inneluften kan gi hud- og slimhinneirritasjoner hos mennesker.</p> <p>☐ For å redusere innholdet av støv i inneluften som skyldes byggeprosessen, må det etableres faste rutiner for opprydding og renhold i hele byggeperioden.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>Ventilasjonskanaler bør være forseglet fra produsent og forseglingen bør ikke brytes før den monteres i bygningen. Det bør benyttes utstyr med påmontert støvavsug ved forurensende prosesser for å unngå at støv kommer inn i bygningen. All saging/kapping bør foregå utenfor bygningen dersom det ikke benyttes utstyr med påmontert støvavsug som fjerner støvet fra bygningen.</p> <p>☐ Det bør:</p> <ul style="list-style-type: none"> • etableres rutiner for å hindre at støv tilføres bygning under byggeprosessen • gjøres daglig rydding og fjerning av avfall, emballasje o.l. • gjøres periodisk støvsuging av utsatte installasjoner tekniske rom sjakter, rørgater, o.l. 	

Illustrasjoner

Eksempel på lavemitterende materialer med minimal avgivelse av irriteranter og luktstoffer.

Eksempel på lavemitterende materialer med moderat avgivelse av irriteranter og luktstoffer.

Sjekkpunkter	TEK10 med utdrag fra veiledning	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelle krav om lyd og vibrasjoner	<p>§ 13-6 (1)</p> <p>☐ Byggverk og brukerområde som er del av byggverk med tilhørende uteoppholdsareal avsatt for rekreasjon og lek, skal planlegges, prosjekteres og utføres slik at personer sikres tilfredsstillende lyd- og vibrasjonsforhold ut fra forutsatt bruk. Det skal sikres mulighet for arbeid, hvile, rekreasjon, søvn, konsentrasjon, kommunikasjon, god taleforståelse, oppfattelse av faresignaler og mulighet for orientering.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Ved planlegging av byggverk skal det tas hensyn til brukernes behov for beskyttelse mot støy og vibrasjoner. Byggverk må plasseres, prosjekteres og utføres slik at lyd- og vibrasjonsforholdene i det ferdige byggverket oppleves tilfredsstillende. Med støy menes uønsket lyd. Tilfredsstillende lyd- og vibrasjonsforhold må vurderes med bakgrunn i at personer har forskjellig hørsel og ulik evne til taleforståelse.</p> <p>Brukerområde</p> <p>☐ Brukerområder i lydteknisk sammenheng er en del av en bygning som må beskyttes mot støy fra andre deler av bygningen og fra utendørs kilder, slik at brukerne har mulighet for arbeid, hvile, rekreasjon, søvn, konsentrasjon, kommunikasjon, god taleforståelse, oppfattelse av faresignaler og mulighet for orientering. Et brukerområde kan være et rom eller en samling rom i en bygning som brukes til et bestemt formål, f.eks. en boenhet (bolig), undervisningsrom, sykerom i sykehus/pleieinstitusjoner, gjesterom i overnattingsbygg mv.</p> <p>☐ For brukerområder (boenhet) som ligger i samme bygning som nærings- og servicevirksomhet er det strengere krav til lydisolasjon for å oppfylle forskriften.</p> <p>☐ Lydforhold må sikres ved at bygninger har tilfredsstillende lydtekniske egenskaper. Med lydtekniske egenskaper menes luftlydisolasjon, trinnlydisolasjon, romakustiske størrelser og lydnivå.</p> <p>Anbefalinger</p> <p>☐ For å oppnå gode lydforhold ved egenprodusert støy, anbefales det å lydisolere mellom de ulike rommene innenfor et brukerområde. Egenproduksjon av støy som ikke reguleres av forskriften, er støy fra f.eks. husholdningsapparater, radio, musikkanlegg, tale osv. innenfor eget brukerområde.</p> <p>☐ Flere hybler gruppert rundt fellesrom som stue/kjøkken/bad, kan betraktes som et brukerområde. Det anbefales likevel å lydisolere mellom slike rom.</p> <p>§ 13-6 (3)</p> <p>☐ Byggverk for publikum og arbeidsbygning med tilhørende uteoppholdsareal, samt felles uteoppholdsareal for større boligområde og uteoppholdsareal for boligbygning med krav om heis skal ha lydforhold i samsvar med krav om universell utforming.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Byggverk må planlegges, prosjekteres og utføres slik at flest mulig opplever lydmiljøet som tilfredsstillende.</p> <p>☐ God taleforståelse, tilfredsstillende lydnivå og mulighet for konsentrasjon i arbeid er sentrale faktorer som må ivaretas for å oppnå gode lydforhold. Personer med nedsatt hørsel blir lett</p>	<p>☐ Vær spesielt oppmerksom på at montering av varmepumper kan gi støyplager også for naboer.</p> <p>Støygrenser: Se: Retningslinjer for behandling av støy i arealplanlegging T-1442, Miljøverndepartementet.</p>

	<p>forstyrret og plaget av bakgrunnsstøy. Bakgrunnsstøy, lydoverføring og akustiske forhold må vurderes for hvert enkelt rom i arbeidsbygning og i rom i byggverk for publikum der publikum har tilgang.</p> <p>☐ Ved høy bakgrunnsstøy blir det bl.a. vanskelig å oppfatte tale og konsentrere seg. Ved prosjektering av for eksempel undervisningsrom er det spesielt viktig å vurdere bakgrunnsstøy og aktivitetsstøy. Det samme gjelder for rom der det kan oppholde seg mange mennesker og det samtidig forutsettes at det skal oppnås god taleforståelse fra én til én. Dette gjelder eksempelvis restauranter og kantiner. Tilsvarende gjelder når det skal oppnås god taleforståelse fra én til mange/gruppe.</p> <p>☐ Lydbildet i et rom er viktig for orientering for blinde og svaksynte. Hørselen benyttes til å oppfatte rommet, finne ønsket retning og innredning/hindringer ved hjelp av ekko fra fottrinn, bruk av stokk og andre lyd-/talesignaler i rommet. Akustiske forhold, spesielt tidlige refleksjoner, er viktige for å kunne "lese" rommet. Rom med lang etterklangstid blir oppfattet som store rom, rom med kort etterklangstid blir oppfattet som små.</p> <p>Lydnivå i samsvar med krav om universell utforming er konkretisert i NS 8175:2012 .</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ Lydklasse C i NS 8175:2012 Lydforhold i bygninger - Lydklasser for ulike bygningstyper oppfyller krav til lydforhold . Se også veiledning til første ledd.</p>	
<p>☐ Lydisolasjon</p>	<p>§ 13-7 (1)</p> <p>☐ Skille mellom brukerområder skal ha lydisolerende egenskaper som sikrer tilfredsstillende lydforhold med hensyn på luftlyd i brukerområder og på omliggende arealer</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Der det stilles krav til luftlydisolasjon, må skillekonstruksjonene beskytte mot overføring av luftlyd.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>Lydklasse C i NS 8175:2012 Lydforhold i bygninger - Lydklasser for ulike bygningstyper oppfyller krav til luftlydisolasjon .</p> <p>§ 13-7 (2)</p> <p>☐ Byggverk skal prosjekteres og utføres slik at lydnivå fra trinnlyd og strukturlyd fra et brukerområde dempes slik at andre brukerområder sikres tilfredsstillende lydforhold.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ I brukerområder der det settes krav til trinnlydisolasjon, må det velges løsninger og benyttes egnede materialer som bidrar til å dempe trinnlyd fra vanlig gangtrafikk og forventet bruk av bygningen.</p> <p>I bygninger som brukes til blandet formål, f.eks. nærings- og servicevirksomhet i boligbygning, er det viktig med god lydisolering mellom brukerområdene slik at det ikke oppstår problemer med trinnlyd/strukturlyd. Se også veiledning til § 13-11 .</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>Lydklasse C i NS 8175:2012 Lydforhold i bygninger - Lydklasser for ulike bygningstyper oppfyller krav til trinnlydisolasjon.</p>	
<p>☐ Romakustikk</p>	<p>§ 13-8 (1)</p> <p>☐ Rom skal prosjekteres og utføres slik at det sikres tilfredsstillende romakustiske forhold.</p>	<p>☐ Overflatenes lydabsorpsjonsegenskaper er bestemmende for rommets etterklangstid. Dette har avgjørende</p>

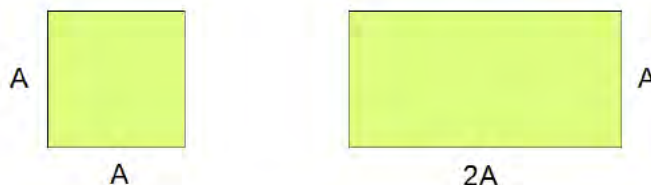

	<p>Veiledning</p> <p>☐ For å oppnå tilfredsstillende romakustiske forhold vil rommets form samt lydreflekterende og lydabsorberende flater være avgjørende.</p> <p>☐ Kravene til romakustiske forhold vil være forskjellige for ulike typer rom og bruksformål, f.eks. vil kravene til undervisningsrom og kontorlokaler være annerledes enn krav til fellesarealer i boligbygning mv. Et overordnet krav er at brukerne ikke skal oppleve plagsom etterklang eller ha problemer med å forstå tale, viktige meldinger eller lydsignaler. Hensyn utover dette bestemmes ut fra bruken av lokalene.</p> <p>Preaksepterte ytelser</p> <p>☐ Lydklasse C i NS 8175:2012 Lydforhold i bygninger - Lydklasser for ulike bygningstyper oppfyller krav til etterklangstid i boligbygning.</p>	<p>betydning for taleforståelse.</p> <p>☐ Lang taleavstand kombinert med mye bakgrunnsstøy eller etterklang vil øke behovet for spesielle akustiske og elektroakustiske tiltak.</p> <p>☐ Lydpanel, stående trespiler i ulik tykkelse med lydisolerende materiale bak, gir god demping av etterklangstiden. Stående panel som ikke samler mye støv.</p> <p>☐ Trinnlyddempende materiale i gulv i alle etasjer og i felles trapperom.</p> <p>☐ Unngå romgeometri som har utstrekning 1 : 1 eller 1 : 2. Denne romstørrelsen gir lang etterklangstid.</p>
<p>☐ Støy fra bygnings-tekniske installasjoner og utendørs lydilder</p>	<p>§ 13-9 (1)</p> <p>☐ Bygningstekniske installasjoner skal plasseres, prosjekteres og utføres slik at det sikres tilfredsstillende lydforhold i byggverk og brukerområde, i rom for varig opphold i annen bygning og på uteoppholdsareal avsatt for rekreasjon og lek.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Med bygningstekniske installasjoner menes installasjoner (innendørs eller utendørs) som er nødvendige for bygningens drift.</p> <p>☐ Eksempler på bygningstekniske installasjoner er varmeinstallasjon, kuldeinstallasjon, ventilasjonsanlegg, vann- og avløpsinstallasjoner, løfteinnretning (f.eks. heis, rulletrapp), sentralstøvsuger og nødstrømsaggregat.</p> <p>☐ De enkelte brukerområder i bygninger (boenheter, undervisningsrom, sykerom i sykehus mv.) må beskyttes mot støy fra bygningstekniske installasjoner i samme bygning eller i nærliggende bygninger.</p> <p>☐ Forskriften stiller krav til lydnivå fra bygningstekniske installasjoner uavhengig av om disse kun betjener eget brukerområde eller er felles for flere brukerområder. Kravet omfatter også lydnivå fra avtrekksvifter på kjøkken, bad og toalett og måles ved forsert ventilasjon i annet brukerområde. I eget brukerområde måles lydnivå fra egne avtrekksvifter ved grunnventilasjon.</p> <p>☐ For boliger inkluderes støy fra drift og bruk av innendørs garasjer og felles parkeringsanlegg. Kravene til lydnivå gjelder det totale lydnivået fra bygningstekniske installasjoner.</p> <p>☐ Hva som menes med rom for varig opphold; se § 13-4.</p> <p>☐ For å sikre tilfredsstillende lydforhold på uteoppholdsareal og innendørs ved åpne vinduer, stilles det krav til maksimalt utendørs lydnivå fra bygningstekniske installasjoner. Lydforholdene måles utenfor vindu eller på uteoppholdsareal for samme bygning eller nærliggende bygning.</p> <p>☐ For krav til uteoppholdsareal, se også § 8-4.</p> <p>Preaksepterte ytelser - lydnivå innendørs fra bygningstekniske installasjoner</p> <p>Lydklasse C i NS 8175:2012 Lydforhold i bygninger - Lydklasser for ulike bygningstyper oppfyller krav til innendørs lydnivå fra bygningstekniske installasjoner .</p> <p>Preaksepterte ytelser - lydnivå utendørs fra bygningstekniske installasjoner</p>	

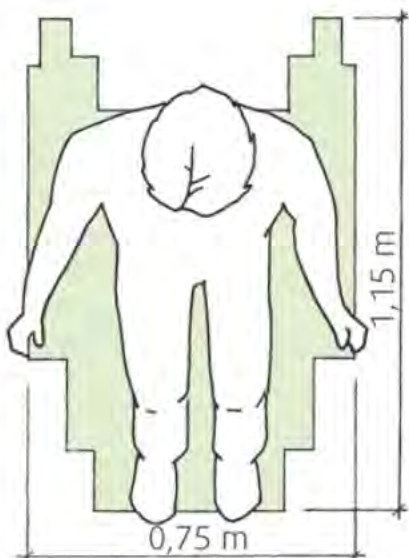
	<p>Lydklasse C i NS 8175:2012 Lydforhold i bygninger - Lydklasser for ulike bygningstyper oppfyller krav til utendørs lydnivå fra bygningstekniske installasjoner .</p> <p>§ 13-9 (2)</p> <p>☐ Byggverk skal, med hensyn på støy fra utendørs kilder, plasseres, prosjekteres, og utføres slik at det sikres tilfredsstillende lydforhold i byggverk og på uteoppholdsareal avsatt for rekreasjon og lek. Dette gjelder også støy fra strukturlydkilder.</p> <p>Veiledning</p> <p>☐ Støy fra utendørs kilder omfatter støy fra vei, bane, luftfart, sjøfart, industrivirksomhet (støy fra produksjonsutstyr) og støy fra annen samfunnsmessig virksomhet.</p> <p>☐ Støy fra utendørs lydkilder kan forekomme i kombinasjon med vibrasjoner, spesielt på steder med bløte grunnforhold. I forbindelse med utarbeidelse av reguleringsplan og planløsninger for bygninger, må støy- og vibrasjonsforhold vektlegges. Det er viktig at sove- og oppholdsrom og uteoppholdsarealer plasseres mest mulig skjermet mot støy og vibrasjoner.</p> <p>☐ I støyutsatte områder vil det ofte være nødvendig å gjennomføre støyreducerende tiltak som f.eks. støyvoller, støyskjerm eller tiltak i fasader. På steder med skinnegående trafikk og tung veitrafikk samt trafikk i kulverter og tunneler, må behovet for tiltak mot strukturlyd og vibrasjoner vurderes særskilt. For krav til vibrasjoner, se § 13-11 .</p> <p>☐ For krav til uteoppholdsareal, se også § 8-4.</p> <p>Preaksepterte ytelser - lydnivå innendørs fra utendørs lydkilder</p> <p>☐ Lydklasse C i NS 8175:2012 Lydforhold i bygninger - Lydklasser for ulike bygningstyper oppfyller krav til innendørs lydnivå fra utendørs lydkilder .</p> <p>Preaksepterte ytelser - lydnivå utendørs fra utendørs lydkilder</p> <p>☐ I forskriften settes det krav til tilfredsstillende lydforhold på uteoppholdsarealer avsatt for rekreasjon og lek. NS 8175:2012 Lydforhold i bygninger - Lydklasser for ulike bygningstyper gir grenseverdier for utendørs lydnivå fra utendørs lydkilder ved å henvise til anbefalte grenseverdier gitt i Miljøverndepartementets retningslinje for behandling av støy i arealplanlegging T-1442/2012 .</p>	
--	---	--

Illustrasjoner

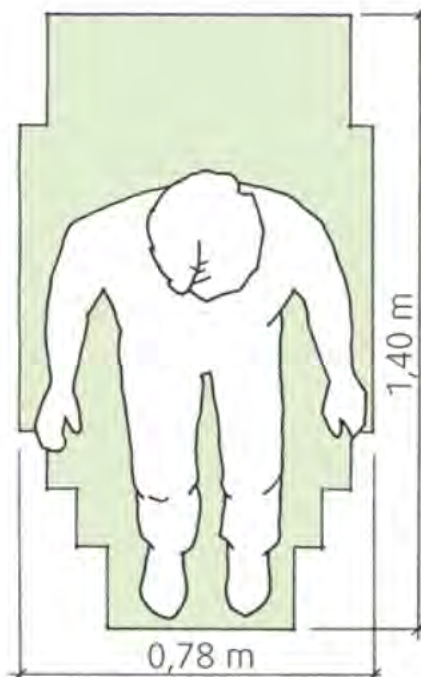
Romgeometri som har utstrekning 1 : 1 eller 1 : 2 gir lang etterklangstid og bør unngås.

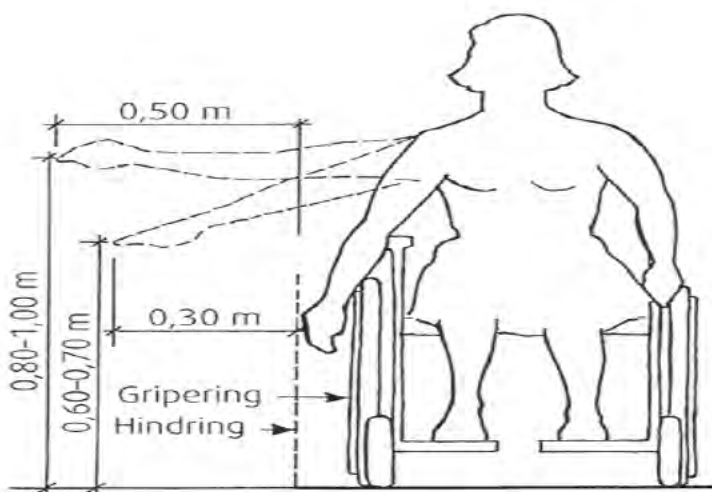
Mål rullestoler og rekkevidde for rullestolbruker

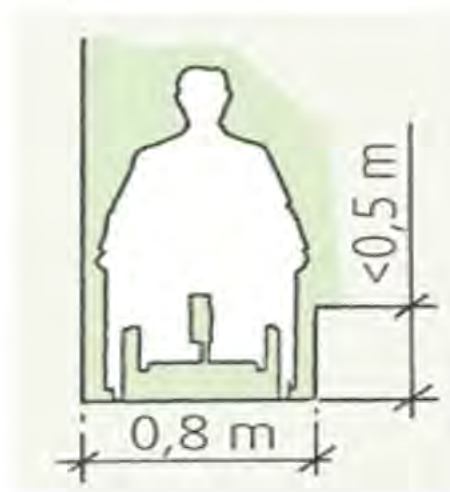
Manuell rullestol for voksne.

Elektrisk inne- / utestol.

Rekkevidde fremover for person i rullestol.

Rekkevidde til siden for person i rullestol.

Kilde: Byggforskeren 220.335 Dimensjonering for rullestol.

Funksjonsnedsettelse**Funksjonsnedsettelse**

Misforhold mellom individets forutsetninger og miljøets krav til funksjonsevne på områder som er vesentlige for å etablere og vedlikeholde et selvstendig og sosialt liv.

Forflytningshemmede

Omfatter personer som har nedsatt bevegelsesevne og kan være avhengige av rullestol, rullator eller andre ganghjelpemidler. Omfatter også personer med reumatisme, hjerte-/ lungeproblemer, muskelsykdommer eller annet som fører til nedsatt kraft i armer eller bein. I tillegg har mange eldre nedsatt bevegelsesevne som følge av redusert balanse og lengre reaksjonstid.

Orienteringshemmede

Omfatter personer som på grunn av ulike former for sansetap har vanskelig for å oppfatte og/ eller forstå omgivelsene, og vil derfor ha utfordringer med å orientere seg i det fysiske miljø. Dette gjelder blinde, svaksynte, døve, personer med nedsatt hørsel og personer med kognitiv svikt.

Hørselshemmede

Omfatter personer som er døve eller personer som har ulike former for nedsatt hørselsevne.

Synshemmede

Dette omfatter personer som er blinde og personer som har ulike former for svaksynthet.

Miljøhemmet

Omfatter store grupper med astmatiske eller allergiske lidelser, dvs. somatiske reaksjoner på forurensning og stoffer i luft og materialer. Nedsatt toleranse for stoffer i miljøet kan føre til astma anfall og allergiske reaksjoner.

Et godt innemiljø er særdeles viktig for denne brukergruppen. De viktigste inneklimatektorene som påvirker mennesker er knyttet til:

- Fukt og muggsopp
- Støv, partikler og renhold
- Luftskifte og ventilasjon
- Temperatur
- Avgassing fra materialer

Et godt inneklima er helsemessig godt for alle! Bevissthet i valg av planter som ikke avgir pollen er nødvendig og spesielt viktig for personer med nedsatt toleranse for stoffer i miljøet.

Ord og begreper**Allergener**

Stoffer som kan fremkalle allergisk reaksjon, f.eks. pollen, støv, dyrehår, kosmetiske/kjemiske stoffer, avgasser fra byggematerialer m.m.

Allergi

Allergi er en immunforsvarsreaksjon som kan utløses av et allergen. Allergi kan begrense menneskers aktivitetsmuligheter. Dette oppstår når allergene stoffer fins i miljøet der en skal ferdes. Allergi kan være kontaktallergi, matvareallergi og luftveisallergi.

Atkomst

Forbindelse (vei, inngangsparti, korridor o.l.) som leder inn til anlegg, byggverk eller rom.

Atkomstvei

Forbindelse fra veg eller parkeringsplass til byggverkets/anleggets inngangsparti.

<p>Belysningstyrke Lysstyrke i forhold til areal. Dette angis i lux.</p> <p>Betjeningsareal Nødvendig areal for å betjen fast inventar og utstyr.</p> <p>Betjeningsknapper Brytere til å styre funksjonen av tekniske installasjoner.</p> <p>Blending Ved sterkt lys reagerer øyet slik at lyset spres i synsfeltet. Svaksynte har ofte høy følsomhet for direkte lysinnstråling.</p>
<p>Funksjonsnivå En persons evne og mulighet til å fungere i sine omgivelser.</p>
<p>Gangatkomst Forbindelse fra kjørbare vei/parkering til byggverkts inngangsparti og uteoppholdsarealer.</p> <p>Glassmarkør Markeringsbånd eller tettsittende figurer som limes på glassfelt i dører eller glassflater. Markørene må være utformet slik at de er lette å oppdage for svaksynte, og må derfor ha slik farge at de står i tydelig kontrast til glassflaten.</p>
<p>Hvileplan Horisontalt plan i trinnfri stigning (f.eks. rampe).</p> <p>Håndlist Håndløpere som er montert langs trapp, rampe eller vegg for å gi støtte og sikkerhet.</p>
<p>Inngangsparti Byggverkets atkomstområde ved hovedinngangsdør</p> <p>Indirekte og direkte belysning Indirekte belysning; sekundærlys fra en diffust reflekterende overflate som blir belyst av en skjult lyskilde. Dette gir en jevn belysning med bløte skygger. Indirekte belysning suppleres gjerne med direkte belysning. Direkte belysning fremhever kontraster og detaljer i miljøet.</p>
<p>Kognitiv Oppfattelse, forståelse</p> <p>Kommunikasjonsvei Horisontal og vertikal forbindelse i og mellom rom i byggverk, og mellom uteområder.</p> <p>Kontrast Generelt begrep som betyr motsetning, noe som avviker fra noe annet, noe vi kan skjelve fra hverandre. Farger som står i kontrast til hverandre er lyse farger på mørk bunn og mørke farger på lys bunn.</p>
<p>Ledelinje Taktile og/eller visuelt ledende element som angir hvor du skal gå fra et punkt til et eller flere målpunkter.</p> <p>Lyshetsgradforskjell Forskjell i fargens metning og lyshet. Det er behov for 40 % lyshetsgradforskjell mellom tilliggende farger for å gi god synlighet. Ved bevisst bruk av lyshetsgradforskjell mellom to tilliggende farger gir dette orienteringsmulighet for alle.</p>
<p>Møbleringssone Sone langs gangvei der benker, sykler, beplantning og annet utstyr plasseres. Møbleringssone adskilt fra gangsoner med bruk av ulikt taktilt underlag, danner naturlig ledelinje.</p>

Naturlig ledelinje

Elementer i utforming av uteareal som gir en naturlig markering, som leder fram til et mål. Eks kantstein, langsgående hekk, fasade på bygning, rekkverk eller lignende. For naturlig ledelinje stilles krav til visuell og taktil kontrast mellom de ulike soner/belegg. Atskilt gangsoner fra møbleringssone med ulikt taktilt belegg, danner naturlig ledelinje.

Passasjebredde

Den bredde som er nødvendig for å passere med bruk av rullestol.

Rampe

Trinnfri stigende forbindelse mellom to horisontale plan. For å kunne benyttes av personer som bruker rullestol stilles krav til bredde, stigning, repos mv.

Rekkehøyde

Hvor langt (opp og ned) man rekker i vertikalplanet, f.eks. når man sitter i en rullestol. Relevant i forhold til betjening av utstyr, bygningsdeler, installasjoner og innredning.

Repos

Horisontalt plan i et trappeløp eller langs rampe. Repos brukes ofte i forbindelse med endring av retning, eller ved behov for hvile i rettløpstrapp.

Rullator

Teknisk hjelpemiddel utformet som en ramme med hjul til støtte ved redusert gangfunksjon, jf. "gåstol".

Snusirkel

Område innenfor en sirkel som gjør det mulig for en rullestol å snu 360°.

Stigningsforhold

Stigningen på veg, atkomst, rampe o.l. som et forholdstall mellom vertikal høyde og lengde (Eksempel 1:20; dvs. 1 m. vertikal stigning for hver 20 m lengde av veg, rampe, o.l.).

Stigningsgrad

Stigningen på veg, atkomst, rampe o.l. målt i prosent.

Taktil

Følbare

Taktil merking

Følbare overflater og tegn utført i relieff, forskjellig materialbruk o.l.

TEK10

Forskrift om tekniske krav til byggverk (byggteknisk forskrift).

Tilgjengelig boenhet

Begrepet tilgjengelig brukes om en standard der ikke alle krav til universell utforming gjelder. Dimensjoneringsgrunnlaget er bruk av rullestol samt gitte krav til orientering.

Trappenese

Markering av ytterste horisontale del av et trappetrinn i hele trappetrinnets bredde.

Tverrfall

Helning på tvers av kjøreretningen/gangretningen. Kan være ensidig eller tosidig.

Universell utforming Faglig definisjon:

Universell utforming er utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming.

Fra The Center for Universal Design, North Carolina State University, USA. Norsk oversettelse.

Juridisk definisjon:

Diskriminering og tilgjengelighetsloven § 9: Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av flest mulig.

Uteoppholdsareal

Areal for lek og rekreasjon inklusiv gangveier.

Versalhøyde

Høyde på store bokstaver.

Tilgjengelig bolig**Lovverk:**

- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan – og bygningsloven)

Forskrift og veiledning:

- Forskrift om tekniske krav til byggverk (byggteknisk forskrift) TEK10

Norsk standard (NS):

www.standard.no

- NS 11001-2:2009 Universell utforming av byggverk, Del2: Boliger
- NS 8175:2012 Lydforhold i bygninger
- NS 11005:2011 Universell utforming av opparbeidete uteområder
- NS-EN 8128 og 8170 Alarmsystemer
- NS 3041 Skilting – Veiledning for plassering og detaljer
- NS-EN 15251:2007 Bedre inneklima
- NS 3420 – T:2008 Beskrivelsestekster for bygg, anlegg og installasjoner – Del T: Maler- og beleggarbeider

Byggforskserien (NBI):

<http://bks.byggforsk.no>

Regjeringen:

- Regjeringens handlingsplan for universell utforming (2014)

Departementale rundskriv:

- "Tilgjengelighet for alle" T-5/99B, Det kongelige miljøverndepartement, Det kongelige kommunal og regionaldepartementet, Det kongelige sosial og helsedepartementet
- Miljøverndepartementets retningslinjer for behandling av støy i arealplanlegging T-1442/2012

Temaveiledere:

- Miljøverndepartementet (2007) *Universell utforming – Begrepsavklaring*
- Miljøverndepartementet (2009) *Universell utforming og planlegging etter plan- og bygningsloven*

Andre:

- Bufdir, Deltasenteret(2010), *Kulturminnevern og universell utforming – et prosessverktøy*
- DIBK(2012) *Kompetanseplan for prosjekterende* <http://www.dibk.no/no/Tema/Universell-Utforming/>
- Narvestad, R (2008) *Boligkvalitet i et samfunnsperspektiv : en casestudie av 8 nye norske boligprosjekter* SINTEF Byggforsk, ISBN 978-82-536-1008-5
- Kloster,Paal (2005) *Kvalitetsprogram for Stavanger Stadion*. Stavanger kommune
- Mostue, Danielsen(2007) "Alle inn- "alle ut ved brann"? *Universell utforming av byggverk – Del 2* ISBN 9788214000115

Atkomst, uteoppholdsareal

- Liebe, Andresen, Berling og Svendsen (2009), *Universell utforming av uteområder ved flerbolighus*, Hageselskapet og Husbanken
- Isdahl, Bård (2007) *På taket, i gården, i parken. Kvalitetskriterier for uterom i tett by*, NORSK FORM <http://www.norskform.no/Temaer/Byutvikling/Publikasjoner/Pa-taket-i-garden-i-parken/>

Fremkommelighet og betjening

- Henriksen, Myrdal (2011) *Tilgjengelige bygg og uteområder*, Norges Handikapforbund
- NBBL (2009), Husbanken, *Etterinstallering av heis i borettslag - muligheter og løsninger*. ISBN 978-82-90615-40-1
- Norges Handikapforbund (2009) *Kjøkkenet – valg og løsninger*
- Norges Handikapforbund (2011) *Tilgjengelige bygg og uteområder*

Orienterbarhet

- Norges Blindforbund (2004), *Et inkluderende samfunn – Håndbok om synshemmedes krav til tilgjengelighet*, ISBN 82-990438-8-3
- Torkildsen, Mette (2003), *Lys og farver – og deres betydning for livskvaliteten hos eldre mennesker med demens*. Dansk farveinstitutt (da.), ISBN 87-91082-18-8

Syn

- Lyskulturs publikasjon 1B "Luxtabell og planleggingskriterier for innendørs belysningsanlegg"
- Nersveen, Jonny, (2009) Kontraster- farger- belysning; et forsøk på å kategorisere hjelpetiltak med hensyn på universell utforming og svaksynte.
- Norges Blindforbund: Teksten slik vi vil ha den.
- Norges Blindforbund, (2010) Lys = å se eller ikke se – sammenhengen mellom lys, farger og alder

Hørse

- Hørselshemmedes Landsforbund (2007), *HLFs tilgjengelighetsguide. Hvordan skape et tilgjengelig samfunn for hørselshemmede*
- Kindtzon, L.C (2011) *Syn- og hørselshemmedes opplevelser av lydforhold i rom og arealer*, NIBR-2011:102 ISBN 978-82-7071-868-9

Miljø

- Astma – og allergiforbundet og Husbanken (2011): *Universell utforming av bygg for personer med astma, allergi og annen overfølsomhet- godt for oss, godt for alle*
- Bjerke, M og Ramfjord, H (2005) "Gode råd er grønne", *et allergivenlig grønt miljø inne og ute*", ISBN 82-993403-1-4
- Nasjonalt folkehelseinstitutt (2005) *Inneklime – astma- luftveisallergi. Råd om tiltak*.
- Statens institutt for folkehelse(2013) *Anbefalte faglige normer for inneklime- revisjon av kunnskapsgrunnlag og normer*. Rapport 7

Lenker til informasjon og litteratur	
Barne-, likestilling og inkluderingsdepartementet	www.regjeringen.no/nb/dep/bld.html?id=298
Barne-, likestilling og inkluderingsdepartementet	www.universell-utforming.miljo.no Bibliotek
Deltasenteret, Sosial- og helsedirektoratet, Avd. levekår	http://www.bufetat.no/bufdir/deltasenteret/ http://www.bufetat.no/bufdir/deltasenteret/publikasjoner/
Direktoratet for byggkvalitet (DIBK)	www.dibk.no http://www.dibk.no/no/Tema/Universell-Utforming/ http://uukurs.dibk.no/
Husbanken	www.husbanken.no http://www.husbanken.no/universell-utforming/
Hørselhemmedes Landsforbund (HLF)	www.hlf.no
Landsforeningen for hjerte- og lungesyke (LHL)	www.lhl.no
Lyskultur	www.lyskultur.no
Norges Astma- og Allergiforbund (NAAF)	www.naaf.no
Norges Blindeforbund	www.blindeforbundet.no https://www.blindeforbundet.no/internett/universell-utforming/boligen
Norges byggforskningsinstitutt (NBI)	http://bks.byggforsk.no/
Norges Døveforbund	www.deafnet.no
Norges Handikapforbund (NHF)	www.nhf.no http://www.nhf.no/index.asp?id=62374
Norges standardiseringsforbund	http://www.standard.no/toppvalg/om-oss/standard-norge/
Norske Arkitekters Landsforbund (NAL)	www.arkitektur.no
SINTEF	www.sintef.no http://www.sintef.no/Sok/?QueryText=universell+utforming
Statens seniorråd	http://www.seniorporten.no/S%C3%B8keresultat?queryparameter=universell+utforming

Prosjekt	
Navn:	Dato:
Adr.:	Sign.:

01:01 Parkering

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggssytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Antall	☐	☐
☐ Plassering	☐	☐
☐ Størrelse	☐	☐
☐ Overflate	☐	☐
☐ Fallforhold	☐	☐
☐ Merking	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Parkerings- og garasjeanlegg (P-hus)	☐	☐
☐ Frastillingsplass for elektrisk rullestol	☐	☐

01:02 Gangatkomst til bygning

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggssytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Planløsning	☐	☐
☐ Skilting	☐	☐
☐ Stigning	☐	☐
☐ Hvileplan	☐	☐
☐ Benker	☐	☐
☐ Bredde	☐	☐
☐ Tverrfall	☐	☐
☐ Ledelinjer	☐	☐
☐ Overflater	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Merking	☐	☐
☐ Beplantning	☐	☐

00:03 Uteoppholdsareal

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggssytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Planløsning	☐	☐
☐ Størrelse	☐	☐
☐ Universelt utformet uteareal	☐	☐
☐ Lek og rekreasjon	☐	☐
☐ Horisontalt felt	☐	☐
☐ Orientering	☐	☐
☐ Støy	☐	☐
☐ Lys	☐	☐
☐ Miljø	☐	☐
☐ Gangveier	☐	☐
☐ Nivåforskjell	☐	☐
☐ Merking	☐	☐
☐ Utstyr	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Trapp	☐	☐

☐ Beplantning	☐	☐
--------------------------------------	--------------------------	--------------------------

02:01 Inngangsparti

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Planløsning	☐	☐
☐ Orientering	☐	☐
☐ Hovedinngang	☐	☐
☐ Dører	☐	☐
☐ Manuell åpningskraft	☐	☐
☐ Døråpner	☐	☐
☐ Oppmerksomhetsfelt	☐	☐
☐ Nivåforskjeller	☐	☐
☐ Glassfelt	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Kontrast	☐	☐

02:02 Kommunikasjonsvei

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Planløsning	☐	☐
☐ Orientering	☐	☐
☐ Skilting	☐	☐
☐ Heis	☐	☐
☐ Trapp	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Lydforhold	☐	☐
☐ Sikkerhet	☐	☐
☐ Frastillingsplass for elektrisk rullestol	☐	☐
☐ Bredde	☐	☐
☐ Korridor	☐	☐
☐ Svalgang	☐	☐
☐ Sluse	☐	☐
☐ Vindfang	☐	☐
☐ Nivåforskjell	☐	☐
☐ Merking	☐	☐
☐ Terskel	☐	☐
☐ Overflater	☐	☐
☐ Dør	☐	☐
☐ Fri sideplass	☐	☐
☐ Manuell åpningskraft	☐	☐
☐ Døråpner	☐	☐
☐ Glassfelt	☐	☐

02:03 Entré og garderobe

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Plassforhold	☐	☐
☐ Dører	☐	☐
☐ Farge	☐	☐
☐ Markeringer	☐	☐
☐ Innredning	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Installasjon	☐	☐

02:04 Bad, toalett og vaskerom

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Trinnfri	☐	☐
☐ Planløsning	☐	☐
☐ Størrelse	☐	☐
☐ Dusjareal	☐	☐
☐ Terskel	☐	☐
☐ Dører	☐	☐
☐ Nivåforskjell	☐	☐
☐ Fall til sluk	☐	☐
☐ Kledninger	☐	☐
☐ Overflater	☐	☐
☐ Farge	☐	☐
☐ Markeringer	☐	☐
☐ Innredning	☐	☐
☐ Utstyr	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Installasjon	☐	☐

02:05 Vaskerom

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Planløsning	☐	☐
☐ Dører	☐	☐
☐ Nivåforskjell	☐	☐
☐ Fall til sluk	☐	☐
☐ Kledninger	☐	☐
☐ Overflater	☐	☐
☐ Farge	☐	☐
☐ Markeringer	☐	☐
☐ Innredning	☐	☐
☐ Utstyr	☐	☐
☐ Installasjon	☐	☐

02:06 Kjøkken

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Planløsning	☐	☐
☐ Trinnfri tilgang	☐	☐
☐ Vinduer	☐	☐
☐ Utsyn	☐	☐
☐ Farge	☐	☐
☐ Markeringer	☐	☐
☐ Innredning	☐	☐
☐ Utstyr	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Installasjon	☐	☐

02:06 Stue

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Planløsning	☐	☐
☐ Fri passasje til dør / vindu	☐	☐
☐ Vindu	☐	☐
☐ Utsyn	☐	☐

☐ Nivåforskjell	☐	☐
☐ Farge	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Installasjon	☐	☐

02:08 Soverom

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggstyelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Planløsning	☐	☐
☐ Størrelse	☐	☐
☐ Vinduer	☐	☐
☐ Utsyn	☐	☐
☐ Passasje	☐	☐
☐ Farge	☐	☐
☐ Innredning	☐	☐
☐ Utstyr	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Installasjon	☐	☐

02:09 Innvendig bod

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggstyelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Planløsning	☐	☐
☐ Størrelse	☐	☐
☐ Innredning	☐	☐
☐ Passasjebredde	☐	☐
☐ Trinnfri	☐	☐
☐ Dører	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Installasjon	☐	☐

02:10 Sportsbod

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggstyelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Planløsning	☐	☐
☐ Størrelse	☐	☐
☐ Innredning	☐	☐
☐ Passasjebredde	☐	☐
☐ Terskel	☐	☐
☐ Dører	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Installasjon	☐	☐

02:11 Balkong og terrasse

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggstyelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Plassforhold	☐	☐
☐ Terskel	☐	☐
☐ Nivåforskjell	☐	☐
☐ Rekkverk	☐	☐
☐ Dør	☐	☐
☐ Overflater	☐	☐
☐ Overbygging	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Installasjon	☐	☐

02:12 Avfallssystem og kildesortering

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Plassering	☐	☐
☐ Dør	☐	☐
☐ Trinnfri atkomst	☐	☐
☐ Betjening	☐	☐
☐ Merking	☐	☐
☐ Farge	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐

03:01 Heis

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Krav om heis	☐	☐
☐ Løfteplattform	☐	☐
☐ Plassering	☐	☐
☐ Størrelse	☐	☐
☐ Heisdør	☐	☐
☐ Automatikk	☐	☐
☐ Overflater	☐	☐
☐ Innredning	☐	☐
☐ Utstyr i heisstol og lastbærer	☐	☐
☐ Lyd- og lyssignal	☐	☐
☐ Merking	☐	☐
☐ Skilting	☐	☐
☐ Kontrollpanel	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Ventilasjon	☐	☐

03:02 Trapp

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Plassering	☐	☐
☐ Hovedtrapp	☐	☐
☐ Fri bredde	☐	☐
☐ Fri høyde	☐	☐
☐ Stigning	☐	☐
☐ Inntrinn	☐	☐
☐ Opptrinn	☐	☐
☐ Håndlister	☐	☐
☐ Skilting	☐	☐
☐ Repos	☐	☐
☐ Hvileplan	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Overflate	☐	☐
☐ Markeringer	☐	☐
☐ Lydforhold	☐	☐

03:03 Rampe

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Bredde	☐	☐
☐ Stigning	☐	☐
☐ Tverrfall	☐	☐

☐ Repos	☐	☐
☐ Hvileplan	☐	☐
☐ Overflate	☐	☐
☐ Markeringer	☐	☐
☐ Håndlister	☐	☐

03:04 Rekkverk

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Sikkerhet	☐	☐
☐ Høyde	☐	☐
☐ Åpninger	☐	☐
☐ Merking	☐	☐
☐ Håndlist	☐	☐

03:05 Dører

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Plassering	☐	☐
☐ Glassdør	☐	☐
☐ Merking	☐	☐
☐ Bredder	☐	☐
☐ Høyde	☐	☐
☐ Terskel	☐	☐
☐ Fri sideplass hengslet dør	☐	☐
☐ Fri sideplass skyvedør	☐	☐
☐ Dørhåndtak	☐	☐
☐ Vrider	☐	☐
☐ Manuell åpningskraft	☐	☐
☐ Døråpner	☐	☐

03:06 Vindu og andre glassfelt

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Utsyn	☐	☐
☐ Fri passasje	☐	☐
☐ Betjening	☐	☐
☐ Håndtak	☐	☐
☐ Markering	☐	☐

04:01 Skilt, betjeningspanel, håndtak, armaturer mv.

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelt	☐	☐
☐ Orientering	☐	☐
☐ Skilt	☐	☐
☐ Plassering	☐	☐
☐ Merking	☐	☐
☐ Betjeningspanel	☐	☐
☐ Håndtak	☐	☐
☐ Skrift	☐	☐
☐ Utforming	☐	☐
☐ Ringeklokke	☐	☐
☐ Porttelefon	☐	☐
☐ Belysning	☐	☐
☐ Elektriske installasjoner	☐	☐
☐ Postkasse	☐	☐

05:01 Inneklima og materialbruk

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelle krav til ventilasjon	☐	☐
☐ Ventilasjon i boenhet	☐	☐
☐ Termisk inneklima	☐	☐
☐ Generelle krav om fukt	☐	☐
☐ Fukt fra grunnen	☐	☐
☐ Overflatevann	☐	☐
☐ Fukt fra inneluft	☐	☐
☐ Byggfukt	☐	☐
☐ Våtrom og rom med vanninstallasjoner	☐	☐
☐ Rengjøring før bygning tas i bruk	☐	☐

05:02 Lyd

Sjekkpunkter	Ytelser i TEK10	Anbefalte tilleggsytelser
☐ Generelle krav om lyd og vibrasjoner	☐	☐
☐ Lydisolasjon	☐	☐
☐ Romakustikk	☐	☐
☐ Støy fra bygningstekniske installasjoner og utendørs lydilder	☐	☐

Merknader